

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2018

Veronika Čapská

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

KSČ – okresní výbor Podbořany v letech 1945–1960

Diplomová práce

Autor: Bc. Veronika Čapská

Studijní program: N7105 Historické vědy Mgr.

Studijní obor: Historie

Vedoucí práce: PhDr. Bc. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Hradec Králové

2018

Zadání diplomové práce

Autor: Veronika Čapská

Studium: F15NP0038

Studijní program: N7105 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Název diplomové práce: **KSČ - okresní výbor Podbořany v letech 1945-1960**

Název diplomové práce AJ: Communist Party of Czechoslovakia - District-level organisations "Podborany" in 1945-1960

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce by prezentovala analytický výzkum dostupných archivních pramenů, které k práci tohoto typu nebyly nikdy použity. Na základě vnitřního kritického zhodnocení jejich obsahu poddá práce přehled o genezi a působení důležitého prvku státní správy ve sledovaných odvětvích jeho činnosti, čímž přispěje především k doplnění znalostí o podobě konkrétního národního výboru v uvedené lokaci. Kromě metodologie vnitřní kritiky pramenů, používaných v případě dějin poválečné správy, nabídne práce také analýzu dalších možností výzkumu a posoudí komparační hlediska, použitelná v dalším syntetičtější srovnávacím výzkumu.

Prameny: Státní okresní archiv Louny Fondy: KSČ - okresní výbor Podbořany (19451960) Sbíрка písemností akčních výborů národní fronty okresu Podbořany (19481954) Ostatní prameny: Sbíрка zákonů republiky Československé 19451960 Úřední list Československé republiky 19451960 **Literatura:** Vladimír ČECHÁK, Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (19452004). Ústí nad Labem 2004 Gabriela ČECHOVÁ, Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 19451960, Archivní časopis, 1962, r. 12. č. 3. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy: od počátku státu po současnost, Praha 2007 Jan SMETANA, Podbořany, Dějiny města a okolních obcí, Podbořany 2001

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

ČAPSKÁ, Veronika. *KSČ – okresní výbor Podbořany v letech 1945–1960*. Hradec Králové: Filosofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je analýza politiky KSČ ve správním okrese Podbořany od konce druhé světové války až po reorganizaci státní správy v roce 1960. Práce je strukturována do pěti kapitol pojednávajících o poválečném charakteru okresu a jeho vývoji. Zabývá se organizační činností strany, jejím složením a proměnami, ale též změnami hospodářské základny, které byly zahájeny ihned po převzetí moci v roce 1948 po vzoru Sovětského svazu. Diplomová práce vychází z archivních dokumentů, především z fondu OV KSČ Podbořany, uložené ve Státním okresním archivu Louny.

Annotation

ČAPSKÁ, Veronika *Communist Party of Czechoslovakia – District committee of „Podbořany“ in the years 1945–1960*. Hradec Králové: Filosofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. Diplomová práce.

The goal of the diploma thesis is an analysis of the politics from the Communist Party of Czechoslovakia in the administrative district of Podbořany from the end of the Second World War until the reorganization of the state administration in the year 1960. The thesis is structured into five chapters dealing with the post-war character of the district and its evolution. It follows up the organizational activities of the party, its composition and changes and also shifts in the economic base, which were initiated right after the political takeover in the year 1948 following the example of the Soviet Union. The diploma thesis is based on archival documents, especially on the archive fund „OV KSČ Podbořany“, stored in the State District Archive Louny.

Keywords: Podbořany, Communist Party of Czechoslovakia, district committee, politics, 1945–1960

Obsah

Úvod.....	3
1. Vývoj okresu Podbořany po roce 1945	7
1.1 Státní správa	7
1.2 Poválečné osídlení	13
1.3 Zemědělství a průmysl.....	14
1.4 Zdravotnická a školská zařízení	15
2. Vznik, raná podoba a činnost komunistické organizace v okrese Podbořany.....	16
2.1 Komunistická strana na Podbořansku.....	16
2.2 Organizace strany a rozšiřování vlivu	18
2.3 Volby 1946: „Republice více práce, je to naše agitace“.....	23
2.4 Zemědělská politika v režii KSČ.....	24
2.5 Změny roku 1948: „Čelem k masám“	25
3. Vývoj do voleb 1954	28
3.1 Proměny struktury okresního výboru strany	28
3.2 Složení okresního výboru strany.....	34
3.3 Za rychlejší cestu k socializaci zemědělství – JZD, ČSSS, STS.....	37
3.3.1 Jednotné zemědělské družstvo	41
3.3.2 Strojní a traktorové stanice.....	46
3.3.3 Státní statky.....	48
3.4 Průmysl.....	49
4. Volby 1954: „nejlepší pracující za kandidáty NF“	51
4.1 Stručná charakteristika organizace voleb	51
4.2 Volby na Podbořansku.....	54
5. Vývoj od voleb 1954 do zániku politického okresu.....	61
5.1 Volby do NV v roce 1957: „Jednotně v boji za socialismus a mír“	66

5.2	Vývoj v období let 1957–1960	68
5.2.1	Nové územní uspořádání stranických organizací a územních orgánů státu.....	70
Závěr.....		72
Přílohy		75
Seznam tabulek, grafů a obrázků		79
Seznam použitých zkratk.....		80
Seznam pramenů a literatury		81

Úvod

Téma diplomové práce je zaměřené na činnost okresního výboru komunistické strany v Podbořanech a vychází z dosud blíže nezpracovaného archivního materiálu. Okres Podbořany po druhé světové válce opětovně vzniká na území původního teritoria okresu, avšak s tím rozdílem, že se buduje na nových politických a společenských základech. Do pohraničí přicházeli po válce nejen starousedlíci, kteří po záboru v roce 1938 odešli do vnitrozemí Československa, ale také reemigrující Volyňští Češi a příslušníci 1. československého armádního sboru, kteří začali nově utvářet tuto oblast. Respektive charakter pohraničních oblastí byl specifický právě z hlediska nově se vytvářejících vazeb mezi příchozími obyvateli a starousedlíky. Tyto vazby zdatně ovlivnila komunistická strana, která se chopila příležitosti vybudovat společenský řád na nových principech. Nabízený program Gottwaldovy vlády znamenal pro řadu občanů východisko, které se projevilo ve volbách v roce 1946, kdy komunistům byla vyjádřena značná podpora. Komunisté v rámci okresu Podbořany dokázali zvrátit během prvních poválečných let své slabší postavení a vytvořit organizovaný celek, který přitáhl řadu obyvatel podílejících se na spoluutváření veřejného myšlení a života.

Práce si klade za cíl provést analýzu značného množství archivních materiálů a zhodnotit činnost okresního výboru komunistické strany v Podbořanech i vliv strany ve sledovaném období a přispět k výzkumu regionální historie. Přičemž musí být kladen důraz na fakt, že každý region v určitých oblastech vykazoval specifické podmínky, které vyžadovaly jiný politický a organizační přístup. Rozpor byl v dvojkolejnosti stranické práce, tedy ve snaze uplatňovat vnitrostranickou demokracii, která žádá podřídit se usnesením členských schůzí a na druhé straně také vyšším stranickým orgánům, generální linii strany.

V práci bylo využito několik metod. Nejprve byly prameny podrobeny důkladné analýze, jejich vnitřní kritice a následné interpretaci. Na základě vnitřního kritického hodnocení obsahu pramenů podá práce přehled o genezi a působení okresního výboru strany ve sledovaných odvětvích činnosti. Nejvíce prostoru po celé zmiňované období bylo věnováno otázce zemědělství, proto je pozornost zaměřena výhradně na tuto oblast a jeho problematiku. Na základě dochovaných pramenů, primárně referátů okresních tajemníků komunistické strany, diskuzních příspěvků členů komunistické strany, rozborů a statistik byly zachyceny proměny zemědělské politiky v době upevňování pozic lidové demokracie. Dále práce reflektuje složení organizační struktury strany a stručně charakterizuje volby do správních orgánů. Cílem není faktografická popisnost, ačkoliv do určité míry se nelze vystříhat. Směr bádání je veden

ke zkoumání příčin a následků a podání názorných příkladů. Další podrobné výstupy, grafické vyjádření některých údajů jsou součástí přílohy. Především se jedná o mapky s vyznačenými územními změnami, které lépe ilustrují určité zvláštnosti území.

Práce vychází v první řadě ze značně bohatého fondu Okresního výboru KSČ v Podbořanech¹, který je uložen ve státním Okresním archivu v Lounech. Fond obsahuje písemnosti, které mu byly předkládány a také písemnosti, které OV KSČ zasílal krajskému výboru v Plzni a po reorganizaci v roce 1949 stranickému výboru v Karlových Varech. Značnou část fondu tvoří zápisy a usnesení okresních konferencí KSČ včetně projevů funkcionářů, stručném obsahu diskusních příspěvků, seznamů jmen členů, jejich životopisů a organizačních údajů z let 1945–1960. Materiály z okresních konferencí z let 1948 a 1951 se nedochovaly. Dále nalezneme zápisy z plenárních zasedání OV KSČ, ovšem z let 1946–49 chybí. Zápisy ze schůzí předsednictva OV KSČ z let 1950–1960 jsou zachovány včetně příloh. Dále fond obsahuje zápisy ze schůzí vesnických, místních a závodních organizací KSČ z let 1957–1959. Obsahem jsou také materiály Československé strany lidové a Československé strany socialistické po roce 1948. Kromě výše zmíněných pramenů se ve fondu nacházejí zápisy ze zasedání OV Národní fronty z roku 1954, 1955, 1958–1960 a v neposlední řadě také materiály k volbám do zastupitelských sborů z let 1954 a 1957, které obsahují návrhy kandidátek, volebních komisí, výsledky voleb i zprávy o průběhu propagandistických akcí. Jak zápisy z konference, pléna, tak i rady OV KSČ z roku 1948 chybí. Fond obsahuje vnitrostranické informace, které jsou označovány jako tajné či přísně tajné a obsahují údaje, jako např. tabulky přehledu stranického života celé okresní organizace strany či informace Byra OV o reorganizaci státní správy a jeho politicko-organizační zajištění. U fondu nebyla provedena skartace.

V práci bylo čerpáno také z fondu *Okresní národní výbor Podbořany*², ovšem vzhledem ke stavu byl využit minimálně. Fond se nezachoval v uceleném stavu, značně k tomu přispělo několikrát převedení starších spisů podle nových spisových plánů a také stěhování spisovny po zrušení okresu do lounské centrální spisovny ONV a později do nového deponistáře. Finanční, daňové a úřední evidenční knihy jsou mezerovité. Presidiální spisy jsou zachované z let 1948–49 a 1952–53. Další prameny ve fondu tvoří usnesení rady Krajského národního

¹ Státní okresní archiv Louny, fond KSČ – *Okresní výbor Podbořany (1945–1960)*.

² Státní okresní archiv Louny, fond *Okresní národní výbor Podbořany*.

výboru, ačkoliv pouze z let 1956–1959 a pošta předsedy ONV z roku 1959. Značná část dalších spisových materiálů podlela skartaci již při reorganizaci v roce 1960. Spisy odborů z let 1949–60 zahrnují odbor organizační, finanční, zemědělský, pro místní hospodářství, pro výstavbu a vodní hospodářství, školství a kultury, církevní, pracovních sil, kádrový, sociálního zabezpečení a péče o mládež a odbor pro vnitřní věci.

Z tištěných pramenů další zdroj představuje Sbírká zákonů Československé republiky 1945–1960 a Úřední list Československé republiky 1945–1960. Stranickým tiskem na okrese stal časopis „Jednota“ a okresní noviny „Budovatel Podbořanska“. Bohužel zde dochází k absenci tohoto materiálu, jelikož periodika se v dostupných archivních fondech a knihovnách nepodařilo dohledat.

Z literatury bylo využito především knihy Jana Smetany *Podbořany, Dějiny města a okolních obcí*, která reflektuje vývoj města. Kniha byla vydaná v roce 2001 s cílem podat proměny i osudy města a vyplnit tak mezeru v dějinách Podbořanska. Dále práce vychází z monografií především J. Rupnika *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátku do převzetí moci*, Václava Průchy a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, 2. díl, období 1945-1992. Práce je založena na srovnání diplomových prací, které vznikaly především na katedře Historického ústavu Univerzity Hradec Králové a Masarykovy Univerzity v Brně.

Osnova diplomové práce se skládá z pěti hlavních kapitol a tematických podkapitol. Obsahem první kapitoly je vývoj okresu Podbořany po roce 1945 až po jeho reorganizaci v roce 1949. Podává pohled na poválečný charakter okresu se zaměřením na státní správu, osídlení, zemědělství, průmysl a zdravotní péči.

Druhá kapitola sleduje vznik, ranou podobu a činnost komunistické organizace v okrese Podbořany od jeho počátku v roce 1945 do roku 1948. Shrnuje činnost a postavení KSČ, a to především na základě dochovaných zápisů. Pojednává o volbách v roce 1946 a sleduje vývoj, který byl následován politickým zotřesením a bojem KSČ s ostatními stranami především v oblasti konfiskátů závodů a tzv. zbytkových statků. Dále kapitola reflektuje změny, které nastaly po únoru 1948.

Třetí kapitola pojednává o proměnách okresního výboru strany a změnách hospodářské základny do voleb v roce 1954. Zahrnuje podkapitoly o struktuře okresního výboru strany a jeho složení po únoru 1948, kdy byla provedena důsledná politická, hospodářská a sociální

centralizace. Kapitola se věnuje také socializaci zemědělství a rozšiřování socialistické myšlenky. Členění této kapitoly spočívá na řešených úkolech strany a na specifických problémech okresu se zaměřením kolik prostoru během jednání i porad bylo věnováno politickým a hospodářským problémům v oblasti zemědělství a průmyslu.

Čtvrtá kapitola hodnotí průběh voleb, stručně charakterizuje návrh zákona o volbách do národních výborů a popisuje průběh voleb v okrese Podbořany. Volby slibovaly, že členové NV budou zodpovědní za výkon své funkce. Oproti předchozím volbám se změnil charakter a již neprobíhalo hlasování v předem určené jednotné kandidátce, ale docházelo k samostatným volbám do národních výborů.

Pátá kapitola se věnuje činnosti OV KSČ v Podbořanech až do roku 1960. Důraz je kladen především na pracovní náplň OV a shrnuje období včetně voleb v roce 1957. V roce 1960 dochází k další z reforem, která má za následek výraznou redukci počtu krajů i okresů. Zákon o územním členění státu č. 36/1960 Sb. znamenal pro okres Podbořany a dalších 112 okresů zrušení.

1. Vývoj okresu Podbořany po roce 1945

První kapitola podává obecný pohled na poválečný charakter okresu až po jeho reorganizaci v roce 1949. Čerpá především z archivního pramenu *Programové prohlášení k volbám do národních výborů na Podbořansku, Stručný historický vývoj na okrese od 1945 do 1953*³, který je úvodní částí k programovému prohlášení okresního národního výboru v době příprav na volby v roce 1954. A dále z okresních stranických konferencí a schůzí KSČ konaných mezi lety 1945–1949.

1.1 Státní správa

Okres Podbořany vznikl na původním území správního okresu skládající se z 92⁴ obcí rozdělených do dvou soudních okresů: Podbořanského a Jesenického. Okres hraničil na jihu s okresem Kralovice, na jihozápadě s okresem Žlutice, na severozápadě s okresem Kadaň, na severovýchodě s okresem Žatec a na jihovýchodě s okresem Rakovník.

V době okupace okres správně připadl pod Sudetoněmeckou župu Liberec, byl odtržen nejen politicky, ale i hospodářsky od vnitrozemí, což se projevilo v nadcházejícím vývoji. Po osvobození začal fungovat jako orgán veřejné správy tzv. **revoluční národní výbor** (dále RNV). Dne 9. 5. 1945 se ustavuje *revoluční národní výbor v Podbořanech*, jehož členy jsou především Češi, kteří zde zůstali za okupace. Vzhledem k poválečné situaci směřuje revoluční výbor své první kroky k odzbrojení německého obyvatelstva a zajištění pořádku.

Revoluční národní výbor vystřídal druhý revoluční výbor v nedalekém Rakovníku, kam řada obyvatel Podbořanska ve válečných letech uprchla. Tento výbor se již věnoval otázce dosídlení okresu, a to nejprve vracejícím se Čechům z vnitrozemí a následně přistěhovalcům

³ Státní okresní archiv v Lounech (dále SOkA Louny), fond (dále f.) OV KSČ Podbořany, inventární číslo (dále jen inv. č.) 397, karton (dále jen kart.) 13.

⁴ *Soudní okres Jesenice*: Bedlno, Bílenec, Blatno, Bukov, Černčice, Děkov, Drahouš, Hokov, Hořesedly, Německé Hořovice, Velká Chmelištná, Chotěšov, Jesenice, Klečetné, Kolečovice, Kosobody, Krty, Lhota, Vysoká Libyně, Malměřice, Oráčov, Otěvěky, Pastuchovice, Petrohrad, Podbořanky, Přehořov, Pšovky, Řeřichy, Soseň, Stebno, Švihov, Tlesky, Václavy, Velečín, Nová Ves, Vlkov, Vrbice, Zderaz, Zdeslav, Žďár, Žihle.

Soudní okres Podbořany: Běsno, Blšany, Brody, Buškovice, Dětaň, Dolánky, Dvěrce, Hlubany, Chmelištná, Chotěbudice, Chrást'any, Kaštice, Kněžice, Kolečov, Krásný Dvůr, Kryry, Letov, Ležky, Liběšovice, Libořice, Malá Černoc, Mašťov, Mory, Mukoděly, Němčany, Německý Rohozec, Německé Třebčice, Nepomyšl, Neproblylice, Očihov, Očihovec, Oploty, Podbořany, Podlesice, Přibenice, Pšov, Sirem, Skytaly, Soběchleby, Strojetic, Sýrovice, Široké Třebčice, Veliká Ves, Vesce, Vidhostice, Vitčice, Vrbička, Vroutek, Vysoké Třebušice, Zlovědice, Železná.

Zprávy Státního Úřadu Statistického republiky Československé, *Seznam obcí v zemi České podle stavu z prosince 1945*, řada D, č. 1-16, 1946, s. 26–27.

Volyňských Čechů. Roli prvního předsedy RNV vykonával člen národně socialistické strany, úředník nemocenské pojišťovny v Podbořanech František Huml, mezi další členy patřil Houda ze Siremi, Zdeněk z Blatna, Souček, Uher a Mikšovský. Bohužel křestní jména nejsou vždy v dokumentech dohledatelná. Nepřehledná situace po válce a nedostatek záznamů nám neumožňuje podrobnější rozbor. U jednotlivých členů není uvedena politická příslušnost a dá se předpokládat, že lidé pracující v prvně vzniklých výborech byli především dobrovolníci, kteří nezastupovali příslušnou politickou stranu. Z dochovaných záznamů se můžeme pokusit identifikovat pouze jméno Souček, které se nám objevuje v zápisech ze schůzí pléna KSČ z roku 1945 a to ve dvou případech - Václav Souček, člen prvního okresního výboru strany a Miloš Souček, uveden jako zapisovatel. Zda další zmiňovaná jména byla delegována politickou stranou a zda se objevila v nově složeném ONV, bohužel nemůžeme potvrdit.

Dne 18. 7. 1945 je tento revoluční národní výbor oficiálně instalován ministerstvem vnitra na *okresní správní komisi v Podbořanech*. Činnost těchto správních komisí byla stanovena dekretem prezidenta republiky⁵ a měla stejné pravomoci jako národní výbory. K tomuto kroku bylo přistoupeno z hlediska umístění okresu v pohraniční oblasti, kde byla většina obyvatelstva považována za státně nespolehlivou. Kolik procent místního obyvatelstva tzv. státně spolehlivého bylo přibráno ke spolupráci, není známo, ale je možné uvést, že vliv si stále drželi představitelé strany národně socialistické, což se značně liší od vnitrozemí, kde převahu v národních výborech získávali komunisté.⁶ Personální složení se pro neustále spory několikrát během roku 1945 a počátkem roku 1946 měnilo. Hlavní střet mezi komunistickou stranou a národními socialisty se odehrával v oblasti obsazování národních správ velkostatků, hotelů a jiných významných živností, dále v ustavování místních správních komisí či komisařů z řad občanů, ve všech obcích okresu, které probíhalo až do poloviny roku 1946. Vliv zde opět získala národně socialistická strana. K většímu střetnutí na ONV v Podbořanech došlo ohledně pozemkového majetku Ladislava Feierabenda, který v lednu 1940 uprchl do Anglie a v letech 1941–1945 působil jako ministr financí v Benešově exilové vládě v Londýně. Celý

⁵ V návaznosti na Košický vládní program bylo vydáno nařízení vlády č. 44/1945 Sb. provádějící ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromážděním. Tento dekret byl potvrzen vyhláškou ministra vnitra č.43/1945 Sb. ze dne 3. srpna 1945.

⁶ Srov. Jan ČERMIN, *Brněnské národní výbory a jejich funkcionáři* (1945 1–1954). Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2015, str. 22.

spor byl vyřešen v roce 1948.⁷ Spor je zaznamenán také v týdeníku komunistické strany třebíčského kraje, kde je otištěn výpis z pozemkové knihy.⁸ Nutno podotknout, že němečtí antifašisté, kteří měli zájem na konsolidaci obce, se taktéž uplatňovali na pozicích místních správních komisí. Další spory mezi stranami se vedly v osidlovací politice, kdy bylo využíváno nebo spíše zneužíváno repatriace Volyňských Čechů vůči místnímu českému obyvatelstvu.⁹

Ustavení řádného okresního výboru jakožto orgánu veřejné správy v celé působnosti v podbořanském okrese nastává až volbami v roce 1946. Ze zprávy *Programové prohlášení k volbám do národních výborů na Podbořansku* se dozvídáme, že prvním předsedou ONV se stal učitel v Nepomyšli Josef Škaloud, člen KSČ, který nahradil dosavadního předsedu okresní správní komise, národního socialistu Františka Humla. Dále za národní socialisty působil na okrese dr. Fiedler a Fořt, ten zastával funkci politického tajemníka národně socialistické strany. Za sociální demokracii v ONV působil Lančík a Bechyně z Brodů, za komunisty Emil Dekoj.

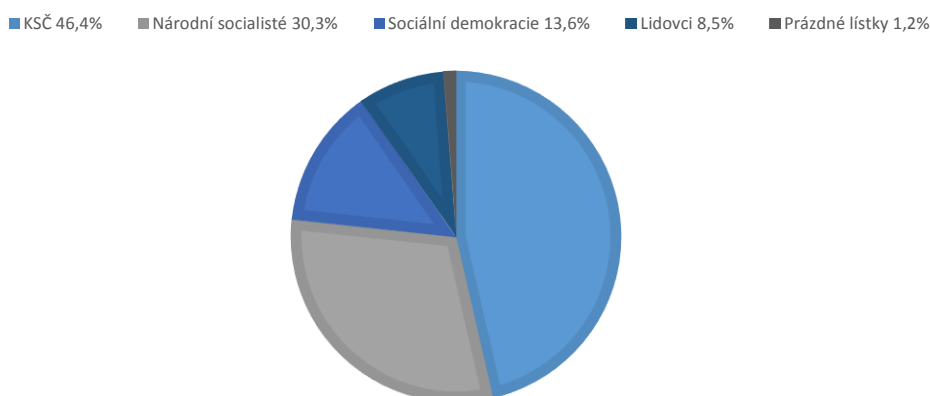
Československo, které se rodilo na problémech předválečné doby a pod vlivem SSSR se v politickém systému uskupilo do tzv. Národní fronty (dále NF), v níž vládly politické strany, které se zapojily do boje proti fašismu. NF měla fakticky politický monopol. Do voleb platily v NV zásady paritního zastoupení politických stran NF. Každá ze 4 povolených měla ¼ vliv a při jednáních byla vyžadována naprostá shoda. Tímto způsobem nemohlo dojít k specifitější profilaci jednotlivých stran. Spolupráce mezi stranami byla vyžadována nejen na nejvyšší úrovni politického uskupení, ale byla sledována také na nižších stupních státní správy. Ze zprávy okresního výboru KSČ z 23. 3. 1947 vyčteme, že na sekretariát bylo zasláno hlášení z 32 organizací komunistické strany ohledně spolupráce v místních národních výborech na podbořanském okrese. Toto je výsledek statistiky: spolupráce probíhala mezi komunisty a sociálními demokraty v 8 případech, s národními socialisty v 8 obcích, s lidovci v jedné obci. Proti KSČ se postavili sociální demokraté v 1 obci a národní socialisté a lidovci ve 2 obcích.

⁷ Jan SMETANA, *Podbořany, dějiny města a okolních obcí*, 1. vydání, Město Podbořany 2001, s. 189.

⁸ Úřední svědectví o činnosti dr. Feierabenda, in: Jiskra, týdeník komunistické strany třebíčského kraje, r. 2, č. 21, s. 4. ISSN: 2336-6214, dostupné online (<http://www.digitalniknihovna.cz/kkvhb/view/uuid:d62783d5-6332-44ff-82a8-89e18503207b?page=uuid:7e094437-d11e-11e7-a857-001b63bd97ba&full-text=Podbo%C5%99any>), [citováno k 22. 1. 2018].

⁹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z mimořádného zasedání BOV KSČ ze dne 14. 6. 1954*, inv. č. 397, kart. 13.

Předvolební agitace v roce 1946 získala rozměr podle zásad Košického vládního programu, tedy prosazování politiky znárodnění, zbavení Němců a Maďarů státní příslušnosti, ad. Okresní výbor v Podbořanech se po květnových volbách do Ústavodárného národního shromáždění v roce 1946, podle kterého se upravovalo také nové složení národních výborů,¹⁰ skládal celkem z 12 komunistů, 7 národních socialistů, 3 sociálních demokratů a 2 lidovců. Procentuálně vyjádřeno v následujícím grafu:

Graf 1 - Procentuální vyjádření výsledků voleb v roce 1946 na Podbořansku

Odrazem ve volbách se jistě stala rozpačitost Volyňských Čechů, kteří měli určité zkušenosti s bolševickým stylem organizace a jejich volební hlasy tak končily především v rukou strany národně socialistické a strany lidové¹¹, nicméně to neohrozilo volební vítězství komunistů, kteří stanuli ve vedoucí pozici a určili směr politiky nejen v tomto okrese, ale i v celostátním měřítku. Komunisté ovládali přes 80% okresních národních výborů.¹²

Rozpory na okrese se volbami nevyřešily a stále se na zasedáních ONV projevovaly značné obtíže, většina návrhů rady ONV byla vetována ze strany národních socialistů a sociálních demokratů, mezi nimiž se vytvořila nepsaná koalice. Šarvátky mezi stranami se týkaly především konfiskátů závodů a zbytkových statků. V odborových organizacích i v dělnictvu měli komunisté většinu, kterou využili pro podporu politiky společného vlastnictví. Snaha

¹⁰ Vládní nařízení č. 120/1946 Sb., o obnovení národních výborů. Tímto byly národní výbory potvrzeny jako základ veřejné správy. NV byly složeny podle výsledků těchto voleb v daném obvodu, nikoliv paritně, jak to bylo doposud.

¹¹ Jiří BERAN, *Okresní národní výbor v Podbořanech*, Úvod k inventáři fondu ONV v Podbořanech 1945–1960, SOKA Louny 1973, str. 2.

¹² Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002, s. 208.

národních socialistů o odprodej konfiskátů do soukromého sektoru se nedařil a odpor dělnictva se stupňoval, mimo jiné proběhla stávka ve sklárně v Kryrech, kde dělníci odmítli odprodání továrny soukromníkovi.¹³

Vše vyvrcholilo na nejvyšší úrovni v únoru 1948 po katastrofální neúrodě zapříčiněnou suchem a současně vývojem mezinárodní situace, odmítnutím Marshallova plánu. Mimořádná schůze představitelů stran Národní fronty, kterou svolal tehdejší předseda ONV do Národního domu v Podbořanech se sešla za účelem projednání změn v postupující únorové vládní krizi. Jednání nebylo zcela úspěšné a pokus o novou schůzi se již nezdařil z důvodu odmítnutí dalšího jednání s komunisty, což vyšlo z návrhu národních socialistů. Podobně jako celostátní události, tak i na Podbořansku se konala polední hodinová stávka v řadě závodů. Téhož dne se konala schůze za účasti více jak sto osob z Podbořan i okolí, která skončila svoláním slávy Klementu Gottwaldovi. Následně byl odvolán velitel SNB, zapečetěn sekretariát národních socialistů, jeho tajemník Fořt byl zatčen, stejně tak další členové, Huml a dr. Fiedler. Pro ONV v Podbořanech to znamenalo kompletní změnu ve vedení i v administrativních pozicích, emigraci řady osob včetně bývalého předsedy okresní správní komise Františka Humla. Dne 23. února 1948 byl ustaven **okresní akční výbor národní fronty** (dále OAV NF) z iniciativy Josefa Prchala, jenž měl na starosti řízení „očistných akcí“. ONV jako správní orgán měl rozhodovat pouze v omezeném rozsahu.¹⁴

Ve všech obcích okresu byly vytvořeny akční výbory z členů odborových organizací a politických stran. Nicméně k větší personální reorganizaci na úrovni místních národních výborů nedocházelo, to teprve až rokem 1950.

Následky únorových událostí se neobešly bez veřejných protestů velkostatkářů. Nejvýrazněji byly zaznamenány na Vroutecku. Do všech velkostatků byla jmenována národní správa a začaly se vytvářet předpoklady pro ustavování Československých státních statků. Propagandě se nevyhnuly otázky dokončení osídlení a diferenciací mezi osídlenci, která vedla k vysídlení řady „nevyhovujících“ občanů. Značné zásahy byly provedeny také do soukromých živnostenských podniků, které byly převáděny na komunální hospodářství. Odborům ONV v Pod-

¹³ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z mimořádného zasedání BOV KSČ ze dne 14. 6. 1954*, inv. č. 397, kart. 13.

¹⁴ Jiří BERAN, *Okresní národní výbor v Podbořanech*, str. 5.

bořanech se po dobu existence nepodařilo dostatečně zásobovat okres potravinovým a průmyslovým zbožím. Situace se výrazně nezměnila ani v 50. letech. Tyto otázky měly vyřešit volby do ONV v roce 1954.

Plánované parlamentní volby v roce 1948 měly potvrdit správnost poúnorové komunistické politiky. Tohoto vítězství se dosáhlo pomocí tzv. jednotné kandidátky, tedy systému, který umožňoval zvolit pouze jediné politické seskupení a to Národní frontu. Národní fronta se skládala již výhradně z komunistů a jejich sympatizantů. V případě nesouhlasu mohli voliči vhodit bílý lístek, kterým se vyjadřoval nesouhlas s kandidátkou Národní fronty. Na podbořanském okrese bylo odevzdáno pro jednotnou kandidátku celkem 93,7 % hlasů s 99% účastí. Výsledky byly mírně vyšší v porovnání s celorepublikovou situací.

ONV přebrala úkoly, které kdysi náležely samostatným úřadům, jako je otázka berní správy a finanční politiky. Pod přímé řízení se taktéž dostal bývalý okresní úřad ochrany práce i školské orgány, zdravotnictví, péče o mládež a důchodové zabezpečení.

Národní výbory začaly uplatňovat tzv. metodu demokratického centralismu, která měla vyjadřovat rozhodnutí většiny, tedy dobrovolně se podřídit státní disciplíně. Součástí demokratického centralismu bylo uplatňování vůdčí úlohy strany v systému lidové demokracie jako základní podmínky budování socialismu, jejímž úkolem bylo vést komunisty ve všech masových a hospodářských složkách.¹⁵ Tento termín byl vykládán jako nejširší demokracie, kde stát stál v čele upevnování stranické a státní disciplíny. „Lid“ se měl dobrovolně této disciplíně podřídit, důraz je kladen na slovo dobrovolně, v opačném případě by se podle dobového stranického smýšlení totiž jednalo o disciplínu buržoazních vykořisťovatelů. Ačkoliv demokratický centralismus předpokládá demokratickou, na svobodě slova založenou diskuzi, která měla vyvrcholit v jednotné spolupráci, tak ve své podstatě došlo k rozdělení a rozporům ve vnitrostranické práci.

K 1. 1. 1949 došlo k územní reorganizaci státní správy z důvodu oblastního plánování pětiletého plánu. Reforma zaváděla krajské zřízení, v jehož rámci existovalo 19 krajů. Podbořanský okres zaznamenal změnu nejen v územním rozsahu, ale i ve změně nadřazeného národního výboru. Svou působností spadal nově do zřízeného krajského národního výboru v Karlových Varech. V územním rozsahu se okres zvětšil, bylo připojeno 19 obcí¹⁶ ze zrušeného

¹⁵ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Okresní konference 1952*, s. 25., kart. 1.

¹⁶ Balková, Čichořice, Horní a Dolní Záhoří, Chyše, Jablonná, Jeřeň, Kostrčany, Kračín, Libkovice, Libyně, Lubenec, Nahorice, Podštěly, Radotín, Řepany, Tis u Blatna, Valeč, Vítkovice, Žďár.

žlutického okresu a naopak z podbořanského okresu 10 obcí¹⁷ připadlo okresu Rakovník a Plasy. Celkový počet činil 101 obcí. Tento stav zůstal zachován až do roku 1960, kdy při územní reorganizaci ONV v Podbořanech zanikl a obce, které spadaly do jeho působnosti, se rozprostřely mezi okresy Louny, Chomutov, Karlovy Vary, Plzeň, Rakovník. V současnosti je možné hledat bývalý politický okres Podbořany na území čtyř krajů – Ústecký, Karlovarský, Plzeňský a Středočeský.

1.2 Poválečné osídlení

Prvotní poválečné problémy se zřetelně dotýkaly nedostatku potravin, poklesu výroby v průmyslu, ale také nízkého počtu obyvatel. Vzhledem k zemědělskému charakteru podbořanského okresu tvořili zájemci o zemědělskou půdu výraznou část osídlenců podobně jako v jiných oblastech pohraničí. Osidlovací proces probíhal ve dvou vlnách, a to nejprve stěhováním starousedlíků z vnitrozemí, ale také příchozími „Svobodovci“, tedy muži, kteří sloužili jako zvláštní brigáda v Československém armádním sboru Ludvíka Svobody. Východní okrajové obce okresu byly doosídlovány z blízkých obcí Rakovnicka. Avšak stálý nedostatečný počet obyvatelstva v dalších částech okresu zapříčinil dosídlení pohraničí reemigranty, především Volyňskými Čechy. Jednalo se zhruba o 1200 rodin. Poměr mezi repatriovaným a českým obyvatelstvem se stával stále ostřejším, proto i řada dosídlenců z vnitrozemí opustila tuto oblast mezi léty 1946-47. Na politické úrovni se dokonce hovořilo o zneužívání repatriace Volyňských Čechů v souvislosti s přidělováním zemědělských usedlostí a získáváním vlivu vzhledem k blížícím se volbám v roce 1946. V některých obcích, jako tomu bylo např. v Krásném Dvoře, naopak docházelo k vyčleňování Volyňských Čechů na okraj společnosti. Tato situace jistě nepřispěla k naplnění nejzásadnějšího úkolu okresní správní komise. Migrační křivka vykazovala záporné hodnoty v počtu obyvatelstva na okrese. Příčinou byl také odchod přibližně 28 000 německých obyvatel. Na počátku roku 1946 čítalo Podbořansko okolo 46 000 obyvatel z toho 13 363 Čechů a Svobodovců. Po odsunu bylo evidováno pouze okolo 25 000 obyvatel. Výrazný deficit trval do roku 1953, kdy počet začal pozvolna

¹⁷ Hořesedly, Kolečovice, Vysoká Libyně, Přehořov, Pšovlky, Řeřichy, Václavy, Nova Ves, Zdeslav, Žihle. Jiří BERAN, Úvod inventáře *Okresní národní výbor v Podbořanech*, str. 4.

stoupat.¹⁸ Tento stav, trvale zajistit patřičné množství lidí, byl řešen od roku 1953 vládními orgány v tzv. komplexní osidlovací akci zaměřené na oblast zemědělství.¹⁹

1.3 Zemědělství a průmysl

Po roce 1945 se Podbořanský okres potýkal s nedostatkem pracovních sil. Po odsunu Němců se situace stala neřešitelnou a bylo nezbytné přistoupit k vyplnění mezer brigádníky z Prahy. Tehdy v okrese žilo okolo 25 000 obyvatel, což je ve srovnání s předválečnými léty téměř o polovinu méně. Problematika nedostatku pracujících zaměstnávala politické představitele až do 60. let.

Po únoru 1948 Podbořansko představovalo ideální podmínky pro zakládání státních statků či jednotných zemědělských družstev z důvodu mnoha nevyřešených problémů právě v oblasti zemědělské politiky. Již v roce 1949 docházelo k scelování půdy pro ČSSS ve výměře 3,5 tisíce ha. V roce 1951 již celá 1/3 zemědělské půdy patřila státnímu sektoru. O tři roky později se jednalo o 41,6 % veškeré zemědělské půdy. Na obdělání takto rozsáhlé půdy bylo nutné zajistit dostatečný počet strojů. Výkup strojů do systému státního hospodaření byl zahájen. Primárně se dotýkal velkých, ale také středních rolníků. Tím docházelo k likvidování tzv. strojního družstva, které využívali především velkostatkáři.

Rada okresního národního výboru na jaře 1949 schválila 10 přípravných výborů pro založení JZD převážně III. typu v obcích Blatno, Blšany, Jesenice, Kryry, Nepomyšl, Oráčov, Strojetic, Tis u Blatna, Vlkov a Železná. Ještě téhož roku přibyly dvě JZD. V roce 1950 se na okrese nacházelo 40 jednotných družstev a ke konci roku 1953 celkem 61, z nichž následujícího roku 3 přešla do ČSSS. Po kritice Antonína Zápotockého, která se nesla mimo jiné také v duchu nesprávného zakládání jednotných družstev, došlo tzv. k vydělení celkem 180 družstevníků především v Soběchlebech, Mašťově a Černčicích. Řada z nich vstupovala pod nátlakem a ne vždy se uplatňovaly směrnice při zakládání JZD, což narušilo v mnohých obcích svazek dělníků a rolníků.

Problémy byly vidět v řadě oblastí. Živočišná výroba ani v roce 1953 nepokryla zásobování obyvatelstva. Chybělo přes 800 kusů krav, 700 kusů prasnic, 28 000 slepic a nedostatečný

¹⁸ Jiří BERAN, *Okresní národní výbor v Podbořanech*, str. 3.

¹⁹ Petr MIKŠÍČKA, *Sociokulturní kontext česko-německého pohraničí od roku 1945*, dostupné online (<http://www.dokrajin.cz/clanek/28-etapy-osidlovani-pohranicni-krajiny-po-roce-1945/>), [citováno k 22. 10. 2016].

byl také výkup vajec. Primárním problémem byla nedostačující krmivová základna a nerespektování meteorologických podmínek dané oblasti.

Průmyslová složka převážně zemědělského okresu zahrnovala ostrůvky průmyslu od dřevařského až po strojírenský. Mezi významné strojírenské závody patří TOS Lubenec a Epiag Lubenec, avšak nedílnou součástí okresu po celé generace je těžba kaolinu v dolech Hlubany a Nepomyšl a na to navazující výroba porcelánu v závodě RAKO Podbořany. Dále se zde nacházela sklárna v Kryrech, cihelny a pily v několika obcích. Průmyslový sektor k roku 1954 zahrnoval 33 podniků s celkem 1675 zaměstnanci, z nich největší počet, 744, pracoval v průmyslu stavebních hmot. V tradičních závodech keramiky a porcelánu pracovalo 166 pracovníků.

1.4 Zdravotnická a školská zařízení

Zdravotnictví na Podbořansku zůstávalo dlouhou dobu na nízké úrovni. Po válce byla potřeba začít s modernizací. Nemocnice se v roce 1945 potýkala nejen s nedostatečným vybavením a personálem, ale také s technicky nedostatečným řešením. Na operačních sálech se běžně topilo v kamnech. Modernizace započala zavedením ústředního topení a pokračovala otevřením nového interního oddělení a provizorního dětského oddělení. Dětská péče na okrese byla minimální, čemuž odpovídala i kojenecká úmrtnost, která po válce činila 25%. Lékařská péče byla zajišťována ve zdravotním středisku v Podbořanech a v závodních lékařských stanicích v Lubenci a v závodě Rako Podbořany.

Stejně jako budovy nemocnice, tak i školní prostory se po válce nacházely v dezolátním stavu bez inventáře, a to zejména proto, že v nich byly v posledních válečných letech ubytováni Němci z Povolží a Besarábie. Během let 1946 – 47 se dalo do provozu 5 středních škol, 25 národních a 6 mateřských. V dalších letech přibýly školy v Lubenci, Chyši, Valči, Krásném Dvoře a ve Vroutku. Po reorganizaci škol podle školského zákona²⁰ z dubna 1953 byla zřízena jako nejvyšší typ všeobecné vzdělávací školy jedenáctiletá střední škola v Podbořanech. Mateřské školy na okrese čítaly 21 škol k roku 1953.

²⁰ Zákon 31/1953 Sb. ze dne 24. dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů

2. Vznik, raná podoba a činnost komunistické organizace v okrese Podbořany

Kapitola se zabývá vývojem orgánu strany od jeho počátku v roce 1945 do roku 1948. Shrnuje činnost a postavení KSČ, a to především na základě dochovaných zápisů ze schůzí okresního kolektiva, tedy plenárního zasedání z roku 1945²¹, kde se nacházejí údaje o počátcích organizace na Podbořansku, přehledy funkcionářů a jednotlivých komisí. Dále ze zápisů o průběhu okresních konferencí konaných 17. 2. 1946 a 9. - 10. 4. 1949 a ze zprávy okresního výboru z roku 1947, která podává přehled dosavadních činností a obsahuje statistické údaje o organizaci KSČ, počtu členů a jejich sociálnímu a věkovému rozvrstvení či údaje o činnosti místních organizací v jednotlivých obcích, bohužel samotný zápis z konference a další materiály byly patrně ztraceny. I přesto se v těchto zápisech nacházejí cenné informace, jelikož se k danému období mnoho nedochovalo. Informují nás nejen o vedení okresního výboru strany a jejich funkcionářích, ale také o otázce národní správy, o osidlovací a zemědělské politice, o parcelaci velkostatků a rozdělení půdy, o omezování velikosti hospodářství nebo také o otázce Volyňských Čechů a zvyšování nákupních cen zemědělských produktů vůči přídělcům pocházejícím z vnitrozemí. Bohužel nelze čerpat ze schůzí předsednictva, jelikož první zápisy jsou dochované teprve rokem 1950, či plenárních rad okresního výboru strany, výjimkou je rok 1945, kdy se zachovaly zápisy z posledních třech měsíců roku. Kapitola se rovněž věnuje personálním obměnám po únorovém převratu v roce 1948.

2.1 Komunistická strana na Podbořansku

Koncem května 1945 se ustavuje Komunistická strana také v Podbořanech, a to především z podnětů komunistů, kteří se vraceli zpět do oblasti kdysi patřící pod správu říšské župy Sudety, většinou se jednalo o komunisty přicházejících z oblasti Rakovnícka, kam řada obyvatel uprchla.²² K ustavení místní organizace KSČ došlo v druhé polovině května 1945. Prvním předsedou komunistické strany se stal Emil Dekoj. Předsedou okresního výboru byl zvolen Miloš Pochman, pokladníkem Josef Tříška a jednatelem Václav Kadlec. Členy se stali tři

²¹ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, inv. č. 13., 14., 15., kart. 1.

²² Jiří BERAN, *Dějiny KSČ na Podbořansku*, úvod k inventáři fondu OV KSČ v Podbořanech 1945–1960, SOKA Louny 1993, str. 1.

občané z Kyr, Emanuel Srb z Buškovic a dále po jednom členovi ze Stebna, Očihova, Jese nice a Nepomyšle.²³ Bohužel pro zlomkovitost archivních materiálů nelze rekonstruovat utváření strany a přesné složení původního okresního výboru.

V prvních měsících se organisuje stranický i veřejný život, zakládají se stranické místní i závodní organisace po celém okrese. Do roku 1947 bylo založeno celkem 70 základních organisací z toho 3 závodní. Avšak některých se dotýkal i zánik, jak tomu bylo v Chotěbudicích a Brodech, a to z důvodů vypršení pracovních smluv slovenských zemědělských dělníků, kteří odcházeli zpět na Slovensko. Obce, kde dosud nebyly založené organisace KSČ, byly osídlené především příslušníky Svobodovy armády, jednalo se celkem o 24 obcí. Jak již bylo řečeno, Podbořanský okres tvořilo 92 obcí, z nichž 52 bylo organisováno v KSČ. Jisté počáteční slabší postavení strany v okrese bylo vidět nejen v různorodém složení obyvatelstva, ale také ve faktu, že v revolučním národním výboru měli převahu členové národní socialistické strany. Ve stranické linii mezi hlavní úkoly patřilo budování a přijímání členů do JSCZ, do místních a závodních organisací, ale také snaha zapojit do práce ženy. Dále očistit stranu od nežádoucích živlů, odsun Němců a školení zemědělců v okresní škole funkcionářů.²⁴

Na konci roku 1945 došlo k vnitrostranické intervenci ze strany krajského stranického výboru v Plzni. Okresní výbor strany se potýkal jednak s nedostatkem spolehlivých osob a také se špatnou koordinací stranické politiky. Instruktoři z plzeňského stranického krajského výboru měli za úkol posílit, sledovat práci a schopnost okresního vedení, tedy placených pracovníků. Instruovali, jak pracovat se směrnicemi, usneseními ústředních orgánů strany, dále měli pomoci při zajišťování řízení nižších organizačních článků KSČ jako základních organizací, městských, místních, celozávodních a podnikových výborů strany. Poučovali nejen o organizační práci v pohraničí, ale také o nutnosti rozšíření výboru přinejmenším na 35 členů, ustavit komise a najít schopné funkcionáře a kvalitní kádry pro svůj aparát, což byl z hlediska pohraniční oblasti, kde migrační ukazatel stále vykazoval záporné hodnoty, dlouhodobý problém.

²³ Jan SMETANA, *Podbořany, dějiny města a okolních obcí*, 1. vydání, Město Podbořany 2001, s. 185-186.

²⁴ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis o schůzi okresního kolektiva KSČ Podbořany ze dne 26. 10. 1945*, inv. č. 13., kart. 1.

Na pokyn instruktora Sedláka z krajského výboru v Plzni byly na schůzi okresního kolektiva, zápis z této schůze je jedním z prvních dochovaných dokumentů zachycující počátky organizace v tomto okrese, koncem října zvoleny komise na jednotlivé úseky stranické politiky, avšak s připomínkou, že veškeré funkce by měly být zastávány pod osobní zodpovědností. Z hlediska malého počtu zastoupených obcí bylo avšak rozhodnuto zvolit do každé komise pouze vedoucího, který si sám vyhledá čtyři spolupracovníky. Tudíž krajské vedení nepřistoupilo na doplnění pracovníků ze stranických organizací z vnitrozemí, jelikož situace ani v této oblasti nebyla dosud stabilní. Volba probíhala do těchto komisí – kádrová, tělovýchovná, organizační, pro komunální správu, komise žen, zemědělská, sociální, odborová, družstevní, živnostenská, pro mládež, národohospodářská, osidlovací,²⁵ začátkem listopadu přibyla komise lidová a kulturně-propagační.²⁶ Úkoly komisí spočívaly především v projednání náležitých problémů v dané oblasti. V průběhu let se komise proměňovaly, vznikaly i zanikaly.

2.2 Organizace strany a rozšiřování vlivu

Nejvyšším orgánem strany byla okresní konference svolována okresním výborem jednou ročně²⁷, na které se volilo předsednictvo, okresní výbor, delegáti krajské konference a komise. Projednávala se činnost okresního vedení za předcházející rok a vytyčovaly se další úkoly, které určovaly základní politickohospodářský směr rozvoje okresu. Na konferenci byl přítomný vždy někdo z členů krajského výboru strany či politického ústředí. První okresní konference na území obnoveného Československa se konaly převážně ihned po ukončení války. Ustavovala se a obnovovala činnost s cílem sestavit stranickou agendu a připravit stranu na nárůst členské základny. Nicméně z podbořanského okresu je archivně zachován zápis teprve až z druhé konference konané v únoru 1946.

Program konference se skládal ze slavnostního zahájení předsedou strany, který přivítal přítomné. Následovala volba předsedy konference, pracovního předsednictva a volební komise,

²⁵ *Tělovýchovná*: Tříška, Josef, Šmíd Milan, Čermák Václav; *Organizační*: Vlasák, Šafka Josef, Cinibulk; *Pro komunální správu*: Filip (nahrazen Škaloudem jako samosprávným referentem), Rydlová, Kiliánová, Hanzlíková; *Žen*: Krejčíková, Rydlová, Kiliánová, Hanzlíková; *Zemědělská*: Sladkovský; *Sociální*: Pokorný, Durdil, Švajer Josef; *Odborová*: Vostrý; *Družstevní*: Pochman, Komorous František; *Živnostenská*, Pik; *Mládež*: Šindelář; *Národohospodářská*: Zima, Dědek; *Osidlovací*: Procházka, Vaic, Kadlec, Pousa Antonín, Čiha Josef. *Tamtéž*.

²⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Výtah ze zápisu okresní konference KSČ 17. 2. 1946*, kart. 1.

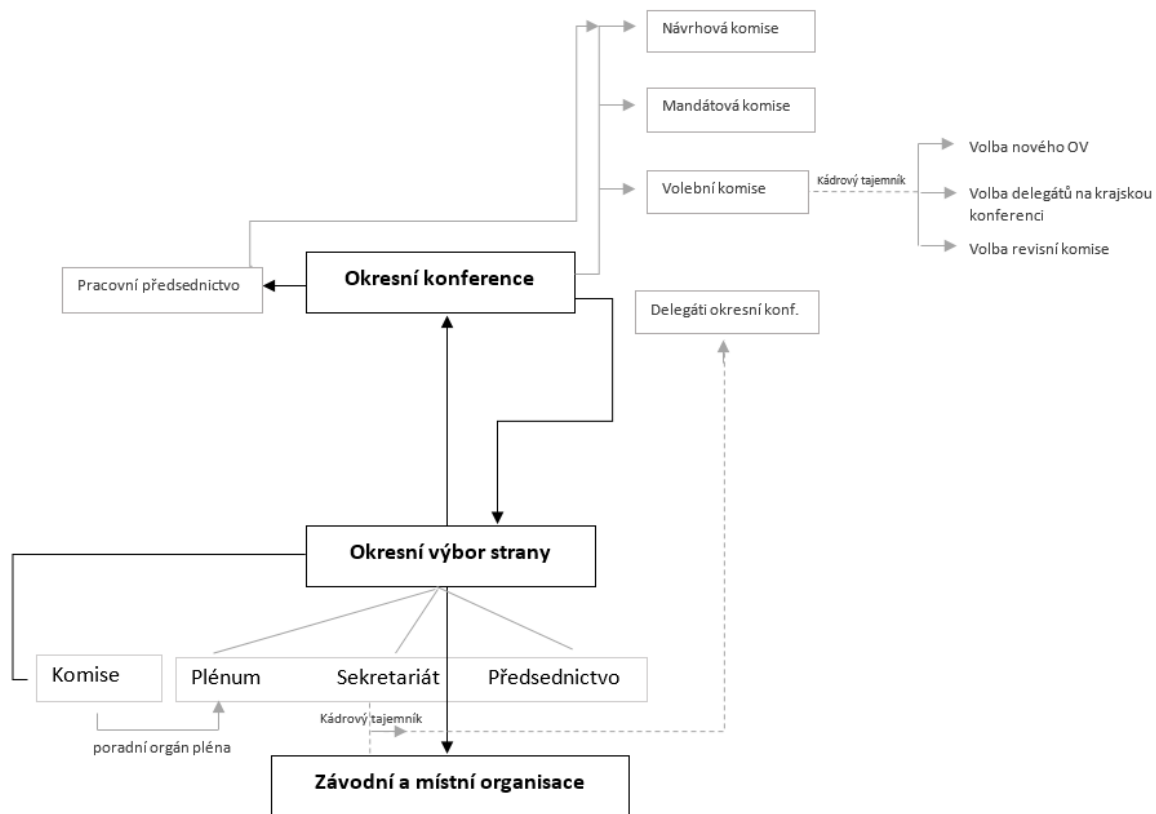
²⁷ Okresní konference se na Podbořansku konala každoročně vyjma roku 1948.

kteřá sestavovala kandidátku okresního výboru strany a vyhodnocovala průběh voleb. V prvních poválečných letech se po personální stránce shodovala s pracovním předsednictvem. Během dalších let přibyla komise mandátová, která měla na starosti složení a počet delegátů konference pro právoplatnost voleb OV, vyhodnocovala přehled delegátů s hlasem rozhodujícím a poradním, kontrolovala členské legitimace a zastoupení organizací. Dále na konferenci byla zvolena návrhová komise, která připravovala přijetí usnesení. S nárůstem počtu příslušníků strany již nedocházelo k duplicitě v komisích po personální stránce. Na konferenci v roce 1949 byla schválena revisní komise, která se stala kontrolním orgánem OV podávající zprávy o hospodářsko-politické situaci, zda OV hospodaří dle rozpočtu. Podle stanov strany měla ORK právo kontrolovat plnění usnesení ÚV a veškerých usnesení KSC, týkající se hospodářsko-finančních otázek základních organizací i okresního výboru, správného placení členských příspěvků, pořádku v evidenci členů a kandidátů strany, dodržování směrnic a vedení administrativy. Rozhodování ORK bylo kolektivní a návrhy se předkládaly předsednictvu OV.²⁸

Dále probíhala volba delegátů na krajskou konferenci a závěrečná volba nového okresního výboru. Ačkoliv známe jména zvolených kandidátů, není možné určit, jakým způsobem byli členové schvalováni a jaký vliv zde měla přítomnost lidí z krajského výboru či ústředí strany. Návrhy předsednictva a komisí byly schvalovány potleskem a ve většině případů nedocházelo ke změně navržených osob.

Okresní výbor komunistické strany skládající se z předsednictva, sekretariátu a pléna pracoval v prvních poválečných letech kromě organizační správy, také kontrolováním činnosti základních organizací, do nichž přenášel politiku strany, nevyjímaje kontrolu odběru Rudého práva či Funkcionáře na jednotlivých stranických výborech v obcích, jejichž počet povinně stanovoval ústřední výbor strany. Avšak spolupráce a komunikace obvykle vážla a to i na úrovni s místními výbory. Okresní výbor se scházel třikrát týdně v sekretariátu vždy v pondělí, středu a pátek, a to v počtu tří členů - Emil Dekoj jako předseda okresního výboru, Emanuel Srb jako jednatel a Čížek jako okresní sekretář. Struktura KSC odpovídala správnímu rozdělení státu (místní, okresní a krajské výbory), a její činnost byla řízena organizačními řády strany. Strukturu okresního výboru strany vidíme v následujícím grafu:

²⁸ SOKA Louny, f. OV KSC Podbořany, *Zpráva okresní revisní komise pro okresní konferenci*, inv. č. 8., kart. 1.

Graf 2 - Struktura OV KSČ

Ke konci roku 1945 byla rozšířena a jednohlasně schválena kandidátka okresního výboru, jak vyplynulo z požadavku KV Plzeň a vedoucího Jana Součka. Dohromady čítala 35 členů včetně vedoucích referátů jednotlivých komisí. Předsedou zůstal Emil Dekoj, okresním sekretářem se stal již zmiňovaný Čížek a jednatelem Emanuel Srb původem z Buškovic. První kandidátka okresního výboru vypadala takto: ²⁹

1. *Předseda:* Dekoj Emil, Podbořany
2. *Místopředseda:* Jupa Tomáš, Nepomyšl
3. *Zapisovatel:* Srb Emanuel, Buškovice
4. *Pokladník:* Vlasák Josef, Podbořany
5. *Org. Instruktor:* Matura František, Kolečovice a Novák Václav, Strojetic
6. *Zemědělská komise:* Zeman Josef, Nepomyšl a Elbegen Karel, Buškovice

²⁹ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Z konference okresního kolektiva ze dne 11. 11. 1945*, kart. 1.

7. *Členové výboru*: Žampach František, Nepomyšl; Škaloud Josef, Nepomyšl; Městka Alois, Podbořany; Bouda Václav, Kryry; Souček Václav, Hořovice; Kilián Josef, Žihle; Kaňka Bořivoj, Oráčov; Švarc Milan, Petrohrad; Příbyl František, Otěvěky; Šťastný Jan, Jesenice; Kortus Bohumil, Podbořany; Tříška Josef, Podbořany; Krejčíková Jarmila, Kryry
8. *Závodní organizace*: Procházka Antonín, Žihle; Vostrý Augustin, Podbořany

Schůze okresního kolektiva se sešla ještě k 1. prosinci v Národním domě a provedla změny ve výše zmíněných komisích při okresním vedení³⁰. Zároveň každá schůze okresního výboru měla být manifestací významu vlastní organizační práce na okrese.

K dalším činnostem z hlediska blížících se voleb patřilo utvoření stranických obvodů a okrsků³¹ pro důslednější koordinaci politiky. Požadavkem Jana Součka bylo vyhledání schopných funkcionářů, kterých po válce nebylo zrovna mnoho. Nelze totiž neopomenout, že i němečtí komunisté podléhali odsunu a platilo zde jisté omezení na české příslušníky strany.³²

Na druhé okresní konferenci konané dne 17. února 1946 probíhala volba do okresního výboru strany, jejímž předsedou se stal Miloš Pochman a prvním místopředsedou Emil Dekoj.³³ Pro následující roky 1947 a 1948 se nezachovaly žádné doklady. Nicméně z okresní konference strany³⁴ v roce 1949 se dozvídáme, že novým předsedou strany se roce 1948 stal Vejražka, který byl kritizován ostatními členy mimo jiné za to, že ve svých projevech působil především na city posluchačů a nedokázal problematiku vysvětlit do hloubky. Z tohoto důvodu byl zvolen v roce 1949 novým předsedou Václav Matoušek. Ze zprávy o průběhu okresní konference nenarážíme na fakt, že by okresní vedení čelilo kritice ze strany krajského výboru, jak tomu bylo v jiných okresech³⁵, tím se dá předpokládat, že složení výboru nebylo nikterak razantně

³⁰ V komisi pro komunální správu nahradil referenta Filipa učitel Škaloud z Nepomyšle jako samosprávný referent. Do osidlovací komisi byl zvolen Procházka z Kryr. SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Ze schůze okresního kolektiva ze dne 1. 12. 1945*, kart. 1.

³¹ I. Podbořany, Očihov, Buškovice, Hlubany, Kněžice, Letov, Oploty, Očihovec, II. Kryry, Běsno, Černčice, Mukoděly, Příběnice, Strojetic, Vroutek, III. Žihle, Blatno, Pastuchovice, Přehořov, Vys. Libyně, IV. Jesenice, Krty, Lhoty, Oráčov, Otěvěky, Podbořánky, Stebno, Vel. Chmelištná, Žďár, V. Kolečovice, Zderaz, Pšovky, VI. Nové Hořovice, Petrohrad, Kolečov, Vlkov, VII. Nepomyšl, Něm. Rohozec, Maš'ov, VIII. Krásný Dvůr, Mory, Šir. Třebčice, Vel. Ves, Zlovědice, Mlýnce.

³² SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Ze schůze okresního kolektiva ze dne 1. 12. 1945*, kart. 1.

³³ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Výtah ze zápisu okresní konference KSČ 17. 2. 1946*, kart. 1.

³⁴ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *zápis o průběhu 4. okresní konference KSČ v Podbořanech 9–10. 4. 1949*, kart. 1.

³⁵ Srov. Martin LINHART, *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945–1948*. Diplomová práce. Praha, FF UK, 2014, s. 35–39.

měněno. Pravidelně byl okresní stranický výbor na okresních konferencích volen jednohlasně, bez připomínek. Pro přehled jsou pod textem přiložené tabulky shrnující složení OV KSČ po válce.

Tabulka 1 - Složení OV KSČ v Podbořanech 1945–1948

Členové okresního výboru KSČ	Předseda	I. Místo- předseda	II. Místo- předseda	Okresní se- kretář	Jednatel
1945	Miloš Pochman	Tomáš Jupa		Hynek? Čížek	Emanuel Srb
1946	Miloš Pochman	Emil Dekoj	Ungr		Jaroslava Krejčíková
1947 - 48	Miloš Pochman? / Vejražka				

Členskou základnu tvořilo k 15. lednu 1946 celkem 1786 členů z toho 484 žen a do příští konference bylo určeno získat minimálně 800 nových členů. Věkové rozvrstvení členů mělo nejsilnější zastoupení ve věkové skupině 25-45 let a o něco méně ve skupině 45-60 let. Nejvíce členů z hlediska sociálního složení zahrnovali rolníci a ženy v domácnosti, nejméně studenti, svobodná a soukromá povolání. Bohužel národnostní otázka není v této statistice zahrnuta.

Tabulka 2 - Počet základních organizací a stav členské základny v okrese Podbořany

rok	Počet základních organizací	Stav členské Základny / z toho žen	Obvod Podbořany	Obvod Jesenice
1946	70	1786 / 484	734	1052
1953	129	2534	-	-
1954	141	2498	-	-

2.3 Volby 1946: „Republice více práce, je to naše agitace“

Komunisté šli do voleb v roce 1946 s heslem *Republice více práce, je to naše agitace*, programem vypracování ústavy a s představou uskutečnění dvouletého plánu. Naopak národní socialisté se stavěli proti znárodnění a upozorňovali na košický vládní program ve smyslu, že v řadě věcí je příliš východní pro české poměry. Hlavní střet před volbami mezi politickými stranami na okrese se odehrával v oblasti přidělování konfiskovaného majetku a otázky Volyňských Čechů, kteří přicházeli s požadavkem soukromého vlastnictví. Získávání usedlostí se tak neslo v duchu národních rozporů, které vyústilo odchodem řady vnitrozemských osídlenců do jiných okresů. Ačkoliv pro komunistickou stranu Volyňští Češi představovali zátěž, tak v projevech se hovoří o potřebě asimilace s místním obyvatelstvem a snaze prolomit izolaci, které se děla především na obecní úrovni. Bohužel i zde se setkáváme s nedostatečným množstvím dochovaných dokumentů, ale snad můžeme uvést, že komunistická agitace, burcování a získávání veřejnosti v Podbořanském okrese se nevymykala a výrazně nelišila od jiných okresů kraje. Projevy stranických funkcionářů se mohly opírat taktéž o fakt, že komunistická strana byla účastníkem domácího odboje a nejvýznamnějším bojovníkem za osvobození Československa.³⁶

Výsledky voleb pro KSČ vypadaly takto: do ONV získala poloviční počet členů a předsedou se stal Josef Škaloud. Dále získali bezpečností, osídlovací, finanční a družstevní referát. V komisích jednotlivých referátů měla strana poloviční zastoupení a v radě ONV celkem 4 zastoupené. Předsednictví v MNV získala komunistická strana celkem ve 30 obcích.³⁷

Dle statistiky z roku 1947 získala KSČ celkem ve 28 obcích nad 50 % hlasů a v 8 byla jedinou politickou stranou. Z celkového počtu 92 obcí neobdržela hlasy pouze v 7 obcích. Snaha o rychlou organizovanost jak okresního výboru strany tak závodních a místních organizací mohla předznamenávat úspěch činnosti komunistů. V jednotlivých soudních okresech předpokládáme, že výsledky voleb nebyly nijak značně odlišné, ačkoliv výstavba základních organizací byla na počátku úspěšnější v podbořanském soudním okrese.³⁸

³⁶ Srov. Věra HLADÍKOVÁ, *Komunistická strana Československa, okresní výbor Ústí nad Labem*, Inventář SOA v Litoměřicích, Ústí nad Labem 2012.

³⁷ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zpráva o činnosti okresního výboru KSČ z roku 1947*, inv. č. 2., kart. 1.

³⁸ Na druhé okresní konferenci konané dne 17. 2. 1946 je uveden celkový počet základních organizací 52, z čehož je 28 v podbořanském a 24 v jesenickém soudním okrese. Nicméně počet členů v podbořanském s. okrese dosahoval čísla 739 oproti 1052 členům jesenického s. okresu. *Tamtéž*.

Posílení komunistické strany přišlo s únorem 1948, kdy se strana dostala do čela a likvidovala své protivníky, a to jednak zřizováním akčních výborů národní fronty či oddílů Lidových milic v závodech podniků či jinými metodami používanými k zastrašování. Ústřední orgán strany se stal určujícím činitelem celého Československého státu. Krajské a okresní výbory měly být pouhými články pro rozpracování směrnic ústředního orgánu a měly zajistit zadané organizační a kádrové úkoly.

2.4 Zemědělská politika v režii KSČ

Záměry zemědělské politiky a jejího postupu na okrese se projednávaly na konferenci okresního kolektiva dne 11. 11. 1945. Diskuze se vedla ohledně majetku „kvalifikovaných“ národních správců. Z řad Čechů se jednalo přibližně o 750 osob, z řad Volyňských Čechů a Svobodovců okolo 500 osob a starousedlíků taktéž okolo 500 osob. Majetek měl být zaplacen dvouročním výnosem ze sklizně, nikoliv z pětiletého výnosu, jak bylo navrhováno národními socialisty. Cílem Komunistické strany bylo prosazení nároku na kontrolu správců a dohled na přidělování půdy v pohraničí, snaha o přezkoumání kdo přišel za ideálem řádného osídlení a kdo jako zlatokop. Nepřehledná situace po válce, tedy zjišťování profilu správců, komplikovala výkon této činnosti, proto v koordinačním výboru byl dohodnut postup přezkoumání národních správců, a to tak, že bylo nutno přistoupit nejprve k pročištění ve vlastních řadách, které dle slov poslance Karla Václavů muselo býtí stoprocentní, poté byla připuštěna možnost intervenovat v této otázce.

Důraz při přidělování půdy byl kladen na výměr maximálně 8-13 ha, v žádném případě se nesmělo překročit výměru 50 ha a vlastníkoví se zakazovalo půdu propachtovávat. Navíc straník musel dostat v případě zabrání Volyňským Čechem rovnocennou náhradu. Ze strany nekomunistických politických stran, ať již národních socialistů či lidovců, nebyla výměra přidělené půdy stanovena příchozím rodinám z vnitrozemí ani rodinám Volyňských Čechů a řada velkostatků převyšovala rozlohu více než 100 ha.³⁹

Celkový program zemědělské politiky by se dal shrnout ve třech bodech, a to vystupovat proti plánům reakce, budovat JSČZ a zajistit zimní školení nejen odborné, ale i politické. Straník zemědělec musel být zároveň členem JSČZ a musel navštěvovat okresní zemědělské schůze.

³⁹ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Konference okresního kolektiva ze dne 11. 11. 1945*, kart. 1.

V první dvouletce se výrazem politiky KSČ v zemědělství stal Hradecký program a Ďurišovy zákony. Hlavními požadavky byla revize pozemkové reformy, scelování půdy, zapsání přídělů z konfiskovaného zemědělského majetku, zamezení drobení zemědělské půdy a upravení otázky myslivosti. To zvířilo politickou hladinu na okrese, nejvíce v otázce revize první pozemkové reformy, která postihovala především statkáře.

Po únoru 1948 zbylí velkostatkáři na Podbořansku byli nahrazeni a na jejich místa jmenováni národní správci, dělo se tak především v oblasti Vroutecká. Takovýmto způsobem byly vytvářeny předpoklady pro zakládání ČSSS. ONV pak věnoval velkou pozornost zemědělské politice a provádění konfiskací celkem u 40 statkářů, kteří vlastnili 5685 ha půdy.

2.5 Změny roku 1948: „Čelem k masám“

Metody demokratického centralismu se mohly začít uplatňovat až po vyvrcholení politické krize v únoru 1948. Pro československou společnost to znamenalo zásadní změnu. Hlavním nástrojem k převzetí moci se staly akční výbory Národní fronty, které měly sloužit k překonání politické krize a ke změnám vlivu v zemi.⁴⁰

Dne 23. února 1948 byl ustaven **okresní akční výbor národní fronty v Podbořanech** z iniciativy tehdejšího předsedy ONV Josefa Prchala.⁴¹ ONV jako správní orgán ztratil rozhodující postavení v určování politiky na okrese. Nyní měl vykonávat svou funkci pouze prostřednictvím komunistické strany a svoji rozhodovací činnost si zachoval pouze v omezené podobě.

*Ustavující schůze OAV se konala v kanceláři předsedy ONV za účasti jejího předsedy J. Prchala, dále Miloše Pochmana a Karla Moudrého. Z ROH byli přítomni Josef Kalát a Miloš Mádl, praporčík SNB. Za SČP Rudolf Sobotka, berní tajemník a Ludvík Petráš, praporčík SNB. Za jednotný svaz českých zemědělců Petr Grund, rolník z Hořoviček. Za československý svaz mládeže Jaromír Hrdlička, vedoucí úřadu ochrany práce a úředník Zdeněk Bělecký. Za legionáře Josef Šilhan, vrchní strážmistr SNB. Předsedou OAV se stal Rudolf Sobotka a místopředsedou Miloš Pochman*⁴² Následovalo ustavení závodních milic ve všech závodech pro-

⁴⁰ KAPLAN, Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Academia 2012, s. 40.

⁴¹ Jiří BERAN, *Okresní národní výbor v Podbořanech*, s. 5.

⁴² *Tamtéž.*

střednictvím rady odborů. Kontrole podléhala veškerá činnost politická, hospodářská i bezpečnostní. Ve státní správě byly neloajlní osoby vyměněny či nahrazeny důvěrníkem, který zajišťoval chod daného úseku. Na všechny statky byla jmenována národní správa a na 36 zbytkových statcích byla dosazena vedoucí správa, kde později docházelo ke konfiskacím. Živnostníkům, kteří byli vyhodnoceni jako nespolehliví, bylo odebráno oprávnění k podnikání. Prověřování se nevyhnulo ani dosídlencům a Německým obyvatelům, kteří byli vystěhováváni mimo okres. Další zásahy do života obyvatel jsou archivovány v lounském okresním archivu ve fondu „Sbírka písemností akčních výborů národní fronty okresu Podbořany (1948–1954)“.

Jaká byla reflexe vítězného února v podbořanském okrese, se vzhledem k absenci písemného materiálu z tohoto období nedá rekonstruovat, nicméně můžeme říci, že po personální stránce funkci předsedy okresního výboru KSČ v roce 1948 vykonával Vejražka, který byl na konferenci roku 1949 nahrazen novým předsedou Václavem Matouškem, horníkem z Libořic, a to především proto, že byl označován za táborového řečníka bez hlubších souvislostí a později dokonce označen za kulaka, který se vetřel do JZD i stranické organizace a následně byl vyloučen ze strany. Místopředsedou se stal Josef Kovařík, dělník z Podbořan a druhým místopředsedou Antonín Faltys, učitel z Kryr.⁴³ Volby jak nového OV, tak delegátů na krajskou konferenci proběhly rychle a bez diskuzí k jednotlivým navrhovaným osobám. Celkem do OV bylo zvoleno 21 členů, z čehož 13 bylo dělníků, 6 rolníků a 2 členové z inteligence. Z tabulky, která je uvedena níže, je patrné, že v průběhu 50. let postupně upadala úloha funkce předsedy OV KSČ a naopak narůstala úloha placeného vedoucího tajemníka. K hlavním cílům nově zvoleného okresního výboru patřilo zakládání jednotných zemědělských družstev, které mělo zcelit a zorganizovat zemědělské hospodaření, podobně jako tomu bylo u znárodněného průmyslu. Velmi závažnou otázkou pro komunisty představoval rozvoj socializace vesnice a obtíže se statkáři, jelikož v jejich vlastnictví se nacházelo přes 5000 ha půdy z celkové rozlohy okresu, která činila 61 500 ha⁴⁴. To dokládá i závěrečná řeč politického tajemníka Polcara „*Jsou na našich vesnicích dosud různé diference mezi osídlenci, které v zájmu*

⁴³ Členové OV – Karel Sixta, rolník z Hořoviček, Pavel Polcar, politický tajemník KSČ, František Vejražka, rolník, Jan Vlček, dělník, Regina Blažková, učitelka, Anna Haidingerová, dělnice, Robert Hanzlík předseda ONV, Anna Smolíková, dělnice, Ivan Rýdlo, rolník, František Hnát, dělník, Bořivoj Kaňka, rolník, František Troch, dělník, Josef Brádle, cestář, Jiří Růžička, rolník, Ondřej Spal, zámečnick, Antonín Voráček, poštovní zřízenec, Karel Manák, rolník, Milena Kuncová, dělnice.

SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis o průběhu 4. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 9. - 10. 4. 1949*, kart. 1.

⁴⁴ Seznam obcí českých zemí podle správního rozdělení z 1. února 1949, I. díl, Praha 1949, str. 59.

*nás všech musí býti odstraněny a proto, vše co vás dosud dělilo, musí zmizet.*⁴⁵ K dalším cílům patřilo zvýšení i zlevnění výroby dodávek na vesnici, zlepšení organizační práce, výběr kádrů, zapojení žáků a mládeže do práce či vytvoření masové hnutí za mír.

Zda obyvatelstvo vyjadřovalo vůči politickým změnám lhostejnost, pasivitu či projevy nesouhlasu, bohužel z dostupného archivního materiálu nevíme. Ale stejně jako v jiných částech země, tak i na Podbořansku k zajištění klidu sloužily složky Státní bezpečnosti ovládané KSČ, jejichž členové byli zároveň i členy závodních organizací KSČ a mezi jejichž hlavní úkoly patřilo zejména:

- Trestání všech rušitelů do všech důsledků
- Zabezpečení státních statků a výkrm vepřů
- Přimět zemědělce k plnění plánu
- Dohlédnout na hospodaření zemědělců a šetření hospodářských strojů

Střet s ostatními politickými stranami není v žádném z dostupných pramenů zaznamenán, a proto lze předpokládat, že nekomunistické strany nebyly schopné jakkoliv zareagovat, natož otevřeně vystoupit a vyjádřit nesouhlas.

Upevňování monopolu moci ve společnosti sebou neslo změnu v postavení krajských a okresních stranických organizací. Po únoru 1948 rostl jejich vliv a kromě dosavadních úkolů jim připadlo řízení masových sdělovacích prostředků, usměrňování činnosti kulturních zařízení, kontrola odborů, zemědělských a průmyslových podniků a dalších organizací. Primárně byla potřeba splnit úkoly hospodářské, a tím si postupně zajistit i politickou roli v okrese. Pyramidová linie zajistila plnění stranických usnesení. Čili základem a hlavním stavebním prvkem strany se po únoru staly místní a závodní organizace. Dbá se na vyškolování a kontrolu instruktorů ZO, sháněli se stranické kádry, byli vyškolováni zemědělští a dělničtí pracovníci skrze desítkové důvěrníky, kteří přenášeli na zemědělce úkoly strany atd. Nicméně na Podbořansku komunistická strana nedosahovala takové výše v počtu a kvalitě pracovníků do února 1948, jako tomu bylo ve vnitrozemských okresech. Do února čítala strana okolo 46 organizací, které nevyvíjeli rozsáhlou činnost.

⁴⁵ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis o průběhu 4. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 9. - 10. 4. 1949*, kart. 1.

3. Vývoj do voleb 1954

Po únoru 1948 byla provedena důsledná politická, hospodářská a sociální centralizace. Úkolem bylo přesvědčit ke spolupráci nekomunistické a bezpartijní funkcionáře pomocí masových školení o správné politice vlády KSČ a obnovené Národní frontě. Měřitelným úspěchem pro komunistickou stranu pro dosažení tohoto cíle se stalo prohlašování závazků o splnění norem a zvýšení produktivity práce. Proto také v prvních letech komunistické nadvlády byly diskuze ať již delegátů okresní či krajské konference, které určovaly směr politiky na okrese a v kraji, plně prohlášení o splnění závazků nad rámec daných plánů. Jako příklad můžeme uvést diskuzi delegátů okresní konference v Podbořanech v roce 1949, kde Jan Vlček, člen OV KSČ a dělník lubenecké porcelánky „oznámil jménem dělníků továrny, že plán za 1. čtvrtletí byl splněn na 150%“. Podobně se vyjadřoval okresní inspektor Městka, který „se zavázal jménem učitelstva věnovat polovinu své doložené polním pracím“ či Žampach z Nepomyšle, který „vyzýval všechny zemědělce, aby zemědělské výrobky, které prodávají nad kontingent, prodávali za normální ceny a zřekli se vyšších cen.“⁴⁶ Tato kapitola výhradně vychází ze zápisů okresních stranických konferencí a pojednává o proměnách a složení stranické organizace a o realizaci plánů socializace vesnice v rámci ideologie komunistické strany. K jednotlivým bodům jsou převážně uváděny příklady z okresu Podbořany.

3.1 Proměny struktury okresního výboru strany

Na konci 40. let 20. století se měnilo nejen zakotvení a územní organizace správních orgánů, ale také podřízenost a k tomu se vztahující zásada demokratického centralismu a prosazování vedoucí úlohy KSČ, k jejíž činnosti nyní patřilo jmenování vedoucích funkcionářů, ředitelů škol, nemocnic, továren, rozmístění učitelů a žáků, odsouhlasení volebních kandidátek, ale také schvalování redakčních plánů apod. Do širší společnosti se vliv strany přenášel systémem Národní fronty (dále NF). Nejen ostatní politické strany, ale také zájmové organizace musely předkládat v rámci NF zprávy o jejich činnosti.⁴⁷ Národní fronta pracujících se stala nástrojem pro vybudování „nového řádu“.

⁴⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis o průběhu 4. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 9. - 10. 4. 1949*, s. 8., inv. č. 3., kart. 1.

⁴⁷ Jiří BERAN, *Dějiny KSČ na Podbořansku*, úvod k inventáři fondu OV KSČ v Podbořanech 1945–1960, SOkA Louny 1993, s. 10.

V koncepci rozvoje socialistické myšlenky přijaté IX. sjezdem hrály hlavní roli základní organizace (závodní, vesnické, místní, zájmové organizace). V roce 1953 bylo na okrese celkem 129 základních organizací, z toho 62 VO a 66 ZO, 1 uliční organizace. Během roku 1953 přibýlo dalších 12 základních organizací. K lednu 1954 počet základních organizací činil 141, z toho 57 VO a 83 ZO, 1 uliční organizace. Vzrůst základních organizací, z nichž bylo 29 na STS a ČSSS, byl ovlivněn založením nových organizací na státních úřadech, školách a v komunálních podnicích.⁴⁸ OV KSC pomocí sboru instruktorů a sboru desítkových důvěrníků a jejich zástupců, kteří měli pravidelně docházet do výborových i členských schůzí základních organizací, zajišťovala plnění úkolů. Činnost organizací tak prakticky byla pod kontrolou. Nejzřetelněji to lze vidět právě v hospodářské otázce. Každoročně se ze všech závodů zasílalo delegátům na okresní konferenci zhodnocení roku práce. V případě neplnění hospodářského plánu byl přidělen na daný závod instruktor. Na Podbořansku byla nejčastěji probírána otázka závodu RAKO Podbořany, kde působili agitátoři a instruktoři závodní organizace i okresního výboru strany.

Nejvyšším orgánem strany na okrese nadále zůstala okresní konference, která zpracovávala diskuze delegátů a činila z ní závěry pro další práci, jenž měla vést k odstranění nedostatků. Kritika delegátů v závěrečných usneseních konferencí byla vždy hodnocena jako základní faktor budování socialismu na okrese. Delegáti okresní konference byli voleni z řad členů základních organizací a charakterově se jednalo především o osoby základního vzdělání, které se staly členy KSC obvykle mezi lety 1945–1949 a ve věku od 45–60 let. Nově zvolené členstvo okresního výboru mělo následovat jednomyslnou volbu delegátů konference. Avšak v praxi se jednalo o rozpracování směrnic daných nadřazeným stranickým orgánem, zajistit organizační úkoly a personální složení. Značná byla i neúčast delegátů na konferencích, např. v roce 1953 v první den konference se sešlo pouze 14,5% delegátů s rozhodujícím hlasem a druhý den 26,5%.

Volba nového okresního výboru probíhala hlasováním, pokud kandidát dosáhl nadpoloviční většiny hlasů, byl zvolen. Volební komise po předložení návrhu na nové OV od kádrového tajemníka⁴⁹ zahájila projednávání a posouzení jednotlivých členů z hlediska jejich činnosti ve stranické práci i na hospodářských úsecích, ke kterým byl zpracován kádrový materiál,

⁴⁸ SOkA Louny, f. OV KSC Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSC v Podbořanech, Poslání a úkoly okresního výboru*, inv. č. 7, kart. 1.

⁴⁹ Kádrovým tajemníkem v roce 1952 byl Brabenec. SOkA Louny, f. OV KSC Podbořany, *Zápis z VII. okresní konference KSC v Podbořanech konané dne 22. - 23. 3. 1952, volné listy*, inv. č. 5, kart. 1.

tedy kádrový dotazník, životopis, posudek základní organizace s vyjádřením, posudek z dřívějšího působiště a posudek vypracovaný předsednictvem. Na základě prozkoumání materiálu si vedení strany ověřovalo činnost členů v minulosti. Vše bylo předloženo delegátům konference, jejichž připomínky následně volební komise posoudila.

Připomínky delegátů k volební komisi se týkaly především složení kandidátky OV, jelikož v navrhovaných kandidátkách se nacházel velký počet pracovníků OV a referentů ONV, kteří tak nemohli být řádně kontrolováni. Mezi další výtky patřila politická nepřislusnost manželek kandidátů ke straně. I tak většinou byli členové jednomyslně schváleni.

Zpět k základním organizacím, které se řídili předem vypracovanými směrnicemi a plány práce OV KSČ. Styk s organizacemi probíhal skrz **sbor instruktorů** složený převážně z členů OV, který byl rozdělen na sbory se speciálními úkoly, tedy zvláště pro JZD⁵⁰, ČSSS, závodní, vesnické a městské organizace, které se zabývaly činností obchodů v obvodu své působnosti. Později instruktor působil pouze v důležitých organizacích. Aktiv instruktorů byl přeměněn na sbor referentů skládající se z nejlepších funkcionářů a žáků večerní školy v počtu 30 členů, kteří konali pravidelné aktivity pro předsedy základních organizací, na nichž informovali předsedy přímo o usnesení OV, KV a ÚV. Účast dosahovala okolo 60%. Mimo to byl schválen 50 členný sbor aktivistů. Oba sbory měly totožné úkoly v organizacích s tím rozdílem, že sbor referentů se skládal ze zkušenějších řečníků a byl užíván pro veřejné schůze strany.

Snaha o provázání linie až do nejspodnějších vrstev stranické postoupnosti byla důležitou součástí budování změn společenského systému v zemi v pounorových dnech. Vyjasnit si stanoviska k novým členům a upravit vnitrostranickou spolupráci mezi okresním výborem strany a základními organizacemi se brzy ukázal jako nelehký úkol. Zpočátku se předsednictva nescházela a veškerá práce ležela na tajemnicích. Styk s organizacemi byl převážně jen písemný. I někteří členové zanedbávali své funkce a neúčastnili se zasedání OV, nedocházeli na schůze a nereferovali ve výboru své místní organizace. To ovlivnilo fungování základních organizací, které měly plnit úkoly zadané hierarchicky vyššími stranickými orgány. Na druhé straně ani řada místních organizací nepodávala žádné či téměř žádné zprávy o své činnosti. Situace se během roku 1949 konsolidovala a na počátku 50. let se upevnil styk s organizacemi nejen skrze členy OV, ale také skrze komunisty okresního aktivu.

⁵⁰ Pro JZD byl do května 1950 sestaven speciální sbor z politických, technických a účetních pracovníků. SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *zápis o průběhu V. okresní konference KSČ*, inv. č. 4, kart. 1.

Po únorových změnách byla zahájena náborová kampaň ke vstupu do KSČ. Komunisté chtěli přesvědčit širokou veřejnost o správnosti politického směřování pomocí členů v národních výborech i ve stranických organizacích, jednak také závodními a vesnickými organizacemi. Informace kolik nových členů zpočátku bylo přijato a kolik přešlo po sloučení stran komunistické a sociálně demokratické, v pramenech chybí. Avšak otázka přijímání nových členů převážně ze složek NF do strany byla projednávána téměř na každém aktivu aktivistů okresního výboru a na každém aktivu předsedů stranických organizací. Od března 1952 do ledna 1953 bylo přijato celkem 64 kandidátů do strany. V devatenácti vesnických organizacích bylo přijato 25 kandidátů. V sedmnácti závodech 31, v pěti závodních organizacích ČSSS 8 kandidátů. V jednačtyřiceti vesnických a čtyřiceti závodních organizacích nebyl přijat ani jeden. Mezi těmito organizacemi, které nepřijaly ani jednoho kandidáta, nebyly jen organizace s malým počtem členů, ale i tak početné jako Kryry, Vroutek, Nepomyšl, Buškovice, Lubenec, Oráčov, Petrohrad, Strojětice a jiné. Situaci ve stranických aktivech zhodnotil ve svém referátu okresní tajemník Kořánek: „*V aktivitu bude nutné, aby se rozšířily řady takových zástupců OV, jako Jsou Plomer, Novák, Václavík, Franěk, Valenta, Stavařová, Hůla, Spal i další a ubyli aktivisté, nebo lépe zlepšili svoji práci soudruzi Hájek, Tichoň, Pihrt, Fiala i někteří další, kteří si někdy zalajdačí a pracně si pak vymýšlejí výmluvy při nesplněných úkolech.*“⁵¹ Ani následujícího roku nebylo přijato o mnoho více kandidátů, celkem se jednalo o 73, z nichž bylo 35 dělníků, 7 zemědělců, 11 úředníků a 20 ostatních zaměstnání. Opět v některých stranických organizacích jako Kryry a Buškovice nebyl během roku přijat ani jeden kandidát. K vyloučení ze strany došlo ve 34 případech, z nich 5 bylo vyškrtnuto a 3 zemřeli. U vyloučených a vyškrtnutých kandidátů mezi hlavní příčiny patřilo neplnění stranických povinností, neúčast na schůzích či neplacení členských příspěvků.⁵² K roku 1953 bylo na okrese 2534 členů strany, zatímco v roce 1954 stav poklesl na 2498 členů, z toho bylo 141 kandidátů do národních výborů. Z celkového stavu členů v roce 1953 bylo 806 dělníků, 540 členů JZD, 82 soukromých zemědělců, 353 učitelů, 753 žen v domácnosti, důchodců a jiných. Celých 73 členů bylo do 25 let, 536 do 35 let a přes 50% členů a kandidátů bylo nad 45 let. Úbytky v členstvu měly příčiny zejména ve vysídlování okresu.⁵³

⁵¹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VIII. Okresní konference KSČ v Podbořanech*, inv. č. 6, kart. 1.

⁵² SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ, Poslání a úkoly okresního výboru*, inv. č. 7, kart. 1.

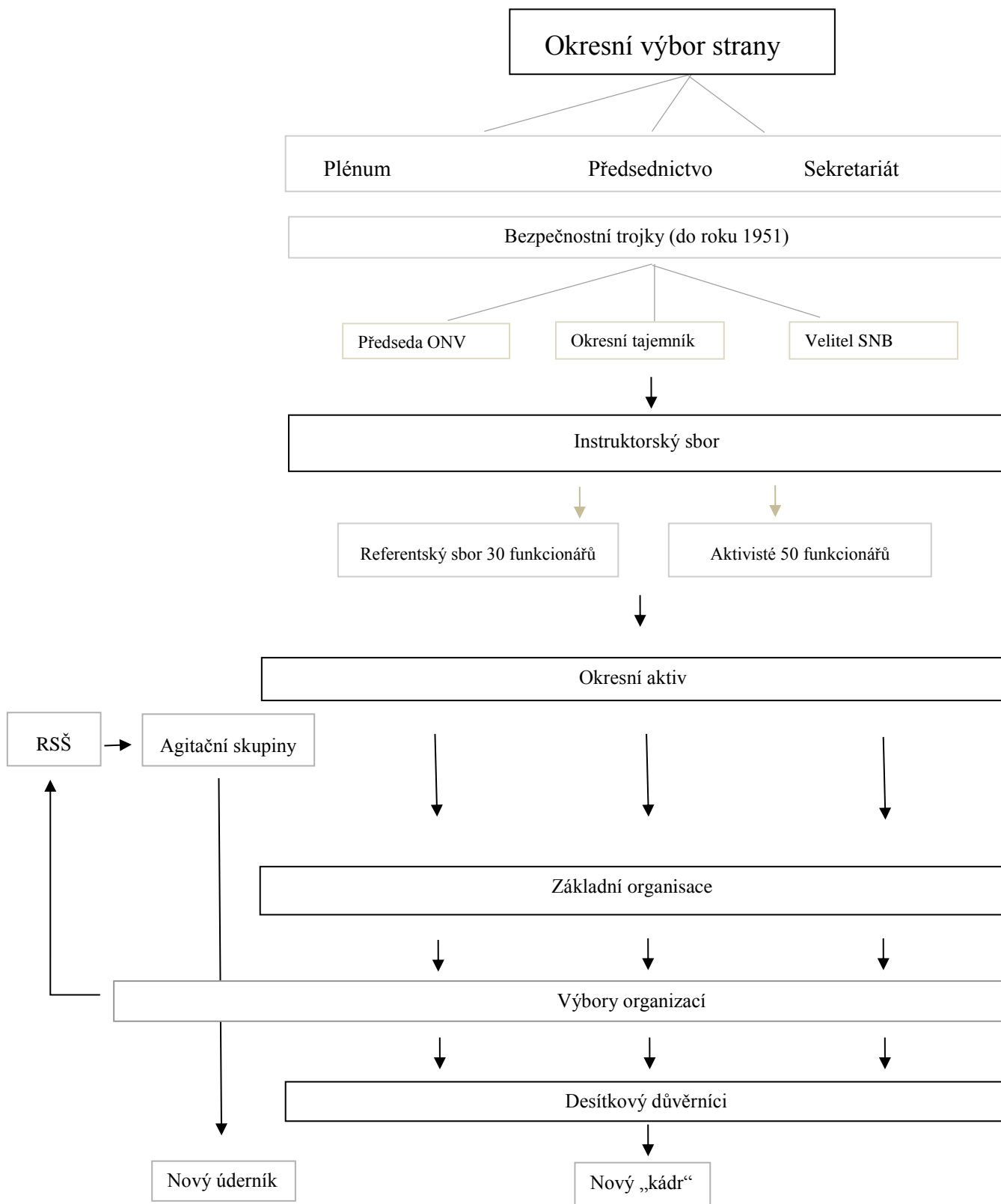
⁵³ *Tamtéž.*

Podstatnou roli ve stranické struktuře postupně získával **okresní tajemník**, který vedl školení instruktorského sboru, projednával situace na jednotlivých závodech či na schůzích předsednictva okresního výboru a konal pravidelné porady společně s ROH. Prověřoval plnění usnesení strany a názory funkcionářů i předsedů na zásadní otázky, na poměry v družstvu i na závodě i na některá usnesení. Vedoucí tajemník OV měl zajišťovat široký tvůrčí rozmach stranicko-politické práce v okrese, pečovat o růst lidí, aktivitu stranických organizací i jejich vedení.

V poučnorové struktuře svou roli hrály také **bezpečnostní trojky**⁵⁴ a **lidové milice**. Těmito uskupeními se měla zajistit „ostrážitost“ na závodech a státních statcích proti tzv. „reakci“. V základní organizaci působil referent nebo instruktor, kterému se případné nelibosti hlásili.

Cílem proměny okresní struktury strany byla propagace socialistické výstavby. Na závodech se ustavily **agitační skupiny** podléhající závodní radě, jež se skládaly převážně z členů komunistické strany. Agitační skupiny se tvořili z řad nejlepších žáků RSŠ a měly za úkol výběr nových úderníků, seznamovat členy s aktuálními otázkami mezinárodní situace, propagovat úkoly strany včetně společného družstevního hospodaření, poukazovat na hrozby v podobě velkostatkářů a komunikovat s bezpartijními. Tímto mělo být zajištěno řízení z jednoho centra, po jedné linii a plnění norem, které vedlo k naplnění 5 LP. Struktura okresního výboru strany je zřehledněna v následujícím grafu:

⁵⁴ Ustavení mělo proběhnout nejpozději do 15. 5. 1950. Mezi členy trojky patřil okresní tajemník KSČ, předseda ONV a okresní velitel SNB. SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, inv. č. 4, kart. 1.

Graf 3- Struktura OV KSC po roce 1948

3.2 Složení okresního výboru stany

Při porovnání jmen členů OV z meziobdobí 1946 a 1949 nejsou zachovány žádné doklady. Avšak je patrné, že se obměnil celý výbor strany. Teprve až v druhé polovině 50. let se někteří bývalí funkcionáři vrátili zpět do stranických funkcí, jako byl Miloš Pochman, který v roce 1946 vykonával post předsedy OV a v roce 1955 se stal členem okresního revisní komise či Jaroslav Vaic, Bořivoj Kaňka a Antonín Vostrý⁵⁵, kteří působili ve stranických funkcích v roce 1945 a následně se objevili v 50 letech.

Personální složení národního výboru se z větší části proměňovalo. Do roku 1953 působil v okresním výboru především Antonín Faltys, Jan Vlček, Josef Brádle, Josef Čermák, Karel Maňák, Václav Blažejovský, Josef Šída, Ladislav Vaic, František Troch, který se krátce v roce 1951 stal předsedou OV, Alžběta Bělecká, Václav Spal, Karel Hůja, původně zahradník a později kádrový tajemník ČSSS v Petrohradě, v roce 1950 předseda OV KSČ v Podbořanech či Antonín Říha, nástrojář a předseda ONV, který působil v OV až do roku 1957. Z porovnání pozdějších zápisů můžeme konstatovat, že změny členů OV se děly převážně na vlastní žádost z rodinných důvodů či na žádost o uvolnění na jiný okres. Většina členů byla schvalována jednohlasně a zřídkakdy docházelo k připomínce. Připomínky jsou zaznamenané v případě Josefa Rotta, tajemníka OV-JSČZ, kde došlo ke kritice z hlediska špatného hospodaření, i přesto byl většinou hlasů zvolen. Další připomínky byly vedené proti Antonínu Říhovi, jehož otec odmítal založení JZD a fungoval jako soukromý hospodařící subjekt. Jediné námitky, které vedly k vyškrtnutí z návrhu kandidátky, byly vedeny proti Václavu Humlovi, který se objevil na kandidátce do revisní komise. V posudcích měl uvedeno, že neplní své úkoly svědomitě.

Předsedou komunistické strany se roce 1948 stal Vejražka, který byl o něco později kritizován ostatními členy za jeho neodbornost. Z tohoto důvodu byl zvolen v roce 1949 novým předsedou Václav Matoušek, ke kterému prameny nepodávají bližší informace. Kádrový materiál se v případě okresního výboru v Podbořanech zachoval teprve rokem 1954. V roce 1953 byl po skončení konference dokonce stažen a spálen.⁵⁶

⁵⁵ Antonín Vostrý, člen KSČ od roku 1945, původním povoláním kameník, pracovník závodu RAKO Podbořany. V roce 1952 jednohlasně zvolen jako člen OV.

⁵⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, VIII. Okresní konference z roku 1953, *zápis o zničení kádrového materiálu ze dne 13. dubna 1953*, inv. č. 6, kart. 1.

Na okresní konferenci 16. 4. 1950 se předsedou OV stal Karel Hůja⁵⁷ avšak s připomínkami k jeho návrhu. Na okrese působil krátkou dobu a bylo mu vytýkáno, že nebyl přihlášen do místní organizace v Petrohradě, kde pobýval, což bylo povinností každého straníka. Výtky celkově se vztahovaly k neznalosti podbořanského okresu. Zvolen byl především kvůli jeho velmi kladnému postoji ke straně. Prvním místopředsedou se stal Petr Huk, dělník Rakozávodů, úderník a předseda závodní organizace KSČ. Druhým místopředsedou byl zvolen Josef Šída, předseda JZD Blšany a bývalý člen soc. demokracie, který do strany vstoupil po sloučení stran. Post vedoucího tajemníka zastával Václav Blažejovský, který byl zvolen všemi hlasy. Blažejovský byl nakonec ze své funkce na konferenci v roce 1952 předsednictvem krajského výboru odvolán a nahrazen Ladislavem Kořánkem⁵⁸, vedoucím sekretariátu krajského výboru. O odchodu pojednával závěrečný referát Hynka Čížka, předsedy krajského výboru KSČ, který odůvodňoval odvolání Blažejovského tím, že „*nerozeznal záměrnost třídního nepřítele*“ a měla mu být přidělena jiná funkce. Antonín Říha, předseda ONV, na závěr konference poděkoval Blažejovskému za úspěchy na okrese, které učinil.

Funkce okresního tajemníka postupně vzrůstala a tak v roce 1952 byl naposled do funkce předsedy OV KSČ zvolen Vasil Měško, původem dělník, který odešel z ukrajinské oblasti Mukačevo v roce 1938 za prací do Čech. Nejprve pracoval jako statkář do roku 1945 v Příbrami. Poté se odstěhoval do Litoměřic, kde působil v místním pivovaru a koželužně. V roce 1950 se stal žákem večerní školy v Pohořelicích a pracovníčně přešel do vedoucí pozice na ČSSS v Širokých Třebčicích. Dříve se stranicky angažoval v místní organizaci KSČ.

⁵⁷ Karel Hůja byl narozen v okrese Kralupy n. Vltavou, pocházel z dělnické rodiny, otec zemřel, matka v domácnosti, členkou strany od roku 1948, manželka bezpartijní. Nejprve pracoval jako zahradník a od roku 1939 působil jako dělník ve Spojených ocelárnách v Libčicích. V roce 1942 byl nasezen do dolu „František“ v Otovicích, kde pracoval až do roku 1948. V roce 1949 nastoupil jako správce na statek Petrohrad, kde se později stal vedoucím statku. Do strany vstoupil v roce 1945 a prošel funkcemi v MO KSČ i ZO. Od roku 1950 byl členem OV KSČ v Podbořanech.

SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, IX. Okresní konference z roku 1954, *kádrový materiál*, inv. č. 7, kart. 1.

⁵⁸ Ladislav Kořánek pocházel z dělnické rodiny, jejíž příslušníci byli za první republiky organisováni v národní sociální straně. V roce 1935 vstoupil do nár. soc. mládeže a působil jako zástupce mládeže v župním výboru v Plzni, kde přestal pracovat v roce 1938. Byl pasivním členem národního souručenství mládeže. Společně s matkou, manželkou a bratrem se stává v roce 1945 členem KSČ. Po vyučení obchodním příručím a pracoval u firmy Technolit v Plzni a od roku 1934 až 1936 příležitostně pracoval pomocný dělník. Poté nastoupil do Škodových závodů v Plzni. Ke konci války byl zapojen do ilegální skupiny. Po osvobození až do roku 1948 pracoval ve Škodových závodech, odkud byl odvolán do funkce vedoucího tajemníka OV-KSČ Stříbro. Dále zastával funkce zástupce organizace tajemníka KV-KSČ Plzeň, do roku 1949 byl zástupcem vedoucího tajemníka KV-KSČ v Karlových Varech. V roce 1951 byl přemístěn do funkce zástupce vedoucího tajemníka OV-KSČ v Mariánských lázních v roce 1952 byl zvolen vedoucím tajemníkem OV-KSČ Podbořany. SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Materiály IX. okresní konference ze dne 20. a 21. 3. 1954, kádrový materiál*, inv. č. 7, kart. 1.

Tabulka 3 - Členové OV KSČ v Podbořanech 1949–1959

Členové okresního vý- boru KSČ	Předseda	I. Místo-před- seda	II. Místo- předseda	Politický/ vedoucí tajemník	Tajemník
1949	Václav Matou- šek	Josef Kovařík	Antonín Faltys	Karel Polcar	
1950	Karel Hůja	Petr Huk	Josef Šída	Václav Blaže- jovský	Brabenec
1951	František Troch Od 1.11. Josef Šída			Václav Blaže- jovský	
1952	Vasil Meško			Ladislav Kořánek	
1953				Ladislav Kořánek	Josef Čermák a Jiřina Špičková
1954				Ladislav Kořánek	Jiřina Špičková
1955				Ladislav Kořánek	Jiřina Špičková a Stanislav Vrátil
1956				Ladislav Kořánek	Stanislav Vrátil
1957				Stanislav Cha- dim	Ladislav Vlček
1958				Stanislav Cha- dim	
1959				Stanislav Cha- dim	Václav Hůla a Ladislav Vlček

3.3 Za rychlejší cestu k socializaci zemědělství – JZD, ČSSS, STS

Změny hospodářské základny byly zahájeny ihned po převzetí moci v roce 1948 po vzoru Sovětského svazu směřujícímu k zavedení centrálního systému, k tzv. kolektivizaci a socializaci zemědělství a venkova. Tyto pojmy v sobě zahrnují především ustavování jednotných družstev, výstavbu státních statků a strojních a traktorových stanic.

Hlavním úkolem nového okresního vedení strany KSČ bylo rozšiřování socialistické myšlenky, proto bylo nutné udržovat neustálé spojení s organizacemi a zakládat základní organizace, které ve stranických projevech byly zdůrazňovány jako základní prvek celé organizace strany. Rozšiřování socialistické myšlenky se zakládalo na vyškolení instruktorů základních organizací, náhradníků, dalších funkcionářů a zároveň sloužilo jako kontrola jejich práce. Úkolem OV strany bylo přesvědčit občany o významu jednotných zemědělských družstev, které se měly stát oporou drobných a středních dělníků. Ke konci roku 1953 bylo na okrese založeno celkem 61 jednotných zemědělských družstev. Podobnou agitací se snažili zaktivizovat práci žen ve straně, národních výborech a zájmových organizacích.

Zpět k roku 1948. Na základě usnesení plenární schůze Ústředního výboru KSČ byl svolán na následující rok IX. sjezd Komunistické strany Československa, který hodnotil činnost ÚV a vytyčil další úkoly strany. Referáty přednesené na sjezdu se po usnesení návrhové komise staly směrnicí pro další práci strany.⁵⁹ Budování socialismu na okrese vycházelo z referátu K. Gottwalda o 10 bodech, které na okresní konferenci v Podbořanech v roce 1950 rozebíral okresní tajemník Blažejovský.

1. Splnit 5 LP. V případě zemědělství se jednalo o socializaci vesnice, která probíhala za přítomnosti instruktorského sboru strany a prosazovala zakládání JZD, STS, organizování společných jarních a podzimních prací a vytváření pracovních brigád pro zvýšení produktivity práce. Implementace této ideje v počátcích vytvářela nedostatky v zásobách krmiva, které vedly k odvozu řady uhynulých zvířat do kafilerie. Obdobě tomu bylo v průmyslu, jejichž hlavním úkolem bylo „zpevňování norem“ a zavádění státního katalogu. Takto nastavené podmínky vedly ke kvantitativnímu zvyšování výrobků, které se stávalo méně

⁵⁹ Eva STESKALOVÁ, IX. sjezd KSČ 25. - 29. května 1949, úvod k inventáři fondu 1479/0/2, Národní archiv, Praha 1958. [dostupné online: <http://www.badatelna.eu/fond/5862/zaznam/1630025>], Archivní pomůcka č. 1551, s. 3–4.

hodnotné – především se to dotýkalo keramických a porcelánových závodů. Řešení se hledalo v instruktáži závodních organizací a odborového hnutí.

2. Ke splnění 5 LP náleželo socialistické soutěžení a údernické hnutí pod heslem „*Co komunista to úderník*“. Motivace spočívala v mzdovém ohodnocení, které se řídilo podle výkonu práce v závislosti na počtu uzavřených socialistických smluv mezi závody na okrese nebo mezi jednotlivci či kolektivně v závodě. Nicméně toto soutěžení nebylo vždy výhodou, jako je tomu v případě závodu RAKO v Podbořanech. Po obrovském nárůstu plnění plánu ekonomicky propadlo téměř o polovinu během jednoho roku.

Neustálé zvyšování produktivity práce se zajišťovalo brigádníky, které vedlo k velké fluktuaci. Na konferenci v roce 1952 v diskuzi komunista Pleticha z III. místní organizace v Podbořanech vyzýval k ukončení brigádníků v tak velkém počtu a ke konsolidaci situace a využití vlastních pracovních sil.

3. Cílem druhého a třetího bodu bylo zajištění kontroly nad vedením družstev a závodů za účelem zajištění včasného a dostatečného zásobování a efektivního rozpisu dodávek pro malé a střední zemědělce. Primárně z neplnění dodávek byli obviňováni vesničtí boháči a statkáři. Řešením se stali národní správci, kteří převzali družstevní a národní podniky. V plánech OV strany byl tento bod pravidelně zařazen k projednávání, kam byli zváni zástupci VDP⁶⁰, Osvobození, správci národních podniků, apod. Okresní a místní komunální podniky spadly pod vedení závodních organizací a staly se tak dalším stupněm socialistického sektoru. Na okrese se nacházelo celkem 86 prodejen, 8 pekařství, 3 cukrárny, 1 uzenářství, 1 koňské uzenářství, 5 textilních prodejen a 2 železářské.⁶¹
4. Kromě zajištění kontroly nad vedením družstev a závodů bylo nutné zachovat třídní složení výborů a loajalitu ke straně. Do národních výborů byli vybíráni členové nejen dělnického původu, ale v čele měli stanout lidé podporující JZD. Proto také během roku 1950 došlo k reorganizaci NV po personální stránce.
5. Pátý bod se týkal státní správy a vytvoření krajského zřízení k 1.1. 1949, čímž byl umožněn užší kontakt s ONV a MNV.
6. Výchova nové inteligence z řad dělnické třídy, výchova mládeže a výcvik mladého důstojnického dorostu byl dalším bodem. Organizace ČSM v roce 1950 čítala 63 skupin po

⁶⁰ Velkodistribuční podnik, který byl založen na základě zákona č. 279 z 2. 12. 1948 a začal existovat od 1.1. 1949. Toto společenstvo mělo výhradní právo nakupovat pro vnitřní trh potraviny, nápoje a jiné požitiviny. Nakupovat a prodávat ve velkém na vnitřním trhu zboží, které se obvykle prodává v obchodech se smíšeným zbožím. Svou činnost vyvíjel prostřednictvím družstev, národních podniků a vlastními podnikovými zařízeními.

⁶¹ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Podbořanech konané dne 15. 6. 1950*, inv. č. 146, kart. 6.

celém podbořanském okrese. Tvořila zájmové kroužky především pro podporu JZD a ČSSS. Pionýrské hnutí se rozvinulo nejvíce na lubenecku pod vedením učitelky Jiřiny Sobotkové.

7. Aktivizace akčních výborů zajišťovala kontrolu a měla ručit za zájem v otázce urychleného budování socialismu. Tedy dbát na správné složení výborů a nových náborů. Akční výbory vykazovaly po dlouhou dobu nedostatečnou práci a na úrovni místních akčních výborů bylo v roce 1952 shledáno, že jejich úkol vůči nepřátelským živlům a republice byl dokončen, tudíž již nebyly potřebné pro další výchovnou a organizační funkci.
8. Dalším krokem se stalo „zostřování třídního boje“, změnit složení jak vedoucích, tak dalších pracovních pozic.
9. Nezbytnou podmínkou se stala mírová politika a přátelství se SSSR.
10. Poslední bod se dotýkal ideové jednoty KSČ. Podle předem vypracovaného plánu pro všechny úrovně stranického systému včetně základních organizací se pravidelně měli zabývat generální linií strany. Dle usnesení IX. sjezdu strany vznikl sbor instruktorů, placečných funkcionářů, kteří docházeli do stranických organizací a prováděli pravidelné porady s předsedy zvané „aktivy“. Okruh okrsků, kde aktivity probíhaly, se postupně rozšiřoval až do okrajových částí okresu. Počet konaných aktivů z roku 1952 i zvyšující se účast je zaznamenána v následující tabulce.

Tabulka 4 - Počet konaných aktivů v roce 1952

1952	Počet okrsků	Počet pozvaných předsedů	Počet přítomných předsedů	Počet členských schůzí	1952 / 1953	Počet okrsků	Počet pozvaných předsedů	Počet přítomných předsedů	Počet členských schůzí
duben	6	76	49	40	září	11	98	77	73
květen	4	73	66	70	říjen	11	102	55	102
červen	6	56	41	74	listopad	11	107	77	126
červenec	7	105	53	80	prosinec	11	110	92	91
srpen	7	103	55	76	leden	11	103	93	113

K hlavním tématům patřilo socialistického soutěžení, vysvětlování státního katalogu, odbourávání mzdového stropu a zpevňování norem. Následně byla zajišťována propagace periodickým tiskem. Na Podbořansku se stranickým tiskem stal časopis Jednota, jehož

odběr čítal celkem 347 kusů. Odběr Rudého práva na okrese činil 2354 výtisků oproti krajskému tisku „Stráž míru“, kterou odebíralo jen 462 čtenářů. Obdobně tomu bylo v odběru novin „Funkcionář“ a okresních novin „Budovatel Podbořanska“, kde se nejednalo ani tak o odběr jako spíše o náplň, která měla vycházet od pracovníků.⁶²

Na úseku ideové výchovy se uplatňoval také Rok stranického školení (dále RSS), který se stal propagandou komunistického výkladu marxismu-leninismu. V prvních letech účast v těchto školeních nebyla značná. Například ve stranické organizaci v Kryrech z 94 docházelo pouhých 24 členů, v Jesenici ze 126 jen 63, v několika našich organizacích neprobíhala RSS vůbec. Byly to Velká Chmelištná, Bílenec, Otěvěky. Žďár, OÚNZ, Thunská Lubenec.⁶³

Nejmenší jednotkou pro ideovou jednotu byli tzv. desítkový důvěrníci, funkcionáři vybraní výborem organizace, kteří měli na starosti svoji „desítku“ s níž se pravidelně scházeli a informovali o vnitřní i zahraniční politice či o usnesení výboru organizace. Každý „desítkář“ společně se svojí desítkou musel činit usnesení, které předkládal výboru i plénu ke schválení a dával návrhy na výběr nových kádrů.

Přestavba zemědělství na socialistickou velkovýrobu skrz združstevňování byla specifikována ve výše zmíněných bodech. Body určovaly hlavní směřování činnosti organizací, státních statků, strojních a traktorových stanic a dalších státních zemědělských podniků na vesnici. Jednalo se o spolupráci mezi drobnými a středními rolníky, ale také o výchovu a propagování JZD, rozšiřování zemědělské literatury, pořádání setkání a školení vybraných pracovníků odpovědných za zakládání družstev. Cílem celé akce se stal přechod od malovýroby k velkovýrobě socialistického typu, která měla být završena rokem 1960. Tedy měla ukončit budování tzv. lidové demokracie a započít éru socialismu, což také dokládá ústava z roku 1960.⁶⁴

⁶² Odběr tiskovin z roku 1952. SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze schůze okresní konference OV KSČ v Podbořanech konané dne 22. - 23. 3. 1952*, inv. č. 5, kart. 1.

⁶³ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VIII. Okresní konference KSČ v Podbořanech*, inv. č. 6, kart. 1.

⁶⁴ Jan RYCHÍK, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, in: BLAŽEK Petr – KUBÁLEK Michal (edd.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha 2008, s. 21–22.

3.3.1 Jednotné zemědělské družstvo

Na základě usnesení Národního shromáždění republiky Československé byl dne 23. února 1949 přijat zákon 69/1949 Sb o jednotných zemědělských družstvech. Tímto zákonem s účinností od 15. 3. 1949 do 30. 9. 1959 byl proces zemědělského družstevnictví oficiálně spuštěn. Hlavní poslání JZD spočívalo v scelování, tedy úpravě půdy za účelem společného obdělávání. K dalším úkolům patřila mechanizace zemědělské práce, součinnost při stanovování dodávek zemědělských výrobků – uzavírání smluv o výkupu a dodávce zemědělských výrobků dle stanoveného hospodářského plánu, účast při výkupu, zlepšení organizace práce či kulturní osvěta.⁶⁵

Charakteristika dobře hospodařícího JZD musela splňovat tři prvky: socialistickou organizaci, společnou živočišnou výrobu a spravedlivé odměňování. Ve své podstatě se jednalo o III. a IV. typ JZD. Socialistická organizace znamenala ustavení stálých pracovních skupin s trvale přiděleným živým i mrtvým inventářem., tj. práce s odevzdaným majetkem družstvu, tedy hospodářskými zvířaty, stroji a náradím, ale také budovami pro společné hospodářství, jak stanovovaly vzorové stanovy Ústřední rady družstev.⁶⁶ Trvalé pracovní skupiny v roce 1950 fungovaly pouze ve dvou JZD, Pšov a Blšany. Během roku 1951 se vytvořily ve všech JZD II. a vyššího typu. Krom stálých pracovních skupin měli v socialistické organizaci své místo také trvalí brigádníci, polní skupiny i pracovní čety, které cílili na rozvíjení soutěže jednotlivců za splnění prací v agrotechnických termínech. Dalším stupněm byla výstavba společných stájí pro družstva se společnou živočišnou výrobou. Již během roku 1952 se podařilo ustájit téměř na všech JZD v Podbořanském okrese. Dalším charakterem byla mzdová politika a spravedlivé odměňování, resp. platové ohodnocení dle vykonané práce, tak aby byly splněny normy dle plánu. Jednalo se o kompletní zrušení výhod pro družstevníky z vložené půdy.⁶⁷

K založení JZD byly vytvořeny přípravné výbory z řad členů dosavadních zemědělských družstev, kteří si zvolili ze svého středu předsedu a místopředsedu, a jejichž úkolem bylo vypracovat seznam začleněných družstev včetně jejich členů a majetku. Po skončení potřebných příprav žádal přípravný výbor Ústřední radu družstev o schválení ustavení jednotného

⁶⁵ Zákon č. 69/1949 Sb. Zákon o jednotných zemědělských družstvech

⁶⁶ Antonín KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství v českých zemích II. 1900-1989*, Praha 1995, s. 176–178.

⁶⁷ A. KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství*, s. 175–176.

družstva⁶⁸. První přípravné výbory JZD vznikly už na jaře 1949. Na Podbořansku bylo schváleno 10 přípravných výborů pro založení JZD převážně III. typu v obcích Blatno, Blšany, Jesenice, Kryry, Nepomyšl, Oráčov, Strojetic, Tis u Blatna, Vlkov a Železná. Do února 1950 bylo založeno 7 JZD⁶⁹. Pouze dvě byla hodnocena kladně a to Strojetic a Vlkov. Během následujícího roku se 6 přípravných výborů orientovalo na budování teletníků, drůbežáren a prádelen. Během roku 1950 bylo zapojeno do společných prací 10 JZD s celkovým počtem 143 zemědělských usedlostí a rozlohou 1791 ha.

Další pozornost kromě samotného zakládání JZD měla být věnována Jednotnému svazu českých zemědělců (JSČZ), organizaci, jež měla vést bezpartijní zemědělce, dávat možnost politického vyžití a směr práce prostřednictvím členů strany. Vedla přesvědčovací kampaň ve všech JZD. Sdružení na počátku nepracovala vůbec, funkcionáři svazu se omezili pouze na rozdávání poukazů či přidělů.⁷⁰

Během roku 1950 začala družstva přecházet k vyšším formám, která měla přinést prosperitu JZD a spravedlivě odměňovat za vykonanou práci. Prosadila se družstva III. typu, což znamenalo zespolečnění živočišnou výrobu a zlepšit organizaci práce pomocí tzv. pracovních skupin družstevníků. Družstevník si mohl ponechat pouze jeden kus dobytka a drobnou část půdy pro vlastní potřebu. Kromě nově založených JZD, jako je Mašťov, Libyně, Ležky, Černčice, Libkovic a Buškovic, se na Podbořansku během roku 1951 realizovala ve všech JZD zespolečnění živočišná výroba. Celkem bylo ustájeno 4980 kusů skotu, 2495 kusů prasat ve 49 stájích, dále bylo zbudováno 32 stájí pro prasnice, v nichž se společně chovalo 618 prasnic, 20 drůbežáren se stavem 10 393 kusů nosnic a 35 stájí pro koně.

Vývoj JZD, jakožto zásadní otázky pro socializaci zemědělství, se stal prvořadým tématem a každoročně se vyhodnocovala úspěšnost založených JZD. Jako příklad špatné organizace práce v JZD byla uváděna Nepomyšle, Stebno, Oráčov a Jesenice, kde nedocházelo k pravidelným poradám „skupinářů“ ohledně jarních prací, které vedly ke zpoždění v plánovaných termínech. Obdobně hodnocené byly místní organizace v Krtech a Čichořicích, kde naopak zemědělci neměli zájem participovat na společném ustájení dobytka. Pozitivním příkladem

⁶⁸ Zákon č. 69/1949 Sb. Zákon o jednotných zemědělských družstvech

⁶⁹ JZD byla založena v Blatně, Blšanech, Nepomyšli, Strojeticích, Tisu u Blatna, Vlkově a Železně.

SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, Zápis z usnesení mimořádné schůze předsednictva ze dne 28. 2. 1950, inv. č. 131, kart. 6.

⁷⁰ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, Zápis z VII. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 22. - 23. 3. 1952, inv. č. 5, kart. 1.

po politické stránce bylo MO v Blatně, kterému se podařilo získat malé a střední rolníky pro společnou práci, dohlížet na splnění plánovaného termínu výstavby stájí a v krátké době tak uskutečnit společné ustájení. Podobně si vedli v Kolečově, Strojeticích, Libořicích, Libyni, později také v Nepomyšli.⁷¹

Hospodářské neúspěchy vedení okresu vidělo v nedodržování agrotechnických opatření, zásad úzkořádkového setí, nedostatečných pracovních silách a nevyužívání všech mechanizačních prostředků STS, jak v JZD, tak v ČSSS. Na jedné straně se mechanizační prostředky staly nedílnou součástí změn hospodářského systému pro zajištění sklizně na co největších plochách a na druhé se družstevníci vyhýbali používání strojů STS za účelem ušetření nákladů i za předpokladu prodloužení stanovených termínů. Řešením tohoto stavu se měly stát smlouvy uzavírané mezi STS a JZD za účelem prosazování sklizně kombajny. Ovšem nedostatek těchto mechanizačních prostředků se při sklizních musel řešit vypůjčenými kombajny z jiných okresů, kde žně začínaly později. Proto muselo být bezpodmínečně dbáno organizačních pokynů. Následný problém nastával také s přípravou mlátiček na žně, jelikož neexistovala dostatečná elektrická síť pro automatické stroje. Za tímto účelem mimořádně zasedal krajský výbor strany a činil opatření v předmětu zpřehlednění a systematizování úkolů pro každý okres při jarních i podzimních pracích.⁷² V případech zpoždění prací předsednictvo OV vyslalo do dané organizace svého agitátora. Pokud se jednalo, hlavně v počátcích, o osobu s negativním postojem k tehdejším poměrům obvykle docházelo k personálním změnám, ať již v příslušném městském výboru či v dané organizaci. Jako příklad můžeme uvést předsedu MNV Stebno, který byl nahrazen ve své funkci právě kvůli zpoždění podzimních prací společně s dalšími odpovědnými funkcionáři.⁷³

Příčiny neúspěšného plnění dodávek rostlinné výroby se přisuzovaly slabé práci NV, Sboru okresního plnomocníka ministerstva výkupu (MVk) a slabé práci vesnických stranických organizací, které nekontrolovaly dostatečně zajišťování výroby a výkupu. Od roku 1948 byl projednáván zákon o dodávkových povinnostech, který vešel v platnost 15. 11. 1952⁷⁴, a který zavedl nový způsob dodávek zemědělských výrobků a nový systém výkupu, jenž ří-

⁷¹ *Tamtéž.*

⁷² SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VII. okresní konference KSČ*, s. 68., inv. č. 5, kart. 1.

⁷³ *Tamtéž.*

⁷⁴ Zákon č. 56/1952 Sb., o dodávkové povinnosti a o výkupu zemědělských výrobků

dilo, organizovalo a kontrolovalo ministerstvo výkupu dle stanoveného státního plánu. Zemědělské výrobky mohly vykupovat určené národní podniky a družstva. Dodávková povinnost od 1. ledna následujícího roku byla uložena státním statkům, ostatním zemědělským závodům státního socialistického sektoru, jednotným zemědělským družstvům, hospodářským rolníkům a ostatním osobám, které byli držitelé zemědělské půdy či chovali hospodářská zvířata.

Údaje z let 1951-52 uvádějí v plnění dodávek celookresně nižší výnosy u obilovin v průměru o 5 q po 1 ha. To představovalo nevyrobených 1000 vagonů cukrovky, 170 vagonů pšenice, 104 vagony žita, 84 vagonů ječmene, 100 vagonů ovsa, u řepky v soukromém sektoru a JZD 5 vagonů.

Nejdůležitějšími plodinami okresu byla cukrová řepa a chmel. Mezi další významné plodiny patřily brambory a kukuřice. Plán výnosů nebyl plněn ani u jediné z plodin. Docílené hektarové výnosy byly i v roce 1953 hluboko pod úrovní plánu. Zvláště nízké výnosy u chmele a cukrovky byly příčinou, že plán státních dodávek byl splněn u cukrovky na 45,5 % a u chmele na 28 %. Navíc obě plodiny byly nízké kvality.⁷⁵ Obdobně tomu bylo u mléka a vajec, dle norem státu nebylo za rok 1953 dodáno 42 000 litrů mléka a 6000 ks vajec. Předepsané dodávky přesahovaly možnosti rolníků, proto se tímto problémem začala zabývat rada ONV a za pomoci stranické organizace na ONV poslala své zástupce do rad MNV.

Neplnění dodávek se odrazilo v množství přidělovaných potravin. Na situaci si stěžoval komunista Sladkovský z Libořic, který žádal o potravinové lístky pro děti, na cukr, a nebylo mu vyhověno právě kvůli neplnění plánu. Zákon mj. také stanovoval nucené odnětí zemědělských výrobků při neplnění dodávek včas a na dané hospodářství byla vznesena žaloba skrze okresního plnomocníka MVk. Ovšem negativní stránky nového ekonomického uspořádání se odrazily nejvíce na zajištění krmiva pro hospodářská zvířata, která vedla k nutným porážkám a odvozům uhynulých telat do kafilerie. Od 1. 1. 1953 situaci ONV řešila zápůjčkou krmiv v hodnotě 300.000 Kčs.⁷⁶

⁷⁵ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, VIII. Okresní konference z roku 1953, inv. č. 6, kart. 1.

⁷⁶ *Tamtéž.*

Východiskem pro dostatečnou krmivovou základnu a další rozvoj živočišné výroby mělo být obdělání veškeré půdy i rezervní a ladem ležící. Další opatření provedla strana a vláda snížením dodávkových norem v celookresním měřítku⁷⁷, stanovila nové nákupní a výkupní ceny. Výkupní ceny byly vypláceny za povinnou dodávku, nákupní ceny za dodávku nad stanovenou povinnost. U chmele, cukrovky a některých dalších technických plodin byly stanoveny prémie za dodržování dodávek i obdělávání rezervní a ladem ležící půdy. Úlevy se dotýkaly i odpisů za dodaný chmel, tedy za každých 100 kg bylo pěstiteli odepsáno 100 kg brambor a 50 kg zrnin (ovsa nebo krmného ječmene) z povinné dodávky. Opatření mělo stanovit reálné základy pro rozvoj rostlinné výroby.

Ačkoliv prosperita zemědělství, zvláště družstevního, byla nejčastěji projednávaným tématem při schůzích plenárních zasedání i schůzí předsednictva, tak počátky vzniku nových družstev byly doprovázeny špatnou prosperitou a nedůvěrou zemědělců v jednotný systém. Zemědělci pro založení družstva byli získáváni narychlo a obvykle nátlakovou formou, pod pohrůžkou. Již po roce 1953 byl tento způsob hodnocen samotnými komunisty jako nesprávný či v jemnější formě jako nesprávně uchopený předchůdci. Ladislav Kořánek, okresní tajemník, na okresní konferenci v roce 1954 referuje o zprávě stranické brigády z Mašt'ova, která dokazuje praktikování výhrůzek při zakládání JZD: „*Jistý Mašek z Mašt'ova byl dlužen služebné na mzdě 50 tis. korun, a proto byl na něho udělán tlak, aby buď agitoval pro vstup do JZD, nebo zaplatil dlužnou částku ihned.*“⁷⁸ Ačkoliv se nepostupovalo vždy dle pravidel, tak během prvních let se založilo mnoho nových družstev. Podbořanský okres čítal k roku 1951 celkem 48 JZD, obdělávající 37,36% půdy, společně s ČSSS rozloha činila celkem 65% půdy. Co do počtu hektarů daleko převažovala socialistická výroba soukromý sektor, na který zbývalo pouhých 35%, a neustále se zmenšoval. Do roku 1953 přibýlo na okrese dalších 12 JZD a 13-té se ustavovalo v Malé Černoci. Tedy dalších 548 drobných a středních rolníků pracovalo na 2773 ha zemědělské půdy. Soukromý sektor hospodařil pouze na necelých 18% zemědělské půdy. Vzhledem k pohraniční oblasti byl počet založených JZD v porovnání s vnitrostranickou situací o něco vyšší.⁷⁹ Hospodářské poměry v zemědělství jsou vyjádřené v následující tabulce:

⁷⁷ V porovnání k roku 1953 představovala celookresní dodávková povinnost na úseku rostlinné výroby o 210 vagonů nižší dodávku.

⁷⁸ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ, referát okresního tajemníka*, inv. č. 7, kart. 1.

⁷⁹ Srov. Olga ZÁSTĚROVÁ, *Kolektivizace zemědělství na Velkomeziříčsku v letech 1949-1960*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2013, s. 32.

Tabulka 5 - Hospodářské poměry v zemědělství 1949–1953

Hospodářské poměry v zemědělství	1949	1950	1951	1952	1953
Počet JZD na okrese	12	40	48	58	61 ⁸⁰
Členská základna JZD	696	1759	2059	2557	2607
Procento zemědělské půdy obhospodařované JZD z celkové půdy okresu	12,70 %	33,00 %	37,36 %	44,6 %	45,91 %
Procento zemědělské půdy obhospodařované ČSSS z celkové půdy okresu	14,00 %	15,30 %	27,64 %	35,09 %	36,34 %
Růst zemědělské půdy socialistického sektoru celkem	26,70 %	48,30 %	65,00 %	79,69 %	82,25%
Procento zemědělské půdy v soukromém sektoru	73,30 %	51,70%	35,00%	20,31 %	17,75 %

V souvislosti s krizí, která nastala v sovětském bloku po Stalinově smrti, docházelo k rozpadu řady družstev a vyloučení družstevníků. Do roku 1954 došlo k vyloučení přibližně 170 družstevníků z družstev. K většímu počtu vydělení došlo v Soběchlebech, Klečné, Mašťově a Černčicích⁸¹ I přes krizi se do konce 50. let podařilo většinu zemědělské malovýroby zkolktivizovat.

3.3.2 Strojní a traktorové stanice

Po roce 1948 zemědělské mechanizační prostředky přecházely do společného užívání a státní traktorová stanice (STS) se tak stala článkem nové formy zemědělské výroby. Stojní a traktorové stanice vznikaly během roku 1949 na již dříve vybudovaných státních okresních

⁸⁰ Počet JZD se během roku ustálil na čísle 58. JZD Zlovědice, Kostrčany a Děkov přešla pod ČSSS. SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 20. - 21. 3. 1954*, inv. č. 7, kart. 1.

⁸¹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VII. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 22. - 23. 3. 1952*, inv. č. 5, kart. 1.

a strojních stanicích a strojních odborech skladištních družstev. Na Podbořansku bylo vytvořeny 3 STS, v Chýši, Hořovičkách a Kryrech.⁸² STS se v další dvou letech rozšiřovala díky nuceně vykoupeným mechanizačním prostředkům od větších hospodářství.

V STS byly soustředovány zemědělské stroje určené především k užívání nově vznikajícím družstvům. Základem pro poměr mezi střediskem STS a JZD bylo uzavírání vzájemných smluv. Do 1. 3. 1953 bylo uzavřeno 24 smluv na okrese. Z toho vyplývá, že společně se závodními organizacemi byla nejslabším místem zemědělské politiky, neplnila svoje poslání, tedy mechanizační úkoly jarních a podzimních prací.

Zpočátku vedoucí pozice byly obsazovány bývalými statkáři, kteří neměli kladný poměr k socialistické zemědělské velkovýrobě. Situace byla řešena agitátory, kteří byli vysláni do závodních organizací STS. Po politické stránce na stanicích působil jako politický zástupce pracovník aparátu okresního výboru Josef Hůla⁸³. Přesto se nepodařilo závodní organizace mobilizovat. To se projevovalo v jarních i podzimních pracích, zvláště při výmlatech. Tyto nedostatky řešila organizace strany svoláním schůze téměř ve všech střediscích, na kterých byla provedena agitace za využití mechanizace na dokončení podzimních prací, tzv. „agitkolona“ funkcionářů sekretariátu. Traktoristé se museli zavázat k využití traktorů na 2 směny a dokončit hluboké orby do stanoveného termínu.⁸⁴ Kvůli stálému neplnění představ o stavu v STS bylo navrženo přikročit k převzetí politického patronátu stranickými organizacemi.⁸⁵ Mezi úkoly strany patřilo:

- rozvíjení socialistického soutěžení a zvýšit aktivitu výboru ZO, ZR i ČSM,
- zajistit spolu s ONV obsazenost strojů na 2 směny,
- zajistit výpomoc skupinou brigádníků ČSM, kterou vysílal KNV do STS.

⁸² SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis předsednictva OV Podbořany ze dne 8. 6. 1950*, inv. č. 145, kart. 6.

⁸³ Josef Hůla pocházel z dělnické rodiny, členem strany se stal v roce 1945, manželka po roce 1948. Vyučil se obuvníkem a pracoval jako správčák obuvi ve firmě Baťa v Kamenici až do roku 1945. V době okupace nebyl politicky organizován ani ilegálně činný. Po okupaci nastoupil vojenskou prezenční službu, kterou ukončil v roce 1947. Téhož roku nastoupil jako dělník do závodu Stepo-Merklín v Karlových Varech. V roce 1949 nastoupil jako újezdni tajemník na ONV Podbořany pro újezd Petrohrad. V roce 1959 byl zařazen do trestního oddělení ONV, odkud r. 1951 byl schválen jako vedoucí OPASu na OV KSČ Podbořany. Téhož roku vykoval funkci vedoucího odd. agitace a propagace na OV KSČ. V lednu 1953 byl poslán na úsek Svazarmu.

⁸⁴ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VII. okresní konference KSČ, s. 10.*, inv. č. 5, kart. 1, s. 11.

⁸⁵ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, VIII. Okresní konference z roku 1953, inv. č. 6, kart. 1, s. 16.

Mechanizace polních prací oproti roku 1952 stoupla o 45%. Ovšem stále byly nedostatečně využívány stroje na 2 směny, především kvůli jejich poruchovosti.⁸⁶ Využití strojů podle sjednaných smluv nebylo dostatečně efektivní.

3.3.3 Státní statky

Rozvoj státních statků zabezpečoval úsek zemědělství okresního národního výboru. Primárně se jednalo o rozpracování organizačních a personálních záležitostí, tedy rozpis výrobních plánů, nábor nových pracovních sil a na základě usnesení ÚV provádět „kádrovou očistu“ skrze 4 člennou komisi. Kolika lidí se tato „očista“ dotkla, již není z pramenů známo.⁸⁷ Úsek zemědělství v ONV zabezpečoval zemědělský referát, za který odpovídal zemědělský referent, jeden z členů rady ONV.⁸⁸

Při provádění poválečné pozemkové reformy měly důležitou úlohu právě ONV, které rozhodly o konfiskaci zemědělského majetku na základě návrhu místního národního výboru podle § 1 dekretu č. 12/45 Sb.⁸⁹ Tím do státního vlastnictví přešly velké plochy půdy z bývalých šlechtických velkostatků, zbytkových a církevních statků i mnoha konfiskovaných hospodářství. K další změně v úpravě vlastnictví došlo k 21. 3. 1948, kdy byl vydán zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě.⁹⁰ Vlastnické poměry k půdě se upravovaly podle zásady, že půda patří těm, kdož na ní pracují. Pokud výměra půdy zemědělce, včetně půdy rodinných příslušníků přesáhla 50 ha, byl vlastník povinen předložit soupis své půdy příslušnému místnímu národnímu výboru.⁹¹

ČSSS na Podbořansku tak obhospodařovala přibližně 35 % veškeré zemědělské půdy okresu. Byla tedy důležitým činitelem při plnění všech dodávek živočišné i rostlinné výroby. Závodní organizace na ČSSS patřily mezi neaktivnější v zajišťování hospodářských i politických

⁸⁶ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 20. - 21. 3. 1954*, inv. č. 7, kart. 1, s. 28.

⁸⁷ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z VII. okresní konference KSČ*, s. 10., inv. č. 5, kart. 1.

⁸⁸ A. KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství*, s. 149.

⁸⁹ Dekret č. 12/1945 Sb. Dekret prezidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

⁹⁰ A. KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství*, s. 148, 185.

⁹¹ Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě.

úkolů. Jedinou výjimkou byla závodní organizace ve Vroutku, kde ředitel Vejtas nepovažoval ZO za schopnou při zajišťování hospodářských i politických úkolů.

Opačným pólem byla ČSSS Krásný Dvůr a Petrohrad, které prováděly rozsáhlou osobní agitační kampaň mezi traktoristy s cílem vytvořit traktorové čety a zasít do stanoveného termínu. Organizace ČSSS Krásný Dvůr byla rozdělena na pokyn okresního výboru na 7 dílčích úseků, tak aby zaktivizovala valnou část členů v okrese. Krajským inspektorátem bylo umístěno na podbořanský okres do ČSSS 50 vedoucích sil.

ČSSS Lubenec a Petrohrad splnily jako jediné v kraji státní dodávky.⁹² I za období roku 1953 splnily ČSSS dodávkové úkoly na úseku rostlinné výroby, nikoliv však v živočišné. Postupné zavádění křížově úzkořádkového setí se naplnilo v roce 1953 na statku Petrohrad, kde zasadili tímto způsobem 100% obilovin, v Krásném Dvoře 96% a ve zmíněném Vroutku celkem 70%. I státní statky se potýkaly s nedostatkem pracovních sil, fluktuací a neúplným využitím mechanizačních prostředků.⁹³

3.4 Průmysl

Na okrese se nacházelo několik menších závodů, ve kterých pracovali dělníci převážně z řad žen, v komunálních podnicích pracovala řada bývalých národních správců a živnostníků. Mezi větší závody okresu patřil TOS Lubenec, který se stal významným závodem na okrese i v celostátním měřítku a kaolinové Hlinné závody. Jak je patrné, na Podbořansku bylo málo průmyslových dělníků a průmysl okresu jako takový nebyl rozhodující složkou ve státním měřítku.

Průmyslová výroba se potýkala především s fluktuací zaměstnanců. Například v závodě RAKO během roku 1953 odešlo 61 % zaměstnanců a nastoupilo pouhých 37, 05%. V oddělení lisovny obkladaček, která byla klíčovým prvkem výroby, se během roku vyměnili skoro všichni zaměstnanci. To se muselo projevit jak při plnění plánovaných úkolů, tak i v otázkách kvality jednotlivých výrobků a hospodářské výroby. V případě podniku RAKO v průběhu jednoho roku došlo 2x ke změně ve výrobním plánu.⁹⁴

⁹² SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *VIII. Okresní konference z roku 1953*, inv. č. 6, kart. 1., s. 21.

⁹³ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 20. – 21. 3. 1954*, inv. č. 7, kart. 1., s. 32–34.

⁹⁴ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 20. – 21. 3. 1954*, inv. č. 7, kart. 1, s. 69.

Další záležitost, která byla zapříčiněna změnou hospodářského systému se týkala socialistického soutěžení z hlediska zvyšování a překračování plánu, které vedlo k nadnormativním zásobám a způsobovalo hospodářské škody. K poměru k roku 1948 se měla zvednout průmyslová výroba o 75%. Celkem se jednalo zhruba o 3 miliony Kčs nadnormativních zásob na závodech. V kaolinových závodech bylo vyrobeno více než 200 tisíc Kčs nad rámec, Thunská porcelánka se pohybovalo okolo 18 tisíc Kčs, TOS Lubenec zvýšil během roku nadnormativní zásoby skoro o 100% na 1 milion 400 tisíc Kčs. Na úseku místního hospodářství částka činila 1 milion Kčs a značné nadnormativní zásoby vyrobili v OKP – PZ v Podbořanech. Nabídka vykupování nebyla dostatečným řešením, a proto bylo přikročeno ke změně významu socialistického soutěžení, které mělo za úkol sledovat rovnoměrné plnění plánu, snižování vlastních nákladů a dodržování mzdových fondů.⁹⁵

⁹⁵ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ v Podbořanech konané dne 20. – 21. 3. 1954*, inv. č. 7, kart. 1, s. 66.

4. Volby 1954: „nejlepší pracující za kandidáty NF“

Od roku 1949 se mění charakter voleb do Národního shromáždění. V roce 1948 byly využity výsledky voleb do NS k obsazení kandidátů do všech stupňů národních výborů. Ve sledovaném období, tedy do roku 1960, což se týkalo let 1954 a 1957, již neprobíhalo hlasování v předem určené jednotné kandidátce, ale docházelo k samostatným volbám do národních výborů.

Volby do NV v roce 1954 měly odstranit nedostatek ve spolupráci a v komunikaci s pracujícím lidem, jinak vyjádřeno, volby slibují, že členové NV budou zodpovědní za výkon své funkce.⁹⁶ Takto tedy byla prezentována a představena změna charakteru národních výborů. V první fázi měla být podmíněna dostatečnou přípravou, respektive mělo dojít ke správnému pochopení významu chystaných zákonů.⁹⁷ První etapa byla zahájena „diskuzí“ o návrhu ústavního zákona o NV již počátkem roku. Organizace voleb byla řízena prostřednictvím komunistů a koordinována skrz stranické organizace složek NF. Kapitola čerpá ze schůzí předsednictva komunistické strany v Podbořanech, které pracovalo na základě předkládaných materiálů, referátů i návrhů usnesení z plenárních zasedání ve smyslu směrnic strany a vlády.

4.1 Stručná charakteristika organizace voleb

Příprava na volby začala skoro s půlročním předstihem podle návrhu zákona o volbách do národních výborů, který byl zaslán krajským výborem již v lednu 1954 vedoucím tajemníkům jako tajný. S hladkým organizačním zajištěním průběhu voleb souviselo krom vysoké politické aktivity stranických funkcionářů i vyhotovení **seznamů voličů**, které sestavovala rada místního národního výboru podle volebních okrsků. V případě příslušníků ozbrojených sborů, kteří též měli právo volit, seznamy sestavoval velitel. Občané, kteří měli právo volit, se zapisovali do seznamů podle místa bydliště. Případné nežádoucí voliče byla potřeba eliminovat, proto zde svou roli sehrály také lidové soudy, které měly pravomoc osoby ze seznamu vyškrtnout na žádost občanů, jelikož seznamy byly veřejně k nahlédnutí v úředních místnostech či v domech voličů.

Volby na úrovni okresů se konaly podle **volebních obvodů**, které byly stanoveny radou ONV. Zvolen mohl být kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu hlasů. Dále rada ONV

⁹⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Úvodní část programového prohlášení ONV*, kart. 49.

⁹⁷ Zákon č. 12–14/1954 Sb. o volbách do národních výborů.

se schválením rady KNV zřídila **volební komise**, které se skládaly z předsedy, náměstka, tajemníka a dalších 4-6 členů ze zástupců navržených Národní frontou⁹⁸. Role KNV posvědcovala celý proces voleb. Sledovala, jak kooptace konkrétních osob probíhá a jak jsou zachováány předpisy o volbách.

Území každé obce bylo rozděleno na **volební okrsky**, společné pro volby do národních výborů všech stupňů, které mělo za úkol sčítat hlasovací lístky. Byly složeny z předsedy, jeho náměstka a tajemníka a z 3 až 7 dalších členů.

Navrženými kandidáty Národní fronty byli dle slov propagandy nejlepší dělníci, členové jednotlivých zemědělských družstev či příslušníci pracující inteligence. Návrhy předkládali členové shromáždění dělníků, rolníků a ostatních pracujících na závodech, úřadech, vesnicích a na shromáždění vojáků.⁹⁹

Po skončení „celostátní diskuse“ k návrhům zákonů o národních výborech nastoupila Národní fronta do volební kampaně. Cílem volební kampaně bylo upevnit Národní frontu. Podstatou voleb pak zajištění výběrů kandidátů a jejich popularizace ve shodě s manifestační jednotou. Tedy do 15. února se zřizovaly akčními výbory **komise Národní fronty**. Podmínkou členství v komisi Národní fronty byla oddanost lidově demokratickému zřízení a schopnost agitovat. Zároveň tyto komise pracovaly v těsné součinnosti s **agitačními středisky**. Z hlediska metody, jak docílit shody s veřejností. Během celé volební kampaně byly organizovány přednášky, besedy, schůze apod. Na veřejných schůzích voličům bylo vysvětlováno, proč došlo k výběru kandidáta. Tímto přesvědčováním se mělo dosáhnout souhlasu všech občanů, popř. včasného vyměnění kandidáta.

Volební kampaň kladla také na národní výbory organizační úkoly. Mezi hlavní povinnosti patřil podíl na veřejných schůzích, zhodnocení své činnosti od roku 1945 a zajištění instruktorů, kteří pomáhali při přípravě zasedání nižších národních výborů. Hlavním těžištěm se před volbami staly volební obvody, kde vystupovali organizace i samostatní kandidáti. Ti předklá-

⁹⁸ Národní fronta podle dobového vyjádření je bojový blok Komunistické strany Československa, Revolučního odborového hnutí, Československého svazu mládeže, ČS strany socialistické, ČS strany lidové, Strany slovenskej obrody, Strany slobody, ostatních organizací pracujícího lidu a bezpartijních.

⁹⁹ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Návrh zákona o volbách do národních výborů*, 1954 kart. 49.

dali voličům akční programový plán národního výboru, který byl vypracován stávajícím národním výborem.¹⁰⁰ Bohužel tento akční plán, který byl zhotoven na podkladě vládního prohlášení z 15. 9. 1953, v případě ONV v Podbořanech se nedochoval. Pokud nebyl souhlas se zvoleným kandidátem v daném volebním obvodu, mohli voliči podat **návrh na jeho odvolání** příslušné radě národního výboru.¹⁰¹

Nelze nepostřehnout praktiky, které zasahovaly do svobody občanů, a které likvidovaly občanskou společnost. Těžiště spočívalo ve snaze o eliminaci jakýkoliv jiných dílčích názorů, jenž nebyly dané nařízeními shora, navíc s klamnou iluzí, že samostatní dělníci a pracující měli v rukou moc rozhodnout výběr kandidátů. V otázce voleb hrál roli pojem jednoty, jenž měl vyvrcholit v jednotné spolupráci všech pracujících. Povinností OV bylo nechat projednat prostřednictvím komunistů ve státní správě a v základních organizacích kandidáty NF, a to ve všech složkách i na shromáždění pracujících. Tím se mělo dosáhnout jednotného souhlasu za pomoci agitací masově politické práce a zároveň přezkoušet vliv strany v nestranických organizacích.

Tak jak volby umožňovaly voliči vyjádřit pouze formální souhlas, tak zároveň byla na voliče přenášena pouze formální spoluodpovědnost, jelikož každý zvolený člen NV mohl být kdykoliv odvolán ze své funkce. K odvolání dle usnesení mělo dojít po rozhodnutí voličů volebního obvodu. V případě, že počet voličů v daném obvodu nepřesáhl sta osob, tak voliči mohli rozhodnout o odvolání na veřejné schůzi svolané radou příslušného národního výboru¹⁰². Princip odvolatelnosti se nesl v duchu ideje posilování demokracie, přesně tak jak hlásala agitace v předvolební kampani. Těmito volbami končí jedna etapa v ideologicky řízeném budování socialismu.

¹⁰⁰ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Směrnice k zajištění volební kampaně orgány Národní fronty a národními výbory*, kart. 49.

¹⁰¹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Návrh zákona o volbách do národních výborů 1954*, kart. 49.

¹⁰² Člen národního výboru je odvolán, účastní-li se hlasování o odvolání alespoň polovina voličů, kteří mají právo hlasovat a je-li pro odvolání odevzdána nadpoloviční většina platných hlasů.

SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Návrh zákona o volbách do národních výborů*, část VI. Odvolání členů národního výboru §76/5, 1954, kart. 49.

4.2 Volby na Podbořansku

První pokyny k přípravě voleb zakládajících se na organizační směrnici ÚV pro volby do NV byly zahájeny v lednu 1954. Předsednictvo OV KSČ v Podbořanech schválilo komisi, jež měla předložit plán organizačně politického rozpracování směrnic z hlediska podmínek okresu. Návrh byl předložen z rukou předsedy ONV Václava Cívárka, jež se stal také předsedou této komise. Komise byla dále složena z tajemnice komise, kterou se stala členka aparátu OV Šebelová jako schopná agitační propagandistka, za OAV NF byl zastoupen Bartoš, za OV ČSM tajemník Miroslav Čermák a za odbory Kořínek. Tato komise také vydávala podněty pro ONV k projednání směrnice v plénu ONV.¹⁰³

Následovalo svolání širokého aktivu komunistů pod vedením Stanislava Kořánka za účasti předsedů základních organizací, instruktorů OV, komunistů z pléna ONV a masových organizací, kde referoval Václav Cívárek. První úkoly vedly ke svolání vedoucích agitátorů, se kterými byly rozebrány úkoly, předvedena názorná agitace a dány metodické pokyny k zajištění předvolební kampaně, byl uspořádán seminář pro místní rozhlas, ustaveny agitační dvojce, doplněn referentský sbor a byla vyhrazena část Vesnických novin pro uveřejňování závazků, diskuzí a jiných předvolebních materiálů.¹⁰⁴

K první etapě předvolební kampaně se vztahovaly veřejné schůze k projednání zákonů o národních výborech. Úkolem bylo seznámit voliče s návrhem zákona a na základě připomínek připravit akční plán nových národních výborů. Tím vyvrcholila první etapa přípravy voleb.

Volební kampaň byla cílena na lepší životní úroveň. Na základě rozhodnutí strany a vlády ze zářijového a prosincového zasedání bylo přikročeno k investicím do pohraničních oblastí pro rozvoj v rostlinné a živočišné výrobě. Dále bylo přikročeno k dosídlení okresu, výstavbě bytů, školek i jeslí. Po zářijovém zasedání byla otevřena družina mládeže ve Vroutku, vznikly nové mateřské školky v Hořovičkách, Siřemi a Valči, otevřelo se pět nových kulturních středisek, došlo k opravám bytových jednotek v závodě TOS. Na závodě RAKO byly vyčištěny a upraveny tovární byty. K podobným úpravám, adaptacím bytů bylo přikročeno u pracovníků

¹⁰³ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání BOV KSČ ze dne 5. 1. 1954*, inv. č. 370, kart. 13.

¹⁰⁴ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání předsednictva OV KSČ ze dne 12. 1. 1954*, inv. č. 372, kart.13.

ČSSS, do STS přišly desítky nových strojů, byla dokončena výstavba pavilonu dětské nemocnice atd. Tento plán dosídlení a investiční výstavby se stal základem programu jednotlivých volebních obvodů. Měl celkem tři etapy:

- propagace plánu výstavby a dokončení společných stájí před zahájením jarních prací,
- přesídlit dosídlece do bytových jednotek před nástupem žní,
- do podzimních prací dokončit jednoroční plán dosídlení okresu.¹⁰⁵

II. etapa voleb probíhala pod heslem „*Nejlepší pracovníci za kandidáty NF, nejlepší pracující do NV*“. Tato etapa se zaměřovala na hodnocení dosavadní činnosti NV, výběr kandidátů NF do krajských, okresních i místních NV. Projednávala se pouze na vnitrostranické úrovni, tedy na stranických aktivech, výborových a členských schůzích strany. Právě na přípravě voleb můžeme pozorovat izolovanost stranických výborů. Na některých místech se prosadila nadřazenost členů komunistické strany nad bezpartijními. Po projednání kandidátů byl návrh předložen stranickým skupinám složek NF, příslušným komisím, tak aby nedocházelo v OV k rozporům při schvalování. Až poté byl zveřejňován na besedách a veřejných schůzích s voliči. Jmenný přehled o navrhovaných kandidátech NF je součástí přílohy. Sociální rozložení 35 navrhovaných kandidátů na podbořanském okrese bylo stanoveno na 28 rolníků a dělníků, 4 intelektuály, 1 člena armády a 2 jiného povolání. Bylo zastoupeno 28 mužů a 9 žen, z toho 3 Volyňští Češi, 1 polský Čech a 1 Němec. Politicky bylo zastoupeno 20 členů KSČ a 15 bezpartijních. Sociální i politické složení bylo dáno směrnicí ÚV, takže u kandidátů náhradníků bylo obdobné.¹⁰⁶

III. etapa spočívala v agitaci volebního programu pro zhospodárnění a zvýšení výroby, pro zvelebení obcí a pracovišť. Byla zaměřena na popularizaci kandidátů NF na veřejných besedách a schůzích a vedena pod heslem „*Hlasujeme pro kandidáty NF, hlasujeme pro socialismus a mír*“. Organizační jednotkou okresu se staly tzv. agitační střediska zřízena v jednotlivých volebních obvodech kandidátů. Celkem na území podbořanského okresu bylo rozmístěno 20 agitačních středisek. Tam kde agitační střediska nebyla zřízena, se agitační práce zajišťovala prostřednictvím komunistů bydlících v dané obci či komunistů z masových organizací. Agitační střediska vznikala o počtu 1–2 pracovníků se sborem spolupracovníků

¹⁰⁵ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z IX. okresní konference KSČ, Úkoly OV v předvolebních dnech*, inv. č. 7, kart. 1.

¹⁰⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ 7. 3. 1954*, inv. č. 64, kart. 4.

v rámci obvodu. Nad agitačními středisky měly patronáty závody, které dle směrnice strany byly povinny zajistit politickou práci, tedy pořádání filmových besed pro dospělé i děti, estrád, divadelních představení a přednášek. Agitování bylo prováděno jmenně, tak aby každá rodina byla informována. Agitátoři zajišťovali při schůzkách s jednotlivými voliči čas, kdy půjdou k volbám. Pokud volič se nedostavil k volbě ve smluvený čas, agitátor jej znovu navštívil a vyzval k účasti. Denní řízení agitátorů a odběr agitačního materiálu vydávaného ÚV, krajem či okresem měly na starosti výbory základních organizací strany.

Podbořanský okres byl rozdělen do 4 krajských a 35 okresních volebních obvodů s celkovým počtem 95 obcí s 25 462 obyvateli. Do 10. 3. 1954 proběhl soupis voličů dle domovních čísel. Celkový stav oprávněných voličů na okrese podle provedeného soupisu činil 15 890, z toho přibližně 797 voličů německé národnosti.¹⁰⁷

Okresní volební komise byla 7členná a skládala se z komunisty Aloise Čermáka jako předsedy komise, komunisty Antonína Macha, náměstka. Mezi členy byl Karla Hůja, Karel Medlen, Alžběta Havlíčková za stranu lidovou, Anna Řepíková jako bezpartijní a Antonín Valenta za čsl. soc. stranu.¹⁰⁸

Den voleb byl zahájen v 7 hodin ráno rozhlasem dle zákona o volbě do národních výborů z roku 1954.¹⁰⁹ Nejprve byly zahrány hymny, poté v každé obci byl čten projev předsedy MNV, dále projev nejlepšího pracovníka z průmyslu i zemědělství. V tento den zasedaly výbory organizací, jenž měly za úkol podávat zprávy o průběhu voleb a případných rušivých jevech. Za tímto účelem se vytvořily 3 členné politické hlídky sestavené z členů OV i ONV ještě před zahájením dne voleb. Dále byla ustavena komise z vedoucího tajemníka, předsedy ONV i náčelníka bezpečnosti, před kterou předstupovali předsedové okresních volebních komisí. Předsednictvo OV KSČ v 9:30, 12:00, 15:00, 18:00, 21:00 a 24:00 předkládalo výboru KV KSČ zprávy o průběhu volebního dne od členů okrskové komise.

Vyhlášení volebních výsledků nespadlo do kompetence okresních volebních komisí, ale bylo nejprve projednáno v plénu okresního výboru strany a v základních organizacích. Před sepsáním protokolu byl informován stranický orgán, který v případě „závad“ poslal některého z členů k nápravě situace.

¹⁰⁷ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zpráva pro byro OV KSČ o současné situaci v administrativním zajišťování přípravných prací k volbám z 12. 3. 1954*, inv. č. 386, kart. 13.

¹⁰⁸ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ 7. 3. 1954*, inv. č. 64, kart. 4.

¹⁰⁹ Zákon 14/1954 Sb o volbě do národních výborů.

V rámci kraje účast ve volbách činila 99,01%. Ve 192 obcích byla dokonce 100% a v rámci podbořanského okresu bylo dosaženo u 25 obcí 100% účasti. V 10 obcích byli kandidáti zvoleni na 100%. Nejmenší procento hlasů do ONV získali kandidáti ve Žďáru, Lhotě a Podbořánkách, kde součet představoval těsných 51% hlasů.

V rámci MNV bylo v průměru odevzdáno 93,5% platných hlasů. Mezi nejslabší obce v účasti ve volbách patřil Vroutek s odevzdanými 92,2% hlasy od oprávněných voličů. Nejméně hlasů pro kandidáty bylo odevzdáno ve Vlkově, Liběšovicích Očihově, Letově, Černčicích, Pšově a některých jiných. Ve 4 obcích nedošlo ke zvolení kandidátů, a to ve Velečíně, Zderazi, Klečetné a Pšově. V případě Pšova bylo přikročeno k prošetřování přípravy voleb kvůli zaregistrovaným 10 kandidátům, avšak nakonec bylo přistoupeno ke zvolení jednoho kandidáta bez konání náhradních voleb. Doplňovací volby proběhly ve Zderazi, Klečetné a Velečíně dne 30. 5. 1954. Okres ve výsledcích voleb do KNV, ONV i MNV zůstal na průměru kraje.¹¹⁰ Účast ve volbách do ONV byla vyšší oproti účasti do MNV. Obdobné výsledky můžeme pozorovat např. v okrese Jičín, rozdíl spočíval pouze ve výsledcích voleb do MNV v obcích, kde počet obyvatel přesahoval 400 osob.¹¹¹

Tabulka 6 - Výsledky voleb v roce 1954 do NV v Podbořanech¹¹²

Do MNV	Do 400 obyvatel		Nad 400 obyvatel		Okres celkem	
Oprávněných voličů	8239		7651		15980	
Účastnilo se voleb	8220	99,7%	7570	99%	15790	99%
Pro kandidáty MNV	7818	95,07%	7076	92,4%	14891	93,8%
Proti kandidátům MNV	405	4,93%	494	7,6%	899	6,2%
Neplatných hlasů	5	0,06%	-	-	5	-
Zvoleno kandidátů	680		141		821	
Nezvoleno	4		-		4	

¹¹⁰ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Hodnocení příprav voleb a volebního dne a kádrové uspořádání ONV, zasedání OV KSČ z 19. 5. 1954*, inv. č. 69, kart. 4.

¹¹¹ Srov. Aneta DIVOKÁ, *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1948–1960*. Diplomová práce. Hradec Králové, Filozofická fakulta UHK 2016, s. 41–42.

¹¹² SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání BOV z 19. 5. 1954*, inv. č. 405, kart. 14.

	Do ONV		Do KNV	
Oprávněných voličů	15890		15890	
Účastnilo se voleb	15790	99%	15790	99,37%
Pro kandidáty	14457	91,5%	14577	92,3%
Proti kandidátům	1307	8,5%	1213	7,6%
Neplatných hlasů	26	-		
Zvoleno kandidátů	35		4	
Nezvoleno	-		-	

V průběhu voleb se konaly členské schůze komunistické strany. První schůze měla za úkol zhodnotit průběh volební kampaně v I. a II. etapě v základních organizacích i místních stranických výborech. Z výsledku vyplynulo, že v některých obcích nebyly zajištěny veřejné schůze ani zhodnocena činnost výborů. Vyskytoval se problém v řízení agitačně politické práce, přidělování konkrétních úkolů a zaškolování agitátorů, čímž se zpožďovalo vytváření agitačních středisek a naplnění rozvíjející se socialistické soutěže. Problematikou se stal také výběr členů do volebních komisí, jelikož v některých případech jako např. v Petrohradě nesplňoval směrnice ÚV ohledně politického rozložení. Komise se tak skládala pouze z komunistů.

Druhá členská schůze probíhala od 16. května do konání X. sjezdu strany. Hodnotila výsledky voleb a projednávala stav plnění závazků.¹¹³ Značnou komplikací při volbách bylo zpoždění projednávání návrhů u kandidátů do MNV. V některých obcích došlo k tomu, že složky NF si mezi touto dobou sestavily svoje kandidáty, a tak došlo k zaregistrování více kandidátů.¹¹⁴ Stalo se tak například v Pšově, kde bylo zapsáno celkem 10 kandidátů a ani jeden z nich nedosáhl nadpoloviční většiny hlasů. Další nedostatky spadaly na obvody s velkým rozdílem v počtu voličů a nerovnoměrným rozdělením politického složení obyvatel. Naopak v Lubenci

¹¹³ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ 6. 5. 1954*, inv. č. 68, kart. 4.

¹¹⁴ Vyhodnocení II. etapy voleb a další opatření k mobilizaci všech členů strany za rozvinutí agitace – referát Kořánek, *Tamtéž*.

místní obvody nezapadaly do rámce okresních obvodů, což mělo za následek, že půl obvodu volilo jednoho kandidáta a druhá půlka jiného.

Po volbách byla slavnostně zajištěna 1. schůze nového ONV. Předseda ONV předložil výčet nesplněných úkolů z předchozího období a poté byl předložen návrh na nového předsedu, náměstký, tajemníka a komise. Ovšem návrh byl nejprve projednán na OV KSČ.¹¹⁵ Podle zákona o národních výborech z roku 1954¹¹⁶ měl mít předseda ONV dva náměstký. Rada okresního národního výboru se měla skládat ze 7 členů, tajemníka, předsedy a jeho náměstků.

- Předseda ONV Václav Cívárek¹¹⁷
- První náměstek Jaroslav Hložek
- Druhý náměstek Antonín Říha¹¹⁸
- Členové rady ONV – Jaroslav Urban, Josef Koudelka, Eliška Zajíčková, František Fukala, Josef Jindra, Eduard Vodička, Alexandr Křivka,
- Tajemník Čeněk Václavík

Posledně jmenovaný, Čeněk Václavík, původně nebyl schválen předsednictvem okresní výboru strany kvůli nedostatečné politické i organizační práci. Avšak mezi členy OV KSČ bylo domluveno jeho odvolání z funkce, pokud by se předsednictvu strany nadále nelíbila jeho práce.

Dosavadní rada ONV měla 10 členů. Z toho 6 členů rady ONV začalo pracovat v nové radě nebo jako vedoucí jednotlivých odborů. Zbývající 4 členové rady, Václav Spal, Eliška Bělecká, František Zelenka, Věra Vaicová byli zařazeni na jiná pracoviště. Václav Spal byl přeřazen na zemědělský odbor ONV do funkce referenta pro výchovu kádrů. Eliška Bělecká byla zařazena do závodu Jednota jako referentka pro práci mezi ženami. František Zelenka byl

¹¹⁵ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ* 6. 5. 1954, inv. č. 68, kart. 4.

¹¹⁶ Zákon č. 143/1954 Sb. Zákon o národních výborech, § 23, § 24.

¹¹⁷ Václav Cívárek pocházel z dělnické rodiny, otec členem KSČ od jejího vzniku. Vyučil se zámečnickem. V sobě okupace byl zapojen do ilegální skupiny. Po květnové revoluci se odstěhoval do pohraničí. Po absolvování základní vojenské služby pracoval jako vedoucí strojných dílen kaolinových závodů v Nepomyšli. V roce 1947 utrpěl úraz a nastoupil v témže závodě jako skladník a sociálně politický referent. Poté působil ve funkci závodního v Hlubanech až do roku 1953, kdy byl zvolen jako předseda ONV. Členem strany od roku 1945, zastával řadu stranických funkcí na závodech, jednatelem KSČ, dále působil jako učitel RSS, člen OV, v roce 1948 předseda MNV v Nepomyšli. SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Hodnocení příprav voleb a volebního dne a kádrové uspořádání ONV, zasedání OV KSČ* z 19. 5. 1954, inv. č. 69, kart. 4.

¹¹⁸ Roku 1953 byla Antonínu Říhovi doporučena rezignace na svoji funkci a byl přesunut na OÚNZ, kde působil ve funkci ředitele.

přemístěn na své původní povolání jako učitel a Věra Vaicová, která neměla předpoklady po odborné ani politické stránce, byla umístěna jako kuchařka do OÚNZ.¹¹⁹

Dále byli zvoleni předsedové stálých komisí podle §14 zákona o národních výborech. V předchozím období tato povinnost nebyla dána zákonem. Předsedy stálých komisí ONV se staly:

- Zemědělská – Jiřina Špičková
- Zdravotní – Rostislav Hlaváček
- Kulturní – Jiří Vachtl
- Průmyslová – Václav Calda
- Finanční – Josef Koudelka
- Pro obchod – Alžběta Bělecká

Problematika stálých komisí spočívala v absenci kontrol, jak ze strany jednotlivých odborů, tak rady. Ustaveny byly také odbory, v jejich čele stanul placený úředník, nikoliv člen rady ONV.

Seznam odborů se jmény vedoucích:

- všeobecný – Miroslav Panýrek
- zemědělství – Mikuláš Synek
- průmyslu – Jaroslav Souček
- finanční – Antonín Eberle
- pracovních sil – Jaroslav Vaic
- pro vnitřní věci – Jaroslav Mikuta
- pro výstavbu – Václav Mates
- školství a kultury – Jaroslav Dušička
- zdravotnictví – Afanazy Omelčuk
- soc. zabezpečení – Karel Musil
- obchodu – Bedřich Rosa
- okresní plánovací komise – Jaroslav Urban
- výbor pro tělesnou výchovu a sport – Stanislav Petružálek
- správu SPD – Václav Týle

¹¹⁹ Návrhy byly schváleny na BOV KSČ 4. a 11. 5. 1954. SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Hodnocení příprav voleb a volebního dne a kádrové uspořádání ONV, zasedání OV KSČ z 19. 5. 1954*, inv. č. 69, kart. 4.

5. Vývoj od voleb 1954 do zániku politického okresu

Po vyhodnocení voleb se přistupuje k plnění závazků X. sjezdu strany a projednání směrnice ÚV KSČ k rozvoji zemědělství a sestavení státního plánu, který se měl v rozmezí 2-3 let naplnit. Tento plán se na úseku zemědělské výroby zakládal na plném využívání orné a zemědělské půdy,¹²⁰ zvyšování živočišné výroby a výroby krmiv, hospodářském upevňování JZD, zvýšeném využívání mechanizace,¹²¹ zajišťování vstupu zemědělců do družstev či zvyšování počtu pracovníků v zemědělství. Vyjmenované činnosti byly vedeny pod ideou: „*Socialismus zajistí v republice vyšší ha výnosy. Komunisté jsou lidé, kteří mají vysoké ha výnosy i užítkovost dobytka.*“¹²² Na úseku průmyslu mělo dojít k rovnoměrnému plnění plánu ve všech ukazatelích, dále rozvíjet socialistickou soutěž na podkladě závazků a zajistit zavádění chozraščotu, tedy metody plánovitého vedení hospodářství, tak aby byla zajištěna rentabilita výroby. Vše mělo být kontrolováno ze strany závodních organizací, které zároveň měly řídit komunisty v ROH a ČSM, jmenně kandidáty i člen na pracovištích dle kolektivních smluv. K souhrnu hlavních úkolů pro naplnění akčního plánu patřila ještě otázka ideové výchovy. Tedy řídit propagandistickou a agitační práci a vychovávat občany. Pečovat o výběr a výchovu kandidátů, zakládat nové stranické organizace, které měly právo kontroly. Nutností se stalo také dosídlení okresu. Strana slibovala zajištění vyšší životní úrovně, které se mohlo dle propagandy dosáhnout, pouze pokud se občané budou řídit dle směrnic ÚV strany, která uplatňovala vedoucí úlohu ve státě.

Realita však odpovídala jiné situaci. Nereálnost úkolů zadaných základním organizacím i otázka materiálové základny byla očividná. Ovšem ve zprávách, ať již na stranických konferencích nebo v okresním výboru strany bylo uváděno, že nenaplnění plánu spočívalo na nedostatečné práci ředitelů a stranických organizací, na nedostatečném výběru vedoucích středisek i rozmístění komunistů. V neposlední řadě, že v některých hlavách komunistů bují kapitalistické myšlenky.

Schůze plenárního zasedání měla od voleb v roce 1954 až do zániku okresu v roce 1960 velice podobný roční cyklus. Zpočátku roku se hodnotila práce členů OV, dále průběh jarních polních prací. Hodnocena byla okresní konference. V létě probíhalo zajišťování žní, výkup

¹²⁰ Obdělávání ladem ležící půdy a zvyšování intenzity na půdě podléhalo zhruba 3 000 ha půdy v podbořanském okrese.

¹²¹ Problém mechanizace, který se nedařil, zapříčinil práce i o nedělích.

¹²² SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Závěr rozpravy okresní konference v roce 1956*, inv. č. 9, kart. 2.

a podzimní práce. Na podzim se zjišťoval stav zemědělství na okrese a ke konci roku byly připravovány rozpisy plánu hospodářství. Během roku se řešily organizační záležitosti strany, kádrové návrhy, aplikace směrnic strany, stav JZD na okrese, plnění 5 LP a kolektivizace, projednávání akčního plánu, hodnocení plnění kolektivních smluv, výměny stranických legitimací, problematika účasti členů OV na členských schůzích, zavádění chozraščotu, projednávání zpráv ORK či hodnocení stranického školení. Plénum se scházelo obvykle jedenkrát za měsíc.

Naopak schůze byra, tedy předsednictva okresního výboru se konala častěji, a sice každý týden. Předsednictvo řešilo primárně otázku zemědělství stejně jako v předcházejícím období a s tím spojenou otázku socializace vesnice. Tedy zakládání nových JZD, nábor nových pracovníků do zemědělství, rozvoj socialistické soutěže, hodnocení prací na ČSSS, STS, JZD, rozpisy úkolů, dále projednávali poměry ve stranických organizacích, usnesení strany a vlády, průběh výročních členských schůzí, přijímání nových členů, řešení disciplinárních případů, organizační zajišťování kampaní, atd.

Otázky rozvoje zemědělství byly v letech 1954–1957 velmi zásadní, o to více pro charakteristiky zemědělský okres. Na mimořádných schůzích vedoucí tajemník projednával směrnice o stavu a rozvoji zemědělství. Situace na okrese vypadala následovně:

V 56 místech bylo ustaveno JZD III. a IV. typu. Od roku 1953 zhruba 290 družstevníků opustilo JZD na podbořanském okrese. Mezi uváděné důvody odchodů rolníků patřilo kolísání družstva po hospodářské stránce a rozkrádání majetku. Pro nedostatek pracovníků na STS byli zajišťováni na II. směnu obvykle další pracovníci, traktoristé z JZD. Ovšem rokem 1955 se družstevníci začínali opět do družstev vracet a počet JZD se ustálil na 59 na okrese. Po celou dobu okresní výbor řešil odborné, politické i kádrové problémy. JZD trpělo nízkými harvestními výnosy. Za hlavní příčinu komunisté označili velké záhumenky, konkrétně v Malměřicích, Krtech a Velké Chmelištné. Ti, co působili mimo družstvo, hospodařili přibližně na 22% zemědělské půdy ve 20 obcích okresu. Ovšem i jednotliví rolníci podléhali jmenné dodávkové povinnosti.

Na okrese se nacházely 3 státní statky a 19 státních traktorových stanic.¹²³ V roce 1955 STS stále neplnilo svoji roli, nebylo dle představ využíváno kombajnů a problémy byly opětovně hledány v personální stránce. V roce 1955 se ředitelem STS se stal Hložek, bývalý náměstek

¹²³ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis z okresní konference v roce 1954*, inv. č. 7, kart.1.

předsedy ONV. Avšak ani tak nebylo dosaženo požadovaných výsledků a již v roce 1956 bylo zahájeno disciplinární řízení s ředitelem STS.¹²⁴ STS doprovázely kádrové změny, které spadaly do správy instruktorů. Personální problematika byla řešena také ve VO v Kryrech, kam dojížděli 2x týdně instruktoři. Situace na STS byla neúnosná, a proto došlo k předávání strojů do JZD na sklonku 50. let. Převedeno bylo také 63 traktoristů ze strojní traktorové stanice, kteří se stali členy JZD a vykonávali mj. i funkci mechanizátorů. Do JZD přešla i řada opravářů z STS. Obdobná situace panovala i na jiných STS ve státě.¹²⁵

Po vzoru SSSR se místo brambor na okrese začala pěstovat kukuřice na zrno a na siláž pro krmivovou základnu. Ovšem palčivým problémem celého období fungování podbořanského okresu se staly nízké a málo kvalitní výnosy chmele. Příčiny byly viděny v nedodržování hnojivových plánů, vápnění, neefektivním odstraňování plevelu a škůdců, nedodržováním stanovených agrotechnických termínů v průběhu vegetace či nepravidelném zlepšování konstrukcí chmelnic. Na podkladě okresního výboru strany ONV provedlo rozbor stavu pěstování chmele a vypracovávalo konkrétní plán agrotechnických rostlinolékařských ošetření na jednotlivých chmelnicích okresu. Zajištění obratu v pěstování chmele bylo konzultováno s odborníky z nedalekého Žatce. Avšak přesto se nedařilo zajistit dostatečné výnosy.

Naopak závody se potýkaly s nedostatkem elektrické energie, uhlí, surovin¹²⁶, vysokým procentem zmetků či problematikou vyššího počtu zaměstnanců než stanoval plán. Plénum i předsednictvo se zabývalo výsledky produktivity i organizace práce a zásad odměny, rozšiřováním mechanizace a techniky. Ovšem řešení hledali v základních organizacích a neuplatňování práva kontroly, nevedení denního plnění úkolů komunisty, nikoliv v nereálnosti plánu. Například v ZKZ Podbořany při 100% plnění plánu jim vycházelo, že vlastní náklady závod překročil o 10% a čerpání mzdových fondů bylo vyšší o 3% než plánovaná produktivita práce. Z výše uvedených důvodů byl zaváděn režim hospodárnosti do výroby, tedy ušetřit na elektrických energiích, uhlí i dalších materiálech, byla zavedena soustavná prověrka norem a metoda plánování finančního hospodaření podniku, tzv. chozrasčot, kdy výdaje měly být kryty z příjmů podniku. Odbor pro průmysl byl jedním z nejméně personálně obsazených

¹²⁴ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ Podbořany z 30. 1. 1956*, inv. č. 90, kart.5.

¹²⁵ Srov. Olga ZÁSTĚROVÁ, *Kolektivizace zemědělství na Velkomeziříčsku v letech 1949-1960*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2013, s. 56.

¹²⁶ Například v závodech RAKO nebyl dostatek kaolinu.

odborů v okrese Podbořany. Hlavním úkolem pro odbor průmyslu bylo dokončení elektrifikace obcí. Mezi další úkoly patřila výstavba vyhořelé porcelánky TOS Lubenec.

Směrnice X. sjezdu cílila na zvyšování zemědělské výroby, proto další otázkou bylo uvolňování dělníků z průmyslových závodů pro zemědělskou výrobu, kterou zajišťovala k tomu ustavená komise. Celkem se jednalo o získání přibližně 800 nových pracovníků, z čehož 435 mělo být získáno z vlastních sil, tedy ze závodů na okrese. Celková zaměstnanost v zemědělství zahrnovala 72,5% obyvatel okresu. Ovšem ani tak nebyl dostatek pracovníků a další práci měly zajistit pracovní brigády.¹²⁷

Celkově se ONV podařilo za dobu 3 let dosídlit 1133 osob, z nichž 303 odešlo zpět do vnitrozemí, zřídit 6 nových všeobecných škol z toho 5 národních a jednu osmiletou v Maštově, limitovat obchod jednak do družstevního obchodu a vytvořit centrální síť odběru. Takto byla například zahájena centrální výstavba pekárny v Podbořanech, ke které vznikly čtyři prodejny, v Mašťově, Krásném Dvoře, Petrohradě a Drahonicích. Ve všech odvětvích lidské činnosti se budoval centrální systém.

V řadě pozic docházelo ve sledovaném období ke změnám. Již během prosince 1954 bylo odvoláno a nahrazeno několik členů MNV v Podbořanech. U některých členů bylo přikročeno k výměně, ať již z důvodů odborné, organizační či politické neschopnosti. Na několika místech se konaly doplňovací volby. Proběhly v Buškovících, Velké Chmelištné, Žďáru, Kněžicích a došlo ke změně předsedy MNV v Mašťově. Další personální obměny se týkaly obcí Lubenec, Chyše, Bukov, Oráčov, Děkov, Očihovec, Čihořice, Mukotěly, Otěvěky, Klečetná a Valeč.¹²⁸ Výběr nových kandidátů byl proveden na politicko-sociálním složení jednotlivých volebních obvodů.¹²⁹ K výměně členů v MNV došlo ve 129 případech. Naopak mezi nejlépe hodnocené NV patřil Petrohrad, Kaštice, Krásný Dvůr, Lubenec ad. Celkem na okrese bylo 91 obcí a 32 osad. MNV se nacházelo v 88 obcích.

Spokojenost nebyla ani s prací členů ONV včetně předsedy Václava Cívárka, náměstka Říhy, který byl později odvolán, dále Jindry i tajemníka Václavíka. Došlo k změnám také v radě ONV. Za Elišku Zajíčkovou a Ladislava Kořánka byl dosazen Alexandr Křivka a Karel Michalec. Nespokojenost byla v případě funkcionáře Součka, za odbor průmyslu, jenž opět neplnil úkoly a dle hodnocení nežil v osobním životě morálně. Též proběhly návrhy na změny

¹²⁷ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Závěr okresní konference 1955*, s. 14., inv. č. 8, kart.1.

¹²⁸ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ ze dne 8. 7. 1955*, inv. č. 85, kart.5.

¹²⁹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ z 20. 12. 1954*, inv. č. 78, kart.4.

ve složení pléna. Naopak z 36 členů ONV 6 přestalo úplně pracovat a ani v jednom případě nedošlo k doplňující volbě, jednalo se o Matoušku, Koudelku, Hanuse, Kořánka, Zajíčkovou a Pechovou. Kladně byl hodnocen Karel Michalec, Vachtl či Hlaváčka. Činnost ONV byla vyhodnocena jako nedostatečně řízená, kde docházelo k slabé stranicko-politické práci.¹³⁰

Změny se dotkly také samotného okresního výboru strany a v průběhu funkčního období byl uvolněn Miroslav Čermák a Alois Dvořák v důsledku odchodu z okresu, odvolána byla i Ludmila Maříková, kvůli chování, které se neslučovalo s členstvím v OV KSČ. Změny a přeřazení se děly i na úseku instruktorů, např. Špičková v roce 1955 byla přeřazena z funkce instruktora pro politickou práci na STS do funkce instruktora OV pro agitaci.¹³¹

Vedoucí tajemník Ladislav Kořánek vyjadřoval k příspěvku s. Kadluse: „*Tu se ukázalo, že s. Kadlus podcenil význam konference. Není přece možné přijít se 4 hesly, které mám napsané na papíře. Jaká je politická a hospodářská situace v Pšově ...*“ Kořánek upozorňoval, že někteří komunisté nedělají politiku strany. Avšak i on byl odvolán z funkce vedoucího tajemníka a z funkce člena RONV v srpnu roku 1956 a na jeho místo schválen Stanislav Chadim. Dle poznámky archiváře Jiřího Berana uvedené v inventáři fondu OV KSČ Podbořany měla na odvolání Ladislava Kořánka zřejmě vliv věta uvedená v diskuzním příspěvku k událostem v Poznani a k tomu nezpůsobilé organizační zajištění působení na veřejnost okresu.¹³² Ještě 18. 3. 1956 na zasedání OV KSČ se o Ladislavovi Kořánkovi hovoří jako schopném funkcionáři.

Přijímání kandidátů do strany se rok od roku snižovalo, v roce 1953 bylo přijato 76 kandidátů a v témže roce se vyloučilo 122, v roce 1954 bylo přijato pouhých 29 kandidátů. V některých obcích nebyl zastoupen ani jeden komunist, konkrétně v Tleskách a v Bedlně. K roku 1952 strana čítala 2640 členů a v roce 1954 je zaznamenáno 2 446 členů na okrese, z toho do 25 let bylo 86, do 35 let 540, do 45 let 860, do 60 let 829, přes 60 let 222 členů. Stranických organizací k roku 1955 bylo 142 z toho 58 VO, 25 ČSSS, 12 ZO, 8 školských, zbytek doprava, obchod, úřady apod. Počet základních organizací dle mandátové zprávy z roku 1956 následující rok stoupl na 156 organizací.

Ačkoliv byly konány masové schůze občanů okresu, psány rezoluce a závazky ve smyslu velkého mírového hlasování občanů, tak stále panovala nepříznivost lidí vůči systému, která

¹³⁰ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Referát X. okresní konference KSČ*, inv. č. 8, kart. 1.

¹³¹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ 31.10 1955*, inv. č. 88, kart. 5.

¹³² SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis e zasedání OV KSČ dne 27. 8. 1956*, inv. č. 99, kart. 5.

byla komunisty svalována na nedostatečnou politickou organizaci strany. Stížnosti občanů se nejvíce dotýkaly bytové výstavby a úpravy dosavadních bytových jednotek¹³³ a nedostatku pracujících. Rozpor byl v dvojkolejnosti organizace práce, tedy snaha uplatňovat vnitrostranickou demokracii, která žádá podřídit se usnesením členských schůzí a na druhé straně také vyšším stranickým orgánům.

5.1 Volby do NV v roce 1957: „Jednotně v boji za socialismus a mír“

V květnu 1957 se uskutečnily další volby do národních výborů pod heslem „*Jednotně v boji za socialismus a mír, jednotně k volbám do národních výborů*“. Propagační kampaň započala již v lednu téhož roku a měla zhodnotit výsledky dosavadní práce, resp. výsledky akčních plánů. Akční plán ONV byl za roky 1954–1957 splněn na 53,7% dle hodnocení předsedy Zdeňka Vyšehradského ze zprávy organizační subkomise při OV KSČ. K tomu přibyla polovina neplánovaných akcí celkově za podobnou finanční částku. Projekty byly provedené mimo plán. Nereálnost v plánování, neznalost perspektivy rozvoje na delší dobu, nesoulad s dílčími plány jednotlivých odborů a s tím související problematika materiálového a finančního zajištění byla výsledkem provedení celé řady úkolů mimo plán, které bylo nutné realizovat z hlediska dalšího rozvoje okresu. I přesto komunisté v předvolební agitaci tvrdili, že plán byl splněn.¹³⁴ Toto tříleté období od minulých voleb prezentovali jako etapu stabilizace a hospodářského rozvoje, jejímž základem byla hospodářsko-organizační práce ONV. Sestavení nových akčních plánů pro základ volební kampaně v roce 1957 měly nově na starosti obce, které byly prověřeny příslušnými odbory okresní plánovací komise. Cílem byla konzultace se zástupci obcí z hlediska finančního i materiálového zajištění. Dohody se měly stát základem II. etapy předvolební kampaně NV.¹³⁵

Kampaň k volbám se skládala ze dvou etap. V první etapě do konce února bylo provedeno veřejné hodnocení práce ONV, funkcionářů, skládaly se účty voličům o splnění akčního plánu, ustavovaly se agitační střediska a proběhl výběr agitátorů. Do 10. února se zřizovaly

¹³³ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Referát X. okresní konference KSČ*, inv. č. 8, kart. 1.

¹³⁴ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zpráva organizační subkomise při OV KSČ o vyhodnocení akčních plánů ONV a MNV za rok 1954-1956*, inv. č. 914, kart. 50.

¹³⁵ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zpráva o práci ONV a MNV za minulé období*, inv. č. 914, kart. 50.

komise k volbám a sestavovaly agitační dvojce. V druhé etapě probíhalo projednání kandidátů a předání návrhů okresní komisi NF. Okresní volební komise se scházela 1x za týden a skládala se z:

Předsedy – Jaroslava Dušičky, školní inspektor

Náměstkyně – Milana Šindeláře, tajemník SČSP

Tajemníka – Jaroslava Mikuty, zaměstnanec ONV

Členů: Václava Kolařík, Ludmily Tomašové, Jaroslavy Štenglové, která byla později nahrazena Annou Sklenářovou, Vladimíra Loukotky, Stanislava Straky, který byl nahrazen Václavem Vikusem, Václava Wintra, Josefa Capoucha ml.

Do příprav voleb byla zapojena okresní organizace SČSP, Svaz česko-slovenského přátelství, která pořádala agitační besedy například na téma: „*Sibiř – země budoucnosti*“, „*Kdo počítá – dobře hospodaří*“, či „*Po vzoru sovětů*.“ Agitace stranických organizací v předvolební kampani se zaměřovala na plnění hospodářských úkolů v zemědělství a v průmyslu za účelem splnění dalšího 5 LP a na zakládání nových JZD. Na tom stál program. Dále vystupovala proti nadměrným záhumenkám a nadměrnému stavu záhumenkového zvířectva. V rámci Podbořanského okresu se zachoval materiál KV KSČ v Karlových Varech pro schůzi krajského výboru, který jednak pojednával o přípravě a opatření voleb, ale také o otázce vztahu k německému obyvatelstvu. Dle tohoto materiálu se nacházelo okolo 350 členů německé národnosti v národních výborech v kraji a cílem pro volby se stalo sblížení českých a německých pracujících. K dalším tématům předvolební kampaně patřila otázka mezinárodní situace a role v zahraniční politice, význam a řízení socialistické soutěže, zásady socialistického odměňování na závodech, STS a státních statech či úloha národních výborů v rozvoji zemědělské výroby.¹³⁶

Poslední dny před volbami probíhala také zkouška voleb a funkce spojky. Volební okrsky využívaly telefonního spojení pro hlášení z jednotlivých obcí na ONV. Každý volební okrsek byl zařazen do skupin dle telefonních linek a byly domluveny tajné hesla ohlášení a potvrzení. Například pro Očihov, Očihovec, Strojetic a dalších 8 obcí ze stejného okrsku platilo ohlášení pod heslem „jiskra“ a ONV muselo potvrdit příjem hovoru heslem „jedle“.

¹³⁶ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Plán kulturně propagační komise k volbám do NV, 17. 1 1957*, inv. č. 914, kart. 50.

Volby doprovázela otázka sloučení MNV, které se dotýkalo cca 31 obcí. V jednom volebním obvodu se nacházely obce, které byly navrženy na sloučení, příp. ke zřízení společného MNV, tak aby sloučení proběhlo bez nutných pozdějších změn. V případě úplné realizace, která byla navrhována, by se počet MNV v okrese zmenšil na 55.

Na rozdíl od předchozích voleb z roku 1954 se snížil počet volebních obvodů o jeden. Celkem v okrese bylo ustaveno 36 obvodů se stejným počtem kandidátů, 29 agitačních středisek a agitační kolektivy se nacházely ve všech organizacích strany i v obcích bez stranických organizací. Celkový počet agitátorů činil 1227 osob a během první agitační neděle navštívili 1927 rodin. Informace o zaregistrovaných kandidátech, tak výsledcích v materiálech fondu OV KSČ chybí.

5.2 Vývoj v období let 1957–1960

Volby v roce 1957 měly řešit zvýšení aktivity členů, změnu ve věkovém a sociálním složení okresní organizace, odstranění všeobecnosti v propagandistické práci, upevňování JZD a zavádění chozrasčotu ve výrobě.¹³⁷ Heslo tohoto období znělo: „*Dovršit výstavbu socialismu v naší vlasti*“.

Vedoucím tajemníkem nadále zůstal Stanislav Chadim. Ovšem došlo k uvolnění z aparátu OV KSČ Jiřiny Hermanové/Špičkové, opět odůvodněné neplněním úkolů. Další změny se obvykle vztahovaly k „přefunkčnění“ některých členů, jelikož navrhovaní členové zastávali 5 a více funkcí. Mezi případy se také objevila duplikace členských legitimací.

Na XI. sjezdu KSČ se hovořilo o zakončení procesu výstavby socializace vesnice, avšak pokud se podíváme do zpráv okresního výboru, tak zjistíme, že problémy s plněním plánu se objevovaly téměř ve všech oblastech. Nadále nejvíce byla kritizována neschopnost koordinace mezi jednotlivými orgány, ale problémy byly shledávány také v nízkých hektarových výnosech a poruchovosti strojů, která byla hlavním důsledkem vysokých nákladů. Nízká výnosnost se týkala především produkce chmele. Dále plán nepočítal s nedostatečným počtem rostlin a sazenic pěstovaných na ČSSS. Mezi problémy se řadilo i osetí ploch bramborami, což bylo základní krmivo pro prasata a dobytek.¹³⁸ Ke konci 50. let se místo brambor po vzoru SSSR

¹³⁷ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Návrh na usnesení XII. okresní konference 1957*, inv. č. 10, kart. 2.

¹³⁸ *Tamtéž*.

začala na Podbořansku pod značnou propagandou pěstovat kukuřice, která se měla stát zdrojem levné krmivové základny. V živočišné výrobě se pro dosažení výstavby socialismu stalo rozšíření a zvýšení stavu skotu s ohledem na dostatečnou krmivovou základnu.

Další problematikou v plánování bylo získávání mladých lidí do zemědělství, kterou zhodnotil v závěru okresní konference Stanislav Chadim: „*V zemědělství mládež neudržíme a nedosáhneme podstatných výsledků. Vždyť touto cestou my už jdeme řadu let, že držíme násilím lidi na půdě, že jim nedovolujeme odchod, i když to prostě chtějí, že nedovolujeme dětem, které mají vlohy a schopnosti odejít na jiné školy než jsou školy zemědělské. Každá akce vyvolá reakci jestli-že je takto násilně držíme, ještě více jim znechucujeme práci v zemědělství a ještě více odrazujeme mladé lidi.*“¹³⁹

Nereálnost plánu lze vidět i ve výpočtech uvedených v roce 1959 k roku 1965. Například u pšenice průměrný výsledek výnosu let 1953–1958 v q na 1 ha činil 19,48 q. Plán v roce 1965 uváděl výnosnost na 1 ha 28 q. Tedy dle plánu by musela výnosnost na 1 ha půdy v časovém horizontu 6 let stoupnout o 43,7 % u pšenice, o 61,4 % u chmele atd.

Mezi příčiny neplnění plánovaných úkolů a nedosažení plánované kvality byly uváděny nepříznivé klimatické podmínky a dlouhotrvající sucho v období vegetace a sklizně. Tedy ze zprávy pro závěrečné zasedání OV KSČ dne 11. 3. 1960 se dozvídáme, že již nebyla prosazována myšlenka o nesprávnosti teorie sucha a srážkového stínu, jak tomu bylo v prvních letech komunistické nadvlády.

Nejen oblast státní správy byla spjata s procesem decentralizace, ale v roce 1959 docházelo ke slučování JZD primárně v oblasti Jesenicka, kde byly obce s poměrně malými katastry, některá JZD nedosahovala ani výměry 200 ha zemědělské půdy, o to méně připadlo na ornou půdu. K dalším změnám patřilo nastavení výkupního systému. V roce 1960 se přistoupilo k jednotným cenám zemědělských produktů.

Počet základních organizací kolísal. V roce 1957 celkem existovalo 149 organizací, z toho bylo 44 závodních, 65 vesnických, 30 v zemědělství, 4 útvarové, 2 uliční a 4 ostatních. V následujícím roce počet základních organizací klesl na 146, z toho 23 závodních, 62 vesnických, 32 v zemědělství, 5 útvarových, 2 uliční a 20 ostatních. Pokles závodních organizací souvisí s výstavbou socializace vesnice a nábořem pracovních sil do zemědělství. V roce 1959 počet

¹³⁹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Závěr okresní konference z roku 1958*, inv. č. 11, kart. 2.

základních organizací opět stoupl a to na 153, z toho 27 závodních, 60 vesnických, 39 v zemědělství, 6 útvarových, 4 uliční a 17 ostatních.

5.2.1 Nové územní uspořádání stranických organizací a územních orgánů státu

Na základě policko-organizačního zajištění výsledků plenárního zasedání ÚV KSČ ze dne 13. a 14. ledna 1960 byly projednány úkoly strany při zabezpečení dalšího rozvoje národního hospodářství v roce 1960 a přípravě třetího pětiletého plánu při provádění nového územního uspořádání stranických organizací a orgánů nového územního členění státu a rozšiřování pravomoci a odpovědnosti národních výborů všech stupňů. Souhrn opatření stanovil Ústřední výbor ve svých usneseních, jejichž uskutečněním se měla dovršit výstavba socialismu.¹⁴⁰ Výsledky jednání ústředního výboru byly shrnuty v dopise určeném všem stranickým organizacím, orgánům a národním výborům všech stupňů. Dopis byl projednán na výročních členských schůzích všech základních organizací, v krajských i okresních výborech strany, ústředních orgánech společenských organizací a také v národních výborech všech stupňů na veřejných plenárních zasedáních.

Okresní výbor KSČ projednával dopis dne 19. 1. 1960 v zasedací síni ONV. Cílem bylo přijetí politickoorganizačního zajištění. Otázky reorganizace správního uspořádání vznikaly ihned po novoročním projevu a předmětem sporu se stalo rozdělení majetku lesů a statků. Z diskuze předsedů základních organizací z Lubence, Petrohradu a Blatna vyplynulo, že lidé na schůzích výborů základních organizací žádali vysvětlení návrhu od funkcionářů okresního výboru a nechtěli slyšet odůvodnění, že se jedná o shora nařízené, ale že jde teprve o návrh, který je třeba odůvodnit. Například z JZD Stebno byl poslán dopis ÚV KSČ přímo prezidentu republiky, kde žádali vysvětlení návrhu z hlediska hospodářských podmínek okresu.

Větší část podbořanského okresu měla připadnout okresu Louny a pouze u 1–2 obcí se uvažovalo, že by připadly do okresu Rakovník. Většina přítomných na schůzích výborů MNV se přiklonila pro okres Rakovník, popř. pro Žatec, ale nikoliv Louny. Např. předseda MNV v Blatně se dokonce připojil k podpisové akci pro připojení se k rakovnickému okresu. Žatec byl navrhován výborem ve Stebně s odůvodněním hospodářské spojitosti chmelařských oblastí. Nejznatelněji bylo protestováno vůči Lounům v Petrohradě, kde dokonce výbor lesů Petrohrad byl označen za rebelanty. Vlna nevole se zvedla také v ostatních obcích především

¹⁴⁰ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Politickoorganizační zajištění výsledků plenárního zasedání ústředního výboru KSČ ze dne 13. a 14. ledna 1960 předložené schůzi OV KSČ v Podbořanech*, inv. č. 121, kart. 5.

v těch okrajových. Ředitelství lesů Petrohrad žádalo o politické i ekonomické zdůvodnění, jelikož hrozilo, že pokud by se připojily dle návrhu některé obce k Lounům, tak lesy by se rozdělily do 4 míst. Mezi další argumenty spadala problematika školství a umístování žáků do škol z hlediska vzdálenosti a dojíždění.¹⁴¹ Ačkoliv byl na počátku vyjádřen formální souhlas s reorganizací, tak v průběhu schůzí vyvstala řada otázek a předsedové základních organizací se snažili o zbrzdění celé akce. Nicméně z diskuze směřovala k uspořádání nových hranic okresu. BOV zaslalo souhlasnou rezoluci ÚV KSČ. Nikdo nevystoupil proti tomuto usnesení. Následně BOV zpracoval argumenty pro funkcionáře, kteří byli vysláni do obcí na schůze, aby řádně zdůvodnili schválený návrh. Vedoucí tajemník OV KSČ Stanislav Chadim zakončil diskuzi ze zasedání OV KSČ v Podbořanech větou: „*Vedoucí silou musí být stranická organizace, to platí a platit bude, ať je to na závodě nebo na vesnici, jinak to ani nejde.*“ Došlo k jediné změně oproti původnímu návrhu, a to že obec Mašťov s osadou Vojtěchov byla začleněna do okresu Chomutov.¹⁴² Mapa s vyznačenými územními změnami okresu Podbořany je součástí příloh. Obce byly rozděleny do 3 krajů mezi 5 sousedních okresů, a to Louny, Chomutov, Karlovy Vary, Plzeň-sever a Rakovník. Převážná část bývalého politického okresu Podbořany splynula s okresem Louny, který se stal nově součástí Severočeského kraje se sídlem v Ústí nad Labem. Severočeský kraj zahrnoval okresy: Ústí nad Labem, Chomutov, Most, Teplice, Louny, Děčín, Litoměřice, Česká Lípa, Liberec a Jablonec nad Nisou. V Západočeském kraji se sídlem v Plzni se ocitl okres Karlovy Vary a samozřejmě Plzeň-sever. Okres Rakovník připadl Středočeskému kraji se sídlem v Praze.

V březnu se přistoupilo k rozmístování pracovníků, jak politických, tak členů a kandidátů aparátu OV KSČ v Podbořanech, ale také pracovníků okresního národního výboru. Do JZD přešlo celkem 37 funkcionářů na funkce předsedů, agronomů, zootechniků a účetních. Političtí pracovníci byli přemístováni z větší části do základních organizací či jako sekretáři, administrativní pracovníci nebo jako tajemníci pro MNV. Členové a kandidáti OV KSČ a ORK přešli do OV KSČ v Lounech, Plzni-sever, Chomutově a Rakovníku. Obdobně tomu bylo u pracovníků národních výborů.

¹⁴¹ SOkA Louny, f. OV KSČ Podbořany, *Zápis ze zasedání OV KSČ ze dne 19.1 1960 v Podbořanech*, inv. č. 121, kart. 5.

¹⁴² *Tamtéž.*

Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat politiku KSČ ve správním okrese Podbořany od konce druhé světové války až po jeho reorganizaci v roce 1960. Práce je strukturována do pěti kapitol pojednávajících o poválečném charakteru okresu a jeho vývoji, ale též změnách hospodářské základny, které byly zahájeny ihned po převzetí moci v roce 1948 po vzoru Sovětského svazu směřujícím k zavedení centrálního systému, k tzv. kolektivizaci a socializaci zemědělství a venkova. Výzkum ukázal nereálnost v plánování, neznalost perspektivy rozvoje okresu na delší dobu, nesoulad dílčích plánů jednotlivých odborů a s tím související problematiku materiálového a finančního zajištění.

V prvních poválečných letech si KSČ na Podbořansku teprve buduje své postavení. Ihned po skončení války začali komunisté rozpínat síť svého stranického aparátu. Organisovali nejen stranický ale i veřejný život, zakládali stranické místní i závodní organizace po celém okrese. Do roku 1947 bylo založeno celkem 70 základních organizací. V počátcích strana chtěla získat na svou stranu v souvislosti s přidělováním zemědělských usedlostí a získáváním vlivu vzhledem k blížícím se volbám v roce 1946 dosídlence z řad Volyňských Čechů. Tím se ovšem poměr mezi repatriovaným a českým obyvatelstvem stával stále ostřejší, proto i řada dosídlenců z vnitrozemí opouští okres mezi léty 1946–47. To nepřispělo již tak vážné situaci demografického úbytku obyvatelstva, se kterou se okres potýkal až do jeho rozpadu.

Ačkoliv komunisté se vši silou snažili o rychlé vybudování stranické základny a získání co největšího vlivu, tak silnější postavení zpočátku v tomto příhraničním okrese zaujímal Československá strana národně socialistická. Hlavní střet mezi komunisty a národními socialisty se odehrával v oblasti obsazování národních správ velkostatků, hotelů a jiných významných živností, dále v ustavování místních správních komisí a komisařů z řad občanů ve všech obcích okresu.

Důležitým bodem činnosti KSČ byl nábor členů do strany. Členskou základnu tvořilo k 15. lednu 1946 celkem 1786 členů z toho 484 žen a do příští konference bylo určeno získat minimálně 800 nových členů. Ve stranické linii mezi hlavní úkoly patřilo budování a přijímání členů do JSČZ, do místních a závodních organizací, ale také snaha zapojit do práce ženy. Dále očistit stranu od nežádoucích živlů, odsun Němců a školení zemědělců v okresní škole funkcionářů. Z toho lze vysledovat, že zájem cílil v charakteristicky zemědělském okrese na získání hlavních pozic v hospodářské oblasti a pasování se do role podněcovatele odsunu Němců, kolaborantů a zrádců.

Hlavní střet před volbami mezi politickými stranami na okrese se odehrával v oblasti přidělování konfiskovaného majetku a otázky Volyňských Čechů. Získávání usedlostí se tak neslo v duchu národních rozporů, které vyústilo odchodem řady vnitrozemských osídlenců do jiných okresů právě po vítězných volbách komunistů v roce 1946.

Na Podbořansku KSČ nedosahovala takové výše v počtu a kvalitě pracovníků do února 1948, jak tomu bylo ve vnitrozemských okresech. Nicméně po únoru 1948 rostl vliv komunistických stranických organizací a kromě dosavadních úkolů jim připadlo řízení masových sdělovacích prostředků, usměrňování činnosti kulturních zařízení, kontrola odborů, zemědělských a průmyslových podniků a dalších organizací. Aparát OV strany ovlivňoval hospodářské a státní orgány i organizace NF, uplatňoval vliv na řízení i kontrolu jednotlivých oddělení správních orgánů.

Padesátá léta byla spjata především s plněním pětiletého plánu a se socializací vesnice. Koncept byl specifikován v 10 bodech Klementa Gottwalda vyhlášených v roce 1949. Měřitelným úspěchem pro dosažení tohoto cíle se stalo prohlašování závazků o splnění norem a zvyšování produktivity práce. Hlavním úkolem okresního vedení strany KSČ bylo rozšiřování socialistické myšlenky skrz základní organizace strany, přesvědčit občany o významu jednotných zemědělských družstev, které se měly stát oporou drobných a středních dělníků. Od počátku se však JZD potýkala s problematikou prosperity, především v oblasti nedostatečných zásob krmiva. Tempo růstu živočišné výroby bylo dle stanoveného plánu neúměrně vysoké k tempu růstu rostlinné výroby. Řešením se stalo snižování stavu dobytka nebo přechod pod státní statky. Počáteční nadšení bylo vystřídáno negativními připomínkami členů k otázkám vývoje socializace a kolektivizace zemědělství na okrese.

V hospodářství prvořadou otázkou bylo pěstování chmele, cukrovky, zeleniny, ječmene a brambor. Zvyšování hektarových výnosů měly zajistit nové metody, které zaváděly úzkorádkové křížové seti a u brambor sázení hnízdovým způsobem. Až do zániku okresu z plánovaných dodávek rostlinné i živočišné výroby se nedařilo plnit plán. Obzvláště kritické bylo neplnění u chmele, cukrovky, ovoce a zeleniny. Sklizeň těchto produktů i hektarové výnosy byly rok od roku nižší. Značně se o tento výsledek zaručilo tvrzení o přebytku půdy, přehlížení nedostatku pracovních sil a snahy o rozbití teorie sucha na Podbořansku. Ačkoliv se nepodařilo plnit plán rozvoje hospodářské výroby, tak přesto bylo uloženo zvýšit zemědělskou, rostlinnou i živočišnou výrobu. Celá akce měla být završena rokem 1960, kdy tzv. lidová demokracie měla dospět do éry socialismu.

Časové rozmezí práce nedovoluje bližší poznání jednotlivých témat jako například konsolidace situace po válce, rozbor spolupráce uvnitř Národní fronty, proces repatriace dosídlenců¹⁴³, znárodnění a pozemková reforma, kolektivizace či politika KSČ v kultuře, které by si jistě zasloužily rozšíření a konkrétnější zhodnocení. Mezera v regionálním studiu Podbořanska stále nabízí mnoho neprobádaných témat.

¹⁴³ Písemnosti ohledně konfiskace půdy a jiných nemovitostí, seznam uchazečů o přiděl konfiskované půdy z roku 1945 a dosídlení pohraničí nalezneme ve fondu *Archiv města Podbořany* ve Státním okresním archivu v Lounech.

Přílohy

Obrázek 1 – Mapa okresu Podbořany 1945–1949

Okres čítal 92 obcí.

Obrázek 2 - Mapa okresu po roce 1949.

Z okresu Žitice bylo připojeno 19 obcí a 10 obcí připadlo k okresům Rakovník a Plasy.

Obrázek 3 - Mapa okresu po reorganizaci v roce 1960.

Zánik okresu Podbořany.

Obrázek 4 - Jmenný přehled navrhovaných kandidátů NF dle volebních obvodů¹⁴⁴

1. <u>Mašřov:</u>
Caldá Václav
Smolák Václav	14. <u>Blšany:</u>
Spičková J.
Heinzová M.
Kasal	27. <u>Petrohrad:</u>
Spal Václav
Kolečková
2. <u>Velká ves:</u>
Zajičková Eliška
Mikulášková Jiřina	15. <u>Strojetice:</u>
Václavík Cenek
Kurban Jan	28. <u>Cernčice:</u>
Mareš Jaroslav
Vrhel Stanislav
3. <u>Krásný Dvůr:</u>
Klečka Jaroslav
Kuna Eduard	16. <u>Kryry:</u>
Boušková Soňa
Vinškovská Marie	29. <u>Blatno:</u>
Košťál
Vaňourek
4. <u>Buškovice:</u>
Riha Antonín
Příbylová Anna	17. <u>Kryry – Mukoděly:</u>
Svarc Bedřich
Staněk Josef	30. <u>Nepomyšl:</u>
Civárek Václav
Sklenička František
5. <u>Vys. Třebošice:</u>
Potužník V. - odvolán
Měšková J. – schválena	18. <u>Vroutek:</u>
Rybová S.
Suchá	31. <u>Valeč:</u>
Dedecius V.
Brabcová
6. <u>Podbořany – Hlubany:</u>
Matoušek Václav ČSA
Vaicová V.	19. <u>Vroutek – Vidhostice:</u>
Urban
Jindra J.
Molcar Th.	32. <u>Lubeneč I.:</u>
Maňhal St.
Jánský
7. <u>Podbořany – nemocnice:</u>
Koudelka
Dr. Kutil	20. <u>Hořovičky:</u>
Bureš Josef
Toušek Josef	33. <u>Lubeneč II.:</u>
Hanus
Bušta
8. <u>Podbořany – nádraží:</u>
Kořánek
Hložek Jaroslav
Kosová J.	21. <u>Vrbice:</u>
Souček Jaroslav
Toušek	34. <u>Libyně:</u>
Fukal František
Pecák Antonín
9. <u>Podbořany – Zatecká:</u>
Křivka Alexandr
Němec J.	22. <u>Oráčov:</u>
Vachtl J.	35. <u>Chyše:</u>
Bělecká A.
Hajošová A.
10. <u>Kaštice:</u>
Michalec Karel
Velíšek Josef	23. <u>Zdár:</u>
Brejchal
Stiler Jaroslav	
11. <u>Libořice:</u>
Herold František
Klaub Antonín	24. <u>Jesenice – Krty:</u>
Horák Bedřich
Procházka	
12. <u>Liběšovice:</u>
Sebelová M.
Mutinská Jindřiška	25. <u>Jesenice – Drahouš:</u>
Vodička Eduard
Prošek	
13. <u>Malá Cernoc:</u>
Hlaváček Rostislav
Václavíková Marie	26. <u>Jesenice: Soseň:</u>
Sindelová
Marešová	

¹⁴⁴ SOKA Louny, f. OV KSČ Podbořany, Zápís z mimořádného zasedání BOV KSČ 12. 3. 1954, inv. č. 386, kart. 13.

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka 1 - Složení OV KSČ v Podbořanech 1945–1948	22
Tabulka 2 - Počet základních organizací a stav členské základny v okrese Podbořany	22
Tabulka 3 - Členové OV KSČ v Podbořanech 1949–1959	36
Tabulka 4 - Počet konaných aktivů v roce 1952	39
Tabulka 5 - Hospodářské poměry v zemědělství 1949–1953	46
Tabulka 6 - Výsledky voleb v roce 1954 do NV v Podbořanech.....	57
Graf 1 - Procentuální vyjádření výsledků voleb v roce 1946 na Podbořansku	10
Graf 2 - Struktura OV KSČ.....	20
Graf 3- Struktura OV KSČ po roce 1948	33
Obrázek 1 – Mapa okresu Podbořany 1945–1949	75
Obrázek 2 - Mapa okresu po roce 1949.	76
Obrázek 3 - Mapa okresu po reorganizaci v roce 1960.....	77
Obrázek 4 - Jmenný přehled navrhovaných kandidátů NF dle volebních obvodů	78

Seznam použitých zkratk

AV NF – Akční výbor Národní fronty
BOV KSČ – Byro okresního výboru Komunistické strany Československa
ČSM – Československý svaz mládeže
ČSP – Československo sovětské přátelství
ČSSS – Československé státní statky
FF – Filozofická fakulta
JSČZ – Jednotný svaz českých zemědělců
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KNV – Krajský národní výbor
KV – Krajský výbor Komunistické strany Československa
LM – Lidové milice
MNV – Místní národní výbor
MSK – Místní správní komise
OAV NF – Okresní akční výbor Národní fronty
ONV – Okresní národní výbor
OSK – Okresní správní komise
OV – Okresní výbor
OV ČSM – Okresní výbor Československého svazu mládeže
OVK – Okresní volební komise
ObVK – Obvodní volení komise
OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany Československa
POV – Předsednictvo okresního výboru
RNV – Revoluční národní výbor
RSŠ – Rok stranického školení
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SOA – Státní oblastní archiv
SOkA – Státní okresní archiv
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
STS – Strojně traktorová stanice
UK – Univerzita Karlova
ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany
UHK – Univerzita Hradec Králové
ÚRO – Ústřední rada odborů Komunistické strany Československa
ZO – Základní organizace
ZO – Závodní organizace

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Louny, fondy:

KSČ – okresní výbor Podbořany (1945–1960)

ONV Podbořany 1945–1960

Archiv města Podbořany 1553–1945

Sbírka písemností akčních výborů národní fronty okresu Podbořany (1948–1954)

Archivní pomůcky, sbírky a seznamy:

BERAN, Jiří, *Okresní národní výbor v Podbořanech, Úvod k inventáři fondu ONV v Podbořanech 1945–1960*, SOkA Louny 1973.

TÝŽ, *Dějiny KSČ na Podbořansku, Úvod k inventáři fondu OV KSČ v Podbořanech 1945–1960*, SOkA Louny 1993.

HLADÍKOVÁ, Věra, *Komunistická strana Československa, okresní výbor Ústí nad Labem, Inventář SOA v Litoměřicích, Ústí nad Labem 2012*.

Sbírka zákonů republiky Československé 1945–1960.

Seznam obcí českých zemí podle správního rozdělení z 1. února 1949, I. díl, Praha 1949.

STESKALOVÁ, Eva, *IX. sjezd KSČ 25. - 29. května 1949, úvod k inventáři fondu 1479/0/2*, Národní archiv, Praha 1958.

Úřední list Československé republiky 1945–1960.

Dobový tisk:

Jiskra, týdeník komunistické strany třebečského kraje, r. 2, č. 21, ISSN: 2336-6214

Literatura:

BOČKOVÁ, Marie, *Kolektivizace zemědělství na Olešnicku v letech 1949–1960*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2006.

- ČECHÁK, Vladimír, *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945–2004)*, Ústí nad Labem 2004.
- ČERMIN, Jan, *Brněnské národní výbory a jejich funkcionáři (1945–1954)*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2015.
- DIVOKÁ, Aneta, *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1948–1960*. Diplomová práce. Hradec Králové, Filozofická fakulta UHK 2016.
- HALADYOVÁ, Klára, *Politika KSČ ve městě Jeseník v období Třetí československé republiky*. Diplomová práce. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2014.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy: od počátku státu po současnost*, Praha 2007.
- HRADECKÝ, Tomáš, *Mechanismus přípravy voleb do národních výborů v 50. letech na příkladu Ústeckého kraje (srovnání let 1954 a 1957)*, in: *České, slovenské a československé dějiny 20. století IX.*, Hradec Králové 2014.
- KAPLAN, Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012.
- KUBAČÁK, Antonín, *Dějiny zemědělství v českých zemích II. 1900-1989*, Praha 1995.
- LINHART, Martin, *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945-1948*. Diplomová práce. Praha, Filozofická fakulta UK 2014.
- MIKŠÍČKA, Petr, *Sociokulturní kontext česko-německého pohraničí od roku 1945*, dostupné online (<http://www.dokrajin.cz/clanek/28-etapy-osidlovani-pohranicni-krajiny-po-roce-1945/>).
- PERNES, Jiří, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1948–1960*, in: *Forum Historiae*, 2016, roč. 10, č. 1, s. 5–34.
- PRŮCHA, Václav, a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, 2. díl, období 1945-1992, Brno 2009.
- RYCHÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, in: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (edd.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha 2008.
- RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

SMETANA, Jan, *Podbořany, Dějiny města a okolních obcí*, Podbořany 2001.

TRUSINA, Šimon, *Vnitrostranická aktivita v KSČ. Studie tří okresů 1953–1955*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2012.

ZÁSTĚROVÁ, Olga, *Kolektivizace zemědělství na Velkomeziříčsku v letech 1949-1960*. Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2013.